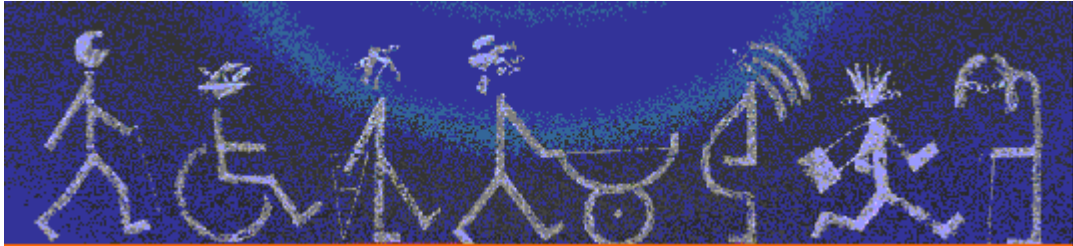

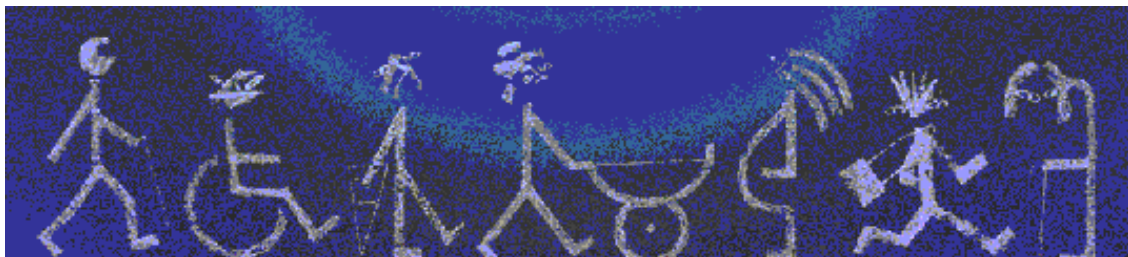

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ**

**Εθνικό Σχέδιο Δράσης
Για την Κοινωνική
Ενσωμάτωση**

2003-2005

**Αθήνα
Ιούλιος 2003**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
Η διαφορά διαχείρισης και διακυβέρνησης	3
1. ΚΥΡΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ	4
1.1 Γενικό στρατηγικό πλαίσιο	4
1.2 Οι προκλήσεις της κοινωνικής συνοχής	6
1.3 Χαρακτηριστικά της κατάστασης όσον αφορά την κοινωνική συνοχή.....	7
2. ΠΡΟΟΔΟΙ 2001-3	11
Α. Το Μακροοικονομικό πλαίσιο	11
Β. Επίλυση εκκρεμοτήτων – Δημιουργία βάσεων για ταχεία πρόοδο	12
Γ. Η εμπειρία του ΕΣΔΕν 2001-2003.	13
Δ. Συμπέρασμα	15
3. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ – ΚΥΡΙΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	15
Α. Υπαιθρος	15
Β. Ηλικιωμένοι	16
Γ. Υποβοήθηση πρόσβασης στην απασχόληση.....	16
Δ. Ποιότητα Διακυβέρνησης.....	17
Ε. Εθνικοί Κοινωνικοί Στόχοι για το 2010.....	19
4. ΜΕΤΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	21
Στόχος 1.1 Μέτρα πολιτικής για την απασχόληση	23
Στόχος 1.2 Προώθηση της πρόσβασης όλων στους πόρους, τα δικαιώματα, τα αγαθά και τις υπηρεσίες.	30
α. Επιδοματική πολιτική – Το δίκτυο αλληλεγγύης.....	30
β. Πρόσβαση στην στέγαση	33
γ . Πρόσβαση στην υγεία και περίθαλψη.....	34
δ . Πρόσβαση σε λοιπά αγαθά.....	37
Στόχος 2 Πρόληψη του κινδύνου αποκλεισμού.....	38
Α. Αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος και του ηλεκτρονικού αποκλεισμού.	39
Β. Αρωγή στην οικογένεια - Δράσεις για την τρίτη ηλικία και τα Αμεα.....	39
Γ. Γεωγραφικός Αποκλεισμός και ανασυγκρότηση της υπαίθρου.....	40
Δ. Ειδικά θέματα - Υπερχρέωση, στρατευμένοι, ασφάλιση διαζευγμένων	40
Στόχος 3 Δράσεις για τους πλέον ευάλωτους.	41
α. Θεσμικά μέτρα για τα Άτομα με Αναπηρίες.....	41
β. Μετανάστες – Πολυπολιτισμικότητα.....	42
γ. Ολοκληρωμένο πρόγραμμα για τους Τσιγγάνους	43
δ. Ανήλικοι παραβάτες.	44
5. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΕΙΣ.....	45
5.1 Παρακολούθηση – συντονισμός.....	45
5.2 Κινητοποίηση του συνόλου της κοινωνίας -- Η Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας.....	47
6. ΟΡΘΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ.....	48
1. Τοπική Ανάπτυξη και Κοινωνική Πολιτική: Η Περίπτωση του Δήμου Αρχανών	48
2. Τα Κέντρα Ενημέρωσης Πολιτών: Πρόσβαση στην διοίκηση για τον Πολίτη ...	49
3. Επενδύοντας σε υπηρεσίες: Το πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι.....	50

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διαφορά διαχείρισης και διακυβέρνησης

Η σημαντικότερη διάκριση στην αφετηρία ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης είναι μεταξύ της **διαχείρισης** και της **διακυβέρνησης**. Η πρώτη αφορά την (συχνά παθητική) αντίδραση σε εξωτερικές εξελίξεις. Η δεύτερη προσπαθεί ενεργητικά να επηρεάσει τις εξελίξεις χαράσσοντας μια διαδρομή που έχει επιλεγεί επειδή είναι επιθυμητή και όχι απλώς επειδή είναι η λιγότερη κακή από τις διαθέσιμες επιλογές.

Και μόνο η κατάθεση ενός Σχεδίου Δράσης είναι η επιλογή της διακυβέρνησης και όχι της διαχείρισης. Ιδιαίτερα στον χώρο της κοινωνικής πολιτικής επιλέγεται ενεργητικός ρόλος όπου η κοινωνική πολιτική ενεργά συνεισφέρει στις επιδιώξεις της κοινωνίας, αντί ενός παρηγορητικού ρόλου, που, εκ των υστέρων, απαλύνει τις εκάστοτε αρνητικές επιπτώσεις.

Ένα *αποτελεσματικό* Σχέδιο Δράσης, συνεπώς, πρέπει να εντάσσεται σε ένα συνολικότερο εθνικό κοινωνικό σχεδιασμό – σε ένα ευρύτερο σύνολο επιδιώξεων.

Την δεκαετία του '90, η κεντρική, και απόλυτα επιτυχής, επιδίωξη ήταν η **ονομαστική σύγκλιση** με τις άλλες χώρες της ΕΕ. Αυτό έγινε υπερνικώντας τα αγωνιώδη μακροοικονομικά αδιέξοδα των αρχών της δεκαετίας, διατηρώντας παράλληλα την κοινωνική συνοχή μέσω της ποσοτικής επέκτασης των κοινωνικών δαπανών. Το επιστέγασμα της προσπάθειας ήταν η εγκαθίδρυση υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης και συνεπώς η εμπέδωση της διαδικασίας **πραγματικής σύγκλισης**. Η διαδικασία αυτή άρχισε το 1996 και επιταχύνθηκε αποφασιστικά τα τελευταία χρόνια.

Το μεγάλο στοίχημα στην δεκαετία που διατρέχουμε, ως το 2010, είναι η διατήρηση και επιτάχυνση της πραγματικής σύγκλισης. **Γιατί αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος επίτευξης της βασικής μας επιδίωξης – της κοινωνικής ευημερίας και της ατομικής ολοκλήρωσης.** Στα αμέσως επόμενα χρόνια πρέπει να δημιουργηθούν οι συνθήκες – οικονομικές και κοινωνικές – για την επίτευξη υψηλών και διατηρήσιμων ρυθμών ανάπτυξης. Τέτοιοι υψηλοί ρυθμοί θα στηρίξουν την ανάπτυξη και ποιοτική αναβάθμιση του Κοινωνικού Κράτους και την εμπέδωση της κοινωνικής συνοχής.

Η απλή *διαχείριση* δεν αρκεί για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος.

- Απαιτείται *συντονισμός* μεταξύ των τομέων πολιτικών.
- Απαιτείται *συμβατότητα* των στόχων στους διαφορετικούς τομείς.
- Απαιτείται *κοινωνική συνεννόηση και συστράτευση* για την επίτευξή τους.
- Απαιτείται υπέρβαση των στενών ατομικών ή τομεακών συμφερόντων.

Με άλλα λόγια, απαιτείται, *διακυβέρνηση* και όχι *διαχείριση*.

Με απλή διαχείριση η μνημόνευση θεμελιακών αξιών που προωθεί η κοινωνική πολιτική θα ήταν κενολογία. Επιλογή ενεργού *διακυβέρνησης* μπορεί ουσιαστικά να αξιοποιήσει τις αξίες της κοινωνικής πολιτικής για να στηρίξει το όλο εγχείρημα: **Τον σεβασμό του ανθρώπινου προσώπου, την αλληλεγγύη, τον σεβασμό της ζωής, την ισότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη. Την οικοδόμηση μιας συνεκτικής κοινωνίας ενεργών πολιτών.**

Η Κυβέρνηση έχει δηλώσει ότι τον Σεπτέμβριο του 2003 θα καταθέσει την **Χάρτα Πραγματικής Σύγκλισης 2004-2008**, ως ένα πλαίσιο συγκεκριμένων δεσμεύσεων σε στόχους και παρεμβάσεις για τα επόμενα χρόνια.

Το παρόν **Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη** είναι το *πρώτο* βήμα σε αυτήν την διαδικασία –δείγμα της σημασίας που έχει η κοινωνική συνοχή στο συνολικότερο σχέδιο. Ως τμήμα της ανοικτής μεθόδου συντονισμού στην ΕΕ έχει και ως αντικείμενο την στρατηγική αποτύπωση του προβλήματος και την καταγραφή των δράσεων σε εξέλιξη για την αντιμετώπισή του. Ταυτόχρονα διατυπώνει *δέκα* κεντρικούς, φιλόδοξους όσο και ρεαλιστικούς, στόχους για την κοινωνική συνοχή, που θα αποτελέσουν και την αφετηρία και ένα κριτήριο επιτυχίας της διαδικασίας πραγματικής σύγκλισης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΚΥΡΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

1.1 Γενικό στρατηγικό πλαίσιο

1.1.1 Η Ελληνική στρατηγική στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας στηρίζεται στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού – δηλαδή στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Η κινητοποίηση αυτή, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία των αναπτυξιακών στόχων.

Άρα απαιτείται μια **αναπτυξιακή κοινωνική πολιτική** - μοχλός ανάπτυξης.

- Που δημιουργεί η ίδια πλεονάσματα, τα οποία αθροίζονται στις πολιτικές αναδιανομής που δεν αναιρούν αλλά ενισχύουν την λειτουργία της κοινωνικής συνοχής. Έτσι η κοινωνική πολιτική δεν πρέπει απλώς να περιμένει την αναδιανομή πλεονάσματος που δημιουργείται αλλού.
- Που θέτει ως πρωταρχικό στόχο την αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου και την καλύτερη αξιοποίησή του, ώστε να δημιουργούνται οι δυνατότητες αυτόνομης παραγωγικής συμμετοχής μέσω της απασχόλησης.
- Που δημιουργεί το αίσθημα σιγουριάς ώστε ο καθένας να αισθάνεται ότι απολαμβάνει στήριξης στις διάφορες δυσκολίες που ενδέχεται να προκύψουν – που προσδίδει υπεραξία στην αναδιανομή.

Η επιλογή αυτή δεν θέτει διαζευκτικά διλήμματα (ανάπτυξη ή δικαιοσύνη/ αλληλεγγύη), αλλά καθιστά τη κοινωνική πολιτική και τη κοινωνική αλληλεγγύη (να ζούμε όλοι σε μια πιο ίση κοινωνία, να υπάρχει σιγουριά για το μέλλον) ως αίτημα *όλης* της κοινωνίας. Αν λειτουργεί η κοινωνική προστασία με σαφή, διαφανή και δίκαια κριτήρια, τότε ανάγει την **αλληλεγγύη** από προσωπική αρετή σε κοινωνικό αγαθό.

Άρα, βασικοί άξονες της προσπάθειάς μας είναι:

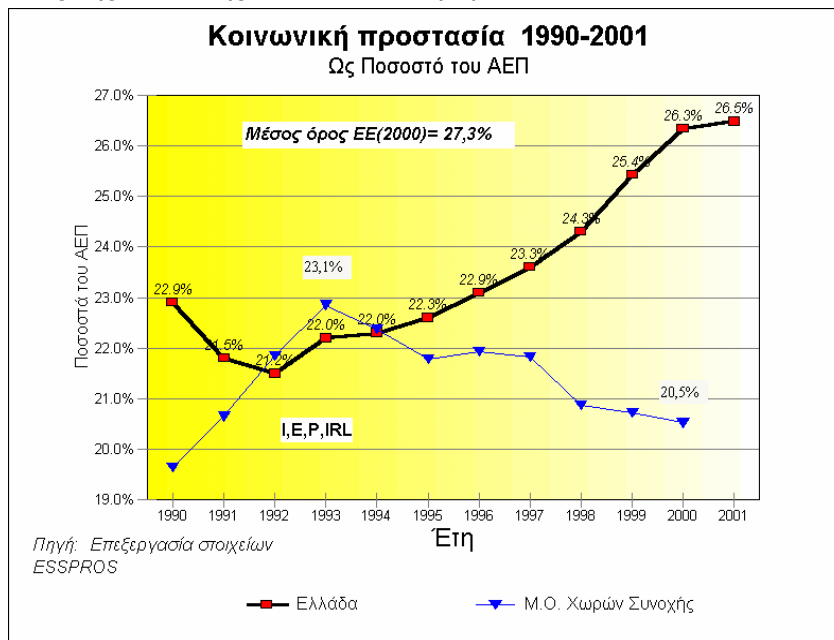
- Η καταξίωση του κοινωνικού κράτους
- Δίκαιοι και διαφανείς κανόνες κοινής αποδοχής
- Στόχευση βάσει προτεραιοτήτων κοινής αποδοχής.
- *Ποιότητα* στις υπηρεσίες.

Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ένας ενάρετος κύκλος όπου η κοινωνική αλληλεγγύη επαυξάνει τις αναπτυξιακές δυνατότητες και έτσι οδηγεί στις συνθήκες για τη συνέχισή της. Αντίθετα, η παραδοσιακή θεώρηση οδηγεί σε περικοπές του κοινωνικού κράτους την στιγμή που αυτές χρειάζονται περισσότερο, δηλαδή όταν προκύπτουν δυσκολίες.

1.1.2. Για να επιτύχει αυτή η γενική στρατηγική απαιτούνται **τέσσερις προϋποθέσεις**. Από αυτές οι δύο πρώτες έχουν προωθηθεί σημαντικά, ενώ σημαντικές πρόοδοι έχουν σημειωθεί στην τρίτη. Στα επόμενα χρόνια συνεπώς, χωρίς να παραβλέπεται η ενίσχυση των πρώτων προϋποθέσεων, το βάρος πρέπει να δοθεί στην τρίτη και την τέταρτη.

Πρώτη προϋπόθεση: Επαρκής χρηματοδότηση. Η δημιουργία ενός αναπτυξιακού κοινωνικού κράτους αποτελεί κοινωνική επένδυση. Περικοπές σε τέτοιες επενδύσεις, όσο και αν προωθούν βραχυπρόθεσμες σκοπιμότητες, τελικά οδηγούν σε δυσμενή αποτελέσματα. Η Ελλάδα έχει από το 1996 αυξήσει τις κοινωνικές δαπάνες της κάθε χρόνο, ακόμη και τα δύσκολα χρόνια της προσαρμογής στην ΟΝΕ. *Όπως δείχνει το διάγραμμα 1, από ουραγός της Νότιας Ευρώπης η Ελλάδα σήμερα υπολείπεται του μέσου όρου της ΕΕ κατά μία μονοποσοστιαία μονάδα.* Αποτέλεσμα να υπάρχει τώρα μια ισχυρή βάση – η βασικότερη προϋπόθεση για ουσιαστική κοινωνική πρόοδο. Είναι σημαντικό σημείο το ότι *οι επιπλέον δαπάνες χρηματοδοτήθηκαν με πλήρη συναίνεση και χωρίς να αμφισβητείται ως θετική η αυξητική τάση.* Αυτό δείχνει, αφενός το πόσο συναινεί η

Ελληνική κοινωνία στην αλληλεγγύη, αλλά ταυτόχρονα αποτελεί και επιτυχία της ίδιας της πολιτικής που ακολουθήθηκε.

Δεύτερη προϋπόθεση: Διαρθρωτικές αλλαγές που ανοίγουν τον δρόμο. Τόσα χρόνια η κοινωνική πολιτική βρισκόταν σχεδόν σε κατάσταση «οιονεί ομηρίας». Από την μια πλευρά, άλυτα προβλήματα όπως το ασφαλιστικό αποτελούσαν εστίες ανασφάλειας και αβεβαιότητας. Από την άλλη πλευρά, προβλήματα διοικητικής υφής περιόριζαν ασφυκτικά τις δυνατότητες αποτελεσματικής εφαρμογής πολλών, κατά τα άλλα σημαντικών, πρωτοβουλιών. Η ψήφιση του ασφαλιστικού νόμου Ν3029/2002 έδωσε ένα σαφέστατο 'οδικό χάρτη' και προδιέγραψε όλες τις απαιτούμενες αλλαγές ώστε οι συντάξεις να είναι διασφαλισμένες για μια γενιά και πλέον. Οι τομές στην διοίκηση – το Πρόγραμμα Καποδίστριας, ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης- ανοίγουν συνεχώς νέες δυνατότητες η εξερεύνηση των οποίων ήταν πριν ανέφικτη.

Τρίτη προϋπόθεση: Στοχευμένες παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού σε πληθυσμιακές ομάδες, που αν δεν εντοπιστούν με εισοδηματικά και άλλα κριτήρια, θα αγνοούνται πάντα, χωρίς να δύνανται οι γενικές παρεμβάσεις να διορθώνουν τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Παραδείγματα είναι δικαιούχοι ΕΚΑΣ, υπερήλικες ανασφάλιστοι, ανάπηροι, πολύτεκνοι χαμηλών εισοδημάτων, τσιγγάνοι, μειονοτικές ομάδες, άνεργοι με ιδιαίτερα προβλήματα, ΑμεΑ καθώς και κάθε άλλη ομάδα πληθυσμού που στη φάση ανάπτυξης των κοινωνικοασφαλιστικών δομών στη χώρα μας δεν είχαν χρονικά, γεωγραφικά και θεσμικά τη δυνατότητα να ενσωματωθούν στις αναπτυσσόμενες δομές του κοινωνικού κράτους

Το Μεσογειακό κράτος πρόνοιας

Το Κράτος Πρόνοιας στις Μεσογειακές χώρες διαφοροποιείται από την αντίστοιχη κατάσταση στην Δυτική Ευρώπη:

- Από **οικονομική** πλευρά: Σημασία αγροτικής οικονομίας. Μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Μετάβαση κατευθείαν σε οικονομία με βάση τις υπηρεσίες. Από προέλευση, προορισμός μεταναστών.
- Από **κοινωνική** πλευρά: σημασία οικογένειας και ατύπων δικτύων αλληλεγγύης.
- Από πλευρά **εξέλιξης θεσμών**: Ανάπτυξη θεσμών πρόσφατη, διοικητική υποδομή περιορισμένη, κορπορατιστική ιστορία.

Αλλά και από

- **πολιτικούς παράγοντες**: Ελλείψεις στην θεσμική συγκρότηση. Κοινωνία πολιτών υπό διαμόρφωση. Ευνοϊκή αντιμετώπιση Ευρωπαϊκού παράγοντα.

Η τέταρτη προϋπόθεση είναι και η σημαντικότερη: **Υπηρεσίες υψηλής ποιοτικής στάθμης** – Ποιότητα στις κοινωνικές υπηρεσίες. Η παροχή από το Κοινωνικό Κράτος υπηρεσιών τέτοιας ποιότητας, που θα μπορούν να ανταγωνίζονται τις

καλύτερες διεθνώς, είναι μονόδρομος για τη νέα καταξίωση του κοινωνικού κράτους στα μάτια των πολιτών. Ποιοτικές υπηρεσίες για όλους θα επιτρέπουν την σύσφιξη των δεσμών του πολίτη με το κοινωνικό σύνολο. Μόνο έτσι το Κοινωνικό Κράτος μπορεί να αποτελεί πηγή συνοχής και όχι εστία ταλαιπωρίας. Ένα τέτοιο κράτος μπορεί να αποτελέσει την θρυαλλίδα για την κινητοποίηση της κοινωνίας πολιτών.

Το θέμα της ποιότητας στις σχέσεις Κράτους-Πολίτη, στην διοίκηση, στις κοινωνικές παρεμβάσεις, στις κοινωνικές υπηρεσίες δίδει και την κεντρική ιδέα του σχεδίου δράσης.

1.2 Οι προκλήσεις της κοινωνικής συνοχής

1.2.1 Η Ελλάδα βρίσκεται σε μια διαδικασία εντατικής μετεξέλιξης. Η Ελληνική κοινωνία, όπως και οι λοιπές μεσογειακές κοινωνίες, σαν αποτέλεσμα μακροχρόνιων οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων, βρίσκεται σε φάση εντατικών διαρθρωτικών αλλαγών από ένα κοινωνικό πρότυπο σε ένα άλλο. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας καλείται να στηρίξει αυτήν την αλλαγή. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να συνεχίσει να απαντά στα προβλήματα της παλαιάς κατάστασης, ενώ ταυτοχρόνως να προσαρμόζεται σε μελλοντικές απαιτήσεις. Η εξέλιξη αυτή έχει τα κάτωθι αποτελέσματα:

1. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας πρέπει να βρίσκεται και αυτό υπό μεταρρύθμιση, μια μεταρρύθμιση όμως που δεν μπορεί να αγνοήσει παλαιότερες ανάγκες.
2. Οι απαιτήσεις στην διακυβέρνηση κατά την μεταβατική περίοδο που διανύουμε είναι ιδιαίτερα μεγάλες – αφού θα συνεχίζεται η ανταπόκριση στις παλαιές ανάγκες ενώ θα προετοιμάζονται δομές για τις νέες προκλήσεις.
3. Η διαφορά του μεσογειακού προτύπου είναι αδιαμφισβήτητη. Η αναζήτηση απαντήσεων για το μέλλον πρέπει να αναζητήσει *ειδικές* λύσεις και να μην βασίζεται απλώς στην μεταφορά προτύπων από αλλού. Οι μεσογειακές οικονομίες καλούνται να μεταβούν στην *μετα-βιομηχανική* εποχή απευθείας.
4. Παρά ταύτα, οργανωμένες παρεμβάσεις εκ μέρους του κοινωνικού συνόλου θα καλούνται να επωμισθούν μεγαλύτερο βάρος της ευθύνης κοινωνικής προστασίας, ένα βάρος που ως τώρα το αναλάμβανε πρωτίστως η οικογένεια αλλά γενικότερα τα άτυπα δίκτυα αλληλεγγύης. Η στήριξη της οικογένειας, υπό τις νέες συνθήκες, είναι ίσως το κυριότερο στοιχείο της κοινωνικής πολιτικής την δεκαετία που διερχόμαστε. Για να είναι επιτυχείς οι παρεμβάσεις αυτές πρέπει να στηριχθούν από την κοινωνία – αφού δεν επαρκούν κρατικές πρωτοβουλίες.
5. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίδεται στην ερμηνεία των στατιστικών στοιχείων. Σε ένα πολυσύνθετο και πολυδιάστατο θέμα όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός ο ίδιος δείκτης δυνατόν να επιδέχεται διαφορετική ερμηνεία σε διαφορετικές κοινωνίες. Δύο παραδείγματα αρκούν:
 - Το ίδιο χρηματικό εισόδημα συνεπάγεται πολύ μεγαλύτερο κίνδυνο περιθωριοποίησης αν συνοδεύεται από την απειλή της απώλειας **στέγης**. Ο ενοικιαστής βιώνει την ανέχεια του πολύ πιο έντονα από τον ιδιοκτήτη κατοικίας.
 - Όσο και αν τα οικονομικά στοιχεία (π.χ. εισόδημα, κατανάλωση) επιδέχονται ευκολότερη στατιστική αποτύπωση, η πολιτική πρέπει να προσανατολίζεται εκεί όπου υπάρχει ουσιαστικότερη ελάφρυνση στο κοινωνικό πρόβλημα, ακόμη και αν αυτό δεν μετρείται στατιστικά. Για παράδειγμα, το θέμα της προσπελασιμότητας για άτομα με κινητικές αναπηρίες είναι σημαντικότερο από το εισόδημά τους. Ομοίως είναι πιθανόν ένα δεδομένο δημοσιονομικό κονδύλι να είναι πιο αποτελεσματικό αν διοχετεύεται σε υπηρεσίες σε είδος (π.χ. που επιτρέπει την παράταση της αυτόνομης διαβίωσης των ηλικιωμένων) αντί να χορηγείται ως επίδομα.

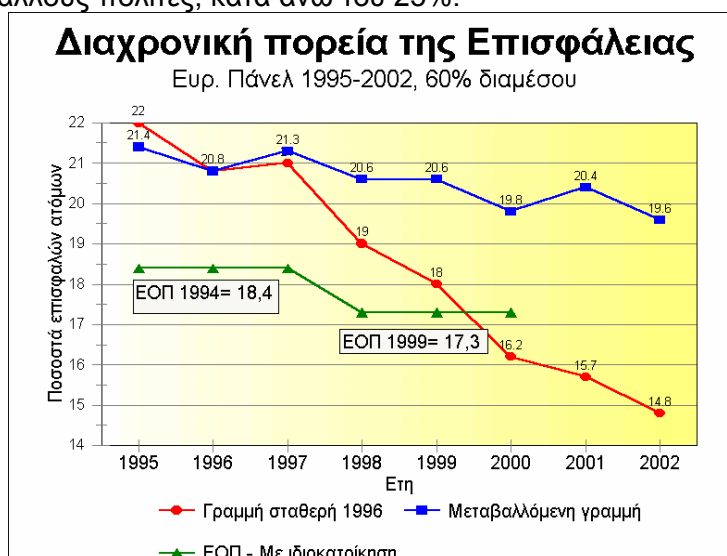
Η παρατήρηση αυτή είναι ένας επιπλέον λόγος αιτιολόγησης της ανάγκης για συμμετοχή της κοινωνίας πολιτών –των ιδίων των ενδιαφερομένων, ή οργανώσεων

κοινωνικής αλληλεγγύης – καθότι μόνο κατ' αυτό τον τρόπο μπορεί να διορθωθεί αυτό που μπορεί να αποκληθεί «στατιστική μυωπία».

1.3 Χαρακτηριστικά της κατάστασης όσον αφορά την κοινωνική συνοχή.

Η χάραξη της πολιτικής όσον αφορά την κοινωνική συνοχή πρέπει να λάβει υπόψη τις κάτωθι γενικές διαπιστώσεις για την υφή του προβλήματος στην Ελλάδα (για λεπτομέρειες και παρουσίαση των 18 δεικτών του Laeken συγκριτικά με τις χώρες της ΕΕ-15 βλ. Στατιστικό παράρτημα).

1. Ο κίνδυνος οικονομικής επισφάλειας στην Ελλάδα δεν απέχει από τον μέσο όρο της ΕΕ. Αυτό προκύπτει αν ληφθεί υπόψη η μεγαλύτερη οικονομική άνεση την οποία έχουν αυτοί που μένουν σε δικό τους σπίτι¹.
2. Το ποσοστό αυτό τα τελευταία χρόνια, από το 1994, ακόμη και κατά την διάρκεια της σταθεροποίησης, μειώνεται με σταθερά βήματα (βλ. Διάγραμμα). Συγκρινόμενο με το 1995, το ποσοστό αυτό μειώθηκε περισσότερο από 2 ποσοστιαίες μονάδες ή περί τα 250 χιλιάδες άτομα. Υπάρχουν ενδείξεις για επιτάχυνση της τάσης βελτίωσης.
3. Η μικρή ποσοστιαία βελτίωση στην *σχετική* επισφάλεια υποκρύπτει πολύ μεγαλύτερες βελτιώσεις στην οικονομική κατάσταση – το επίπεδο ζωής των οικονομικά επισφαλών ατόμων: Το ποσοστό αυτών που διέφυγαν την επισφάλεια με βάση την αγοραστική δύναμη της γραμμής 1996 ήταν το 2002 μικρότερος κατά 29%, ενώ το μέσο πραγματικό εισόδημα των επισφαλών έχει ανεβεί ταχύτερα από τους άλλους πολίτες, κατά άνω του 25%.

4. Η κατανομή εισοδήματος όπως προκύπτει από την λειτουργία της αγοράς (δηλαδή προ κάθε παρέμβασης) είναι σχετικά ίση. Η πλέον αποφασιστική άμεση παρέμβαση είναι μέσω των συντάξεων προς χαμηλοσυνταξιούχους (που μειώνει το ποσοστό σε επισφάλεια κατά το ένα τρίτο) και σε μικρότερο βαθμό μέσω άλλων εισοδηματικών παρεμβάσεων. Όσο αφορά την *αποτελεσματικότητα* της πολιτικής εισοδηματικών μεταβιβάσεων, αρκεί να αναφερθεί ότι το 56% των εισοδημάτων των ατόμων σε επισφάλεια προέρχεται από κοινωνικές μεταβιβάσεις δηλαδή από προνοιακά επιδόματα και συντάξεις (ένα ποσοστό που το 1996 ήταν μόλις 47%), χωρίς να συμπεριλαμβάνονται υπηρεσίες σε είδος και εξισωτικές μεταβιβάσεις στον χώρο της Υπαίθρου. Η εικόνα της

¹ Στα χαμηλά εισοδήματα το ενοίκιο αντιπροσωπεύει κατά μέσο όρο μεταξύ 20 και 30% του οικογενειακού εισοδήματος – ποσό που εξοικονομείται αν δεν υπάρχει τέτοια υποχρέωση. Η Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών λαμβάνει υπόψη το γεγονός αυτό, πράγμα που μειώνει το ποσοστό επισφάλειας κατά τρεις μονάδες στο 17% περίπου. Η Έρευνα της Τραπέζης της Ελλάδος για την υπερχρέωση έδειξε ότι τα νοικοκυριά με υποχρεώσεις στεγαστικών δανείων είναι κυρίως ή αποκλειστικά αυτά με μεσαία ή μεγαλύτερα εισοδήματα, και όχι άτομα σε επισφαλής κατάσταση.

περιορισμένης αποτελεσματικότητας είναι, δηλαδή, ιδιαίτερα και η ίδια περιορισμένη².

5. Παρά ταύτα, το υφιστάμενο ποσοστό σχετικής επισφάλειας παραμένει εμπόδιο στην υλοποίηση της συνολικής οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, ο **ουσιαστικός περιορισμός του αριθμού ατόμων που ζουν σε συνθήκες οικονομικής επισφάλειας αποτελεί μείζονα στόχο πολιτικής.**

Είναι εύκολο να λησμονηθεί στις απλές στατιστικές επεξεργασίες ότι τα άτομα με αναπηρίες βιώνουν την κάθε δεδομένη μειονεξία που πλήττει ομάδες του πληθυσμού με μεγαλύτερες συνέπειες. Για τον σκοπό αυτό το πώς κάθε κατάσταση (οικονομική ή άλλη) επενεργεί με τις αναπηρίες αποτελεί αυτοτελές θέμα ανάλυσης κάθε φορά³.

Για να κατανοηθεί η δυναμική της κατανομής εισοδήματος αλλά και να προσεγγιστούν τα αίτια της οικονομικής επισφάλειας, είναι σκόπιμο να εξεταστεί μια διαφοροποίηση σε δύο κρίσιμες διαστάσεις. Η διάκριση αυτή έχει να κάνει τμηματικά με την ποιότητα των στατιστικών στοιχείων που υπάρχουν για την κάθε μια κατηγορία. Κυρίως όμως έχει να κάνει με τις διαφορές στα χαρακτηριστικά της επισφάλειας – στο πώς βιώνεται – αλλά και στα ποιά είναι τα ενδεδειγμένα μέτρα για την καταπολέμησή της. Η περίπτωση των ατόμων με αναπηρίες δείχνει ανάγλυφα την σημασία του υποκειμενικού, βιωματικού παράγοντα στα θέματα της κοινωνικής ένταξης και μας υπενθυμίζει την σημασία ευρύτερων αναλύσεων.

Πρώτη διάσταση: Η ηλικία. Η ανέχεια στην Ελλάδα έχει γκρίζο χρώμα. Παρά τις προόδους στο θέμα αυτό από το 1994 (ΕΚΑΣ, συντάξεις ΟΓΑ), οι ηλικιωμένοι παραμένουν η ομάδα του πληθυσμού με τον μεγαλύτερο κίνδυνο επισφάλειας. Η επιβάρυνση αυτή των ηλικιωμένων εξηγεί και το σύνολο της διαφοράς μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ-15: στους *μη* ηλικιωμένους (κάτω των 65) το ποσοστό της Ελλάδας είναι συγκρίσιμο με αυτό των ΕΕ-15⁴. Αν κρίνει κάποιος ότι η κατάσταση στην Ελλάδα είναι βεβαρημένη, αυτό οφείλεται στην οικονομική θέση των ηλικιωμένων ως ξεχωριστή ομάδα του πληθυσμού.

Δεύτερη διάσταση. Η αστικότητα. Τα συστατικά της ποιότητας ζωής και ο τρόπος που καταγράφονται διαφέρουν ουσιαστικά σε πόλεις και σε χωριά. Η ιδιοκατοίκηση είναι ο κανόνας στην Υπαιθρο, ενώ η ιδιοκατανάλωση και ανταλλαγές μεταξύ νοικοκυριών είναι πολύ πιο σημαντικές. Παράλληλα, το σύνθετο των οικονομικών μιας μικρής οικογενειακής αγροτικής εκμετάλλευσης αλλά και το διαφορετικό φορολογικό καθεστώς συνεπάγονται συστηματικές υπο-εκτιμήσεις των εισοδημάτων στις αγροτικές περιοχές. Αποτέλεσμα, η εμφάνιση μιας βεβαρημένης στατιστικής εικόνας στις αγροτικές περιοχές (δηλαδή για κατοίκους χωριών και μικρών πόλεων κάτω των 2 χιλιάδων κατοίκων). Συγκεκριμένα στις αστικές περιοχές το ποσοστό επισφάλειας (ανά ηλικιακή ομάδα) είναι κάτω από το μισό σε σύγκριση με το αντίστοιχο των αγροτικών περιοχών.

Η εικόνα επιβάρυνσης αγροτικών περιοχών τροποποιείται αν γίνει ξεχωριστή ανάλυση επισφάλειας σε αστικές και αγροτικές περιοχές (βλ. Στατ. Παράρτημα). Με αυτό τον τρόπο οι συγκρίσεις που βρίσκονται πίσω από την ανάλυση γίνονται σε δύο φάσεις: μια *μέσα* σε κάθε περιοχή, και μια *μεταξύ* των δύο περιοχών⁵. Η ανάλυση αυτή ανατρέπει την εικόνα μεγαλύτερης επισφάλειας σε αγροτικές περιοχές – το ποσοστό επισφάλειας είναι το περίπου ίδιο με τις αστικές περιοχές, ενώ οι τάσεις σύγκλισης των βιοτικών επιπέδων επιταχύνθηκαν τα τελευταία χρόνια.

² Όσον αφορά την ανισότητα της κατανομής εισοδήματος υπάρχουν κάποιες ενδείξεις για αργή βελτίωση και οπωσδήποτε όχι «άνοιγμα της ψαλίδας» - βλ. Στατ. Παράρτημα.

³ Αυτή είναι και η έννοια της εφαρμογής της ενσωμάτωσης (mainstreaming) των ΑμεΑ σε όλα τα μέτρα της πολιτικής, όπως αναφέρεται και στο ψήφισμα 10244/03 που προώθησε η Ελληνική προεδρία

⁴ Αυτό ισχύει χωρίς την διόρθωση για ιδιοκατοίκηση – το οποίο σημαίνει ότι με την διόρθωση η κατάσταση στην Ελλάδα είναι καλύτερη.

⁵ Η πρώτη φάση σύγκρισης είναι με τον μέσο όρο διαβίωσης εντός του κάθε τομέα, και δευτερευόντως με το εθνικό σύνολο. Αυτό δικαιολογείται από το ότι η *ποιότητα* των στοιχείων και η έκταση των στατιστικών σφαλμάτων είναι συστηματικά διαφορετική ανά τομέα.

Οι δύο διακρίσεις αυτές – ανά ηλικία και αστικότητα – είναι υψίστης σημασίας για την χάραξη πολιτικής και την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων. Ο λόγος για αυτό είναι ότι ο τρόπος ανταπόκρισης διαφέρει ανάλογα με την αιτιολογία του προβλήματος.

	Ηλικιωμένοι	Εργαζόμενοι
Αστικές περιοχές	Συντάξεις κοινωνικής ασφάλισης (ανταποδοτικές) Προβλήματα από ανεπαρκή ιστορία εισφορών - π.χ. ΕΚΑΣ Γυναίκες χωρίς δικό τους δικαίωμα Οικογενειακή αλληλεγγύη	Κυριαρχούν μισθωτοί Πρόσβαση στην απασχόληση κρίσιμη, ιδίως για γυναίκες Επισφάλεια αν σε οικογένεια δουλεύει μόνο ένας -- make work pay Θέματα στέγασης πιο σημαντικά
Αγροτικές περιοχές	Βασικές Συντάξεις ΟΓΑ (προνοιακές) Προβλήματα απομόνωσης Ελλείμμα σε υπηρεσίες – πρόσβαση σε υγεία, φροντίδα	Ανάπτυξη της Υπαιθρου - Επιχειρηματικότητα Θέματα γεωγραφικού αποκλεισμού Υπηρεσίες και ποιότητα ζωής

Στους **ηλικιωμένους** η σημαντικότερη πηγή εισοδήματος είναι οι συντάξεις. Όπως καθιστά σαφές η Έκθεση Στρατηγικής για τις Συντάξεις που κατατέθηκε το 2002, το πρόβλημα επισφάλειας είναι εντονότερο στους γηραιότερους λόγω ανεπαρκούς ιστορικού εισφορών, ένα πρόβλημα το οποίο διαχρονικά μειώνεται. Άρα τίθεται θέμα εισοδηματικής στήριξης των *σημερινών* ηλικιωμένων, ενώ μέτρα που έχουν *ήδη* ληφθεί στην ασφάλιση σημαίνουν ότι αυτό το πρόβλημα διαχρονικά θα μειώνεται. Η διάκριση μεταξύ **αγροτικών** και μη περιοχών έχει να κάνει με τις συντάξεις του ΟΓΑ, οι οποίες ως το 1998 ήταν προνοιακές, ενώ από τότε το νέο σύστημα κύριας σύνταξης (με πληρωμή εισφορών) ήδη οδηγεί σε υψηλότερες συντάξεις για τους αγρότες. Σε αντίθεση με τις αστικές περιοχές, το σύνολο των γυναικών στην Υπαιθρο έχουν δική τους σύνταξη. Η ποιότητα ζωής της ηλικίας αυτής εξαρτάται ουσιαστικά από την άτυπη στήριξη που δέχεται η οικογένεια, αλλά και από την πρόσβαση και ποιότητα σε υπηρεσίες υγείας και φροντίδας, ιδίως για τα Άτομα με αναπηρίες.

Για άτομα σε **εργαζόμενη ηλικία** τα θέματα ένταξης διαφέρουν ουσιαστικά στις δύο περιοχές. Στην **Υπαιθρο** το ζήτημα αφορά κυρίως την γενικότερη ανάπτυξη, δεδομένου ότι το κάθε νοικοκυριό που διαμένει σε αγροτική περιοχή αντλεί εισόδημα από διάφορες δραστηριότητες, *μία* εκ των οποίων τυπικά είναι η μικρή οικογενειακή γεωργική (ή κτηνοτροφική) εκμετάλλευση. Η κοινωνική ένταξη στον χώρο της Υπαιθρου συμβαδίζει και έχει πολλά κοινά με την επιδίωξη της *βιωσιμότητας* στην ανάπτυξη – τον τέταρτο πυλώνα της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Το οικογενειακό εισόδημα τονώνεται από πρωτοβουλίες στον γεωργικό τομέα (π.χ. εξισωτικές αποζημιώσεις) αλλά και από ενέργειες διαφοροποίησης του εισοδήματος ατόμων που κατά βάση είναι αυτοαπασχολούμενοι. Η φύση της αγροτικής δραστηριότητας είναι τέτοια ώστε ο υπολογισμός του εισοδήματος που προκύπτει από έρευνες σχεδιασμένες κυρίως για πληθυσμούς μισθωτών (όπως το Πάνελ) είναι ιδιαίτερα ανεπαρκής⁶.

Παρά το ότι δεν συμπεριλαμβάνεται στον Ευρωπαϊκό ορισμό κοινωνικής δαπάνης, η εξισωτική αποζημίωση είναι η σημαντικότερη παρέμβαση κοινωνικής φύσης, που συμβάλει στη διατήρηση του πληθυσμού των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Στόχος είναι η βελτίωση του εισοδήματος, μέσω της αντιστάθμισης των αντιξοοτήτων (χαμηλή παραγωγικότητα, γεωμορφολογία, κλιματικές συνθήκες) των γεωργών και κτηνοτρόφων των περιοχών αυτών με βάση την έκταση της εκμετάλλευσής.

⁶ Σαν παράδειγμα, ενώ το αυτοκίνητο που χορηγούν εταιρείες στα στελέχη τους μετρά στο εισόδημά τους, το αυτό δεν ισχύει για τα αγροτικά αυτοκίνητα που καταγράφονται ως περιουσία της 'επιχείρησης' και όχι του νοικοκυριού.

Στις **πόλεις**, αντίθετα, η κυρίαρχη αιτία του προβλήματος της ένταξης έχει να κάνει με την πρόσβαση στην απασχόληση. Για μια οικογένεια με δύο παιδιά η γραμμή επισφάλειας (σε τιμές 2003) είναι περί τα €870 τον μήνα. Όπως και σε άλλες χώρες της ΕΕ ο πλέον ασφαλής τρόπος να υπερβεί την γραμμή αυτή είναι να υπάρχουν δύο εργαζόμενοι (ακόμη και αν ένας δεν είναι πλήρους απασχόλησης). Η επίτευξη του στόχου απασχόλησης της Λισσαβόνας αναφορικά με την απασχόληση γυναικών συντελεί αποφασιστικά στην καταπολέμηση του αποκλεισμού. Το Στατιστικό παράρτημα περιέχει υπολογισμούς κατά τους οποίους η επίτευξη του στόχου αυτού μειώνει την επισφάλεια κατά μεταξύ του ημίσεως και του ενός τρίτου.

Αν και το ποσοστό σε κατάσταση επισφάλειας (περί το 12%, ή κατά 15% αν αγνοούμε την ιδιοκατοίκηση) δεν είναι υψηλό σε σύγκριση με την ΕΕ, τα προβλήματά τους είναι πιο δύσκολα, το δε βίωμα της επισφάλειας με την μορφή της ανασφάλειας και της αβεβαιότητας, αναμφισβήτητα οδυνηρότερο. Χαρακτηριστικό είναι ότι (μόνο) σε αυτήν την κατηγορία ευρίσκουμε υψηλότερο ποσοστό επισφάλειας στους ενοικιαστές, για τους οποίους η στέγαση και οι συνθήκες κατοικίας είναι θέμα αιχμής και σημαντικότερος προσδιοριστικός παράγων του κινδύνου αποκλεισμού. Όσο και αν τα χαρακτηριστικά αλληλεγγύης της Ελληνικής κοινωνίας ίσως απαλύνουν τα χειρότερα (π.χ. η ύπαρξη παιδιών μειώνει τον κίνδυνο επισφάλειας, μικρότερη συσχέτιση ανεργίας και επισφάλειας), το ζήτημα παραμένει ότι ο κίνδυνος αποκλεισμών εμφανίζεται στην ομάδα αυτή με χαρακτηριστικά τόσο δυσεπίλυτα όσο αυτά είναι γνωστά από την εμπειρία των Δυτικοευρωπαϊκών κρατών. Η ομάδα αυτή, κατά ένα τρόπο, αποτελεί και τον πυρήνα του προβλήματος ένταξης που αντιμετωπίζει το ΕΣΔΕν.

Οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας είναι το κρίσιμο μέγεθος. Ιδιαίτερης σημασίας τα τελευταία χρόνια είναι η τάση μείωσης των (μη αμειβόμενων) συμβοηθούτων μελών σε μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις και η ενεργοποίησή τους στην αγορά εργασίας ως μισθωτοί. Η αντικατάσταση μη αμειβόμενης εργασίας μέσα στην οικογένεια από αμειβόμενη δραστηριότητα έξω από το σπίτι είναι δυνατόν να έχει μεγάλη (ευνοϊκή) επίπτωση στα οικονομικά του νοικοκυριού και στον περιορισμό της επισφάλειας. Ανάπτυξη περισσότερων ευκαιριών απασχόλησης που θα επιτρέπουν την συμφιλίωση εργασιακής και οικογενειακής ζωής θα διευκολύνει αυτήν την εξέλιξη.

Η μακροχρόνια απάντηση στα θέματα ένταξης που τίθενται, πέραν από την εξασφάλιση πρόσβασης στην απασχόληση έχουν να κάνουν με την παραγωγικότητα της εργασίας και το ύψος των μισθών. Όσο και αν οι μισθοί τα τελευταία χρόνια εξαρτώνται από ισχυρούς παράγοντες της συγκυρίας (π.χ. υψηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης της οικονομίας, Ολυμπιακοί αγώνες), η μακροχρόνια πορεία τους θα εξαρτηθεί από την πορεία του ανθρώπινου κεφαλαίου. Εδώ θα πρέπει να γίνει υπενθύμιση δύο παραγόντων, που αφορούν:

- Την πολύ μεγάλη διαφορά στα εκπαιδευτικά προσόντα μεταξύ νέων και μεγαλύτερων σε ηλικία, η οποία είναι ιδιαίτερα μεγάλη στις γυναίκες. Αυτό είναι αποτέλεσμα, αφενός της κεντρικής σημασίας της Παιδείας στις αξίες του πληθυσμού και, τμηματικά τουλάχιστον, της υπέρβασης πολλών προβλημάτων που περιόριζαν παλαιότερη την ισότιμη πρόσβαση στην παιδεία.
- Τις παρεμβάσεις για θέματα κατάρτισης και επαγγελματικού προσανατολισμού που βρίσκονται σε εξέλιξη στο πλαίσιο του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης III, πολλές από τις οποίες χρηματοδοτούνται από το Κοινωνικό Ταμείο. Οι παρεμβάσεις αυτές, οι μεγαλύτερες που έγιναν ποτέ στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα, αναβαθμίζουν τον παράγοντα ανθρώπινο κεφάλαιο και βελτιώνουν την λειτουργία της αγοράς. Αναμένεται να αφήσουν μια «κληρονομιά» με μόνιμα θετικά αποτελέσματα.

Η ανωτέρω ανάλυση της επισφάλειας δίδει προβάδισμα σε θέματα οικονομικά και δὴ απασχόλησης. Όμως η υποκειμενική εμπειρία χρωματίζεται και από την πρόσβαση σε μια σειρά κρίσιμα αγαθά και υπηρεσίες. Από αυτά το κρίσιμότερο είναι το θέμα

της **υγείας** και **περίθαλψης**. Ο πολίτης χρειάζεται τις υπηρεσίες αυτές σε στιγμές προσωπικής αδυναμίας και αντιλαμβάνεται την ποιότητα υπηρεσιών στις υπηρεσίες υγείας ως τον καθρέπτη του κοινωνικού κράτους: Το να αποδειχθούν οι υπηρεσίες αυτές κατώτερες των απαιτήσεων του την κρίσιμη στιγμή έχει πολλαπλασιαστικές αρνητικές συνέπειες πολύ πέραν του χώρου της περίθαλψης. Η ύπαρξη παραοικονομίας στον χώρο της Υγείας ή μιας παρασιτικής σχέσης μεταξύ κρατικού και ιδιωτικού τομέα, προϊόντα και τα δύο μακροχρόνιων δομικών ανισοροπιών, μπορούν να παρεμβάλλονται ως εμπόδια στην ισότιμη πρόσβαση, εντείνοντας με αυτόν τον τρόπο τις κοινωνικές ανισότητες. Συνεπώς, η ποιοτική αναβάθμιση και εξασφάλιση *πραγματικά* ισότιμης πρόσβασης στις υπηρεσίες, ασχέτως γεωγραφικής θέσης ή οικονομικής κατάστασης, αποτελούν κρίσιμα τμήματα της *συνολικής* στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΡΟΟΔΟΙ 2001-3

Η περίοδος του πρώτου ΕΣΔΕν, από το 2001 στο 2003 υπήρξε περίοδος κοινωνικής προόδου. Παρά τις συνθήκες ύφεσης στην Ευρώπη η οικονομία συνέχισε την ανοδική της πορεία, πράγμα που τροφοδότησε και την συνέχιση των αυξητικών τάσεων των κοινωνικών δαπανών. Στον κοινωνικό τομέα η μεγάλη συμβολική ανάδειξη της κοινωνικής πολιτικής στο Σύνταγμα της χώρας συνοδεύτηκε από σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές και πρωτοβουλίες που θέτουν τις βάσεις για ταχεία ποιοτική αναβάθμιση στα επόμενα χρόνια.

A. Το Μακροοικονομικό πλαίσιο

Από το δεύτερο τρίμηνο του 2001 μέχρι και σήμερα η ευρωπαϊκή οικονομία βρίσκεται σε καθοδική φάση του κύκλου, με υποχώρηση της ανάπτυξης, διεύρυνση των ελλειμμάτων του δημοσίου και άνοδο της ανεργίας. Η ελληνική οικονομία δεν ακολουθεί τη γενικότερη τάση, παρουσιάζοντας υψηλούς ρυθμούς αύξησης της εγχώριας καταναλωτικής και επενδυτικής ζήτησης και του ΑΕΠ.

Από το 2000 και μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2003 ο ρυθμός ανάπτυξης είναι υψηλότερος από το 4%, διατηρώντας τη δυναμική της πραγματικής σύγκλισης με τις χώρες της ΕΕ. Τη διετία 2001-2002 η παραγωγικότητα της εργασίας και ο μέσος πραγματικός μισθός σημειώνουν σημαντική άνοδο 4,3% και 3,0% ετησίως αντίστοιχα (έναντι 0,3% και 0,5% της ευρωζώνης) με παράλληλη άνοδο των επιχειρηματικών επενδύσεων κατά 7,6% ετησίως. Ο πληθωρισμός παραμένει υψηλότερος από το μέσο όρο των χωρών της ευρωζώνης, αλλά αυτό αντανάκλα τις διαφορετικές θέσεις των οικονομιών στον οικονομικό κύκλο και τον ταχύτερο ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Για τρίτη συνεχόμενη χρονιά, το ποσοστό **ανεργίας** μειώθηκε (9,7% το τέταρτο τρίμηνο του 2002 έναντι 10,9% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2001). Στη διάρκεια του 2002 καθώς και στο πρώτο τρίμηνο του 2003 σημειώθηκε σημαντική αύξηση της απασχόλησης όσο και του ποσοστού συμμετοχής στην απασχόληση, ανατρέποντας έτσι μια ανησυχητική εξέλιξη των τελευταίων δύο ετών. Συνεχίζοντας την πτωτική της πορεία, η ανεργία παρουσίασε μείωση μιας ποσοστιαίας μονάδας στο πρώτο τρίμηνο του 2003 (σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2002). Συνολικά, από το 2000 η ανεργία έχει μειωθεί κατά 2,2 ποσοστιαίες μονάδες, που αντιστοιχεί σε 25% μείωση του μέσου ετήσιου ρυθμού των ανέργων. Η μεγαλύτερη πρόοδος αφορά τον περιορισμό της ανεργίας των νέων καθώς και της μακροχρόνιας ανεργίας, ενώ λιγότερο εντυπωσιακά αποτελέσματα σημειώθηκαν στην καταπολέμηση της ανεργίας των γυναικών.

Σε συνδυασμό με την αύξηση της απασχόλησης σημειώθηκε επιπλέον και αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας (από 75,6% του μέσου όρου της Ε.Ε. το 1998

στο 86,5% το 2003. Άρα, η οικονομία επιταχύνει τους ρυθμούς δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, ενώ παράλληλα υποχωρούν τα ποσοστά των ανέργων χωρίς να ανακόπτεται ο ρυθμός εισόδου στην αγορά εργασίας.

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, 2001

1. Η αναθεώρηση του Συντάγματος, που ολοκληρώθηκε το 2001, εισήγαγε διάταξη που κατοχυρώνει ρητώς και στο ανώτερο δυνατό θεσμικό επίπεδο το κοινωνικό κράτος. Η νέα διατύπωση του άρθρου 25 § 1 του Συντάγματος προβλέπει ότι «*Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους*». Πέρα από τη σημασία της σε συμβολικό και πολιτικό επίπεδο, η συνταγματική αυτή αναφορά καθιερώνει και τυπικά στην ελληνική έννομη τάξη την αρχή του κοινωνικού κράτους. Κατά τον τρόπο αυτό αφ' ενός ενισχύεται το περιεχόμενο των κοινωνικών δικαιωμάτων και αφ' ετέρου, σε ότι αφορά τη νομοθετική πρωτοβουλία σε θέματα κοινωνικής προστασίας, τίθεται ένας σαφής κανονιστικός περιορισμός, που στην πράξη συστέλλει τη διακριτική ευχέρεια του κοινού νομοθέτη και της διοίκησης, όταν αυτή σκοπεύει στην υποβάθμιση της παρεχόμενης κοινωνικής προστασίας.
2. Το άρθρο 116 § 2 προβλέπει ότι «*Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών.*» εναρμονίζει την ελληνική έννομη τάξη με το κανονιστικό πλαίσιο που ισχύει σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και απαντάει σε προηγούμενη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία θεωρούσε ότι παραβίαζε την ισότητα έναντι του νόμου η λήψη θετικών μέτρων υπέρ μιας ομάδας πληθυσμού. Η εμπέδωση της διάταξης αυτής δεν αφορά μονό τις γυναίκες, αλλά και άλλες καταστάσεις και ομάδες που βιώνουν την ανισότητα και δίδει την ευχέρεια στο Κράτος να λαμβάνει φαινομενικώς άνισα μέτρα, τα οποία όμως αντισταθμίζουν δυσμενείς καταστάσεις, όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός.
3. Το άρθρο 21 § 6 προβλέπει ότι «*Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας.*» και απονέμει στα ΑμεΑ ένα ιδιότυπο συνταγματικό δικαίωμα, που προτρέπει τον νομοθέτη να λαμβάνει όλα τα μέτρα που είναι αναγκαία για την προστασία και διευκόλυνση τους.

Β. Επίλυση εκκρεμοτήτων – Δημιουργία βάσεων για ταχεία πρόοδο

Χαρακτηριστικό των εξελίξεων στην διετία ήταν η προετοιμασία για ταχεία πρόοδο στα επόμενα χρόνια. Αυτό προέκυψε μέσω τριών οδών:

1. Την επίλυση **μεγάλων εκκρεμοτήτων** που απελευθερώνουν εξελίξεις. Το **ασφαλιστικό** αποτελούσε μόνιμο αγκάθι στις εργασιακές σχέσεις, αλλά και πηγή ανασφάλειας για τους ασφαλισμένους. Η ψήφιση του Νόμου 3029/2002 αλλά και η διαδικασία υλοποίησης των ρυθμίσεων του αποκαθιστά την ύπαρξη ενός σαφούς «οδικού πλαισίου» για τον εκσυγχρονισμό του συστήματος συντάξεων, αλλά και σαφείς προοπτικές για την πορεία του στην επάρκεια αλλά και την βιωσιμότητα των συντάξεων. Η **φορολογική μεταρρύθμιση** και αυτή με την σειρά της ξεκαθαρίζει το τοπίο, προσφέρει κίνητρα ιδίως στις μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις και ελαφρύνει τους χαμηλόμισθους μισθωτούς. Στον χώρο της Υπαίθρου αντίστοιχο ρόλο μπορεί να διαδραματίσουν οι μεταρρυθμίσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.
2. Την **δημιουργία διοικητικών υποδομών**. Η πρόοδος στον **εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης** και ειδικότερα της αποκέντρωσης ανοίγει δρόμους προς αξιοποίηση σε πιο «εξατομικευμένες» δράσεις κοινωνικής πολιτικής, δίδοντας την δυνατότητα το σημείο αποφάσεων να μετατεθεί πιο κοντά στον χρήστη. Στον χώρο αυτό αποφασιστική σημασία είχαν οι διαρθρωτικές αλλαγές στον χώρο της **Πρόνοιας**. Ήδη οι Δήμοι έχουν αρχίσει να αναλαμβάνουν νευραλγικά σημεία κοινωνικής πολιτικής, όπως η υλοποίηση του Προγράμματος Βοήθεια στο Σπίτι. Εξίσου σημαντική ήταν η περίοδος που πέρασε για την εμπέδωση των θεσμών που εγγυώνται την **αποτελεσματική διαχείριση** και απόδοση του Γ' ΚΠΣ (π.χ. ΕΚΕΠΙΣ, ΜΟΔ, κλπ). Ιδιαίτερη σημασία έχει, τέλος, η συσσωρευόμενη εμπειρία από στόχευση μέτρων με βάση την οικονομική κατάσταση, η οποία συμβαδίζει με τις προόδους στην φορολογική υποδομή και την βελτίωση της αξιοπιστίας των στοιχείων του δηλωνόμενου εισοδήματος στον Φόρο εισοδήματος.

3. **Άντληση ωφελειών από παλαιότερες ρυθμίσεις.** Μετανάστες - Η νομιμοποίηση οδήγησε στην εξομάλυνση της θέσης τους στην οικονομία και άνοιξε τον δρόμο για ανάδειξη της οικονομικής τους συνεισφοράς τους, ενώ μείωσε αποφασιστικά τους κινδύνους περαιτέρω περιθωριοποίησης. Τα γενικότερα οφέλη από αυτή την πολιτική ήδη αρχίζουν να εμφανίζονται με τόνωση των εσόδων των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης: Το ΙΚΑ έχει καταγράψει το 2003 άνω των 500 χιλιάδων αλλοδαπών ασφαλισμένων. Η εξομάλυνση της οικονομικής θέσης των μεταναστών θέτει επί τάπητος ευρύτερα θέματα, διαπολιτισμικότητας και κοινωνικής ενσωμάτωσης σε χώρους πέραν της απασχόλησης

Στον χώρο της **Υγείας**, έμφαση δόθηκε στην ταχεία πρόοδο του προγράμματος υλικοτεχνικής αναβάθμισης – νέα νοσοκομεία, δομές. Όμως τα έτη 2001-3 ήταν περίοδος υλοποίησης των αλλαγών στην διοίκηση του Εθνικού Συστήματος Υγείας, με κύριο στοιχείο τους την περιφερειακή συγκρότηση των υπηρεσιών σε 17 διοικητικά και υγειονομικά αυτόνομες περιφέρειες. Ο κύριος στόχος ήταν η αναδιοργάνωση των υπηρεσιών υγείας με έμφαση στη πρόληψη και την πρωτοβάθμια περίθαλψη υγείας ώστε αφενός να εκτιμηθούν οι πραγματικές ανάγκες του πληθυσμού (υγειονομικός χάρτης) και αφετέρου να διασφαλιστεί η καλύτερη προσπέλαση του πληθυσμού στις υπηρεσίες υγείας.

Γ. Η εμπειρία του ΕΣΔΕν 2001-2003.

Στην περίοδο 2001-3 ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιξε η **εισοδηματική πολιτική** προς τους χαμηλόμισθους και τους χαμηλοσυνταξιούχους, σε συνδυασμό με άλλα μέτρα στον χώρο της κοιν. ασφάλισης. Ο ακόλουθος πίνακας δείχνει ότι οι χορηγηθείσες αυξήσεις έχουν οδηγήσει σε μεγάλες πραγματικές αυξήσεις. Από το 2000, οι χαμηλές συντάξεις αυξήθηκαν περισσότερο από τον πληθωρισμό αλλά και τις αποδοχές. Σωρευτικά από το 2000 η βασική σύνταξη του ΟΓΑ έχει αγοραστική αξία μεγαλύτερη κατά 21%, ενώ δικαιούχος κατώτατης σύνταξης ΙΚΑ που λαμβάνει το ΕΚΑΣ έχει βελτιώσει την πραγματική του οικονομική θέση κατά 27%, σχεδόν κατά ένα τρίτο.

Εισοδηματική πολιτική στις συντάξεις: Πραγματικές αυξήσεις 1998-2003 (% ετήσια μεταβολή)

	ΔΤΚ	ΗΑΕ	ΟΓΑ	ΙΚΑ	ΕΚΑΣ	ΙΚΑ + ΕΚΑΣ
1999	2,6	3,3	4,2	3,9	50,0	18,0
2000	3,2	4,3	29,7	4,0	17,6	9,3
2001	3,4	3,3	11,2	5,5	35,7	18,1
2002	3,6	5,5	10,3	3,5	15,4	9,2
2003 Μάιος	4,4	4,2	9,3	4,0	15,2	9,7
2003/2000 σωρευτική <i>πραγματική</i> αύξηση			20,7	1,5	63,8	27,4

Αποκατάσταση σεισμοπλήκτων. Μέσα στο 2002 κατανεμήθηκαν στο Ν. Αττικής 62,2 Μ€ και 34 Μ€ σε άλλες περιοχές. Η περιοχή που πλήγηκε από τον σεισμό του 1999, οι Δυτικές συνοικίες της Αθήνας, στεγάζει μεγάλο αριθμό ατόμων χαμηλού εισοδήματος. Συνεπώς οι οικιστικές και πολεοδομικές παρεμβάσεις που διενεργούνται συνιστούν ουσιαστική βελτιωτική παρέμβαση στο επίπεδο ζωής με σημαντικές κοινωνικές προεκτάσεις.

Το 2003, ως έτος αφιερωμένο στα **Ατομα με Αναπηρίες** έδωσε ώθηση σε μια σειρά θέματα που αφορούν τα άτομα αυτά. Σημαντική διαχρονικά θα αποδειχθεί ειδική έρευνα από την ΕΣΥΕ στο πλαίσιο της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για την διαπίστωση της έκτασης και των χαρακτηριστικών του προβλήματος των αναπηριών, ιδίως όσον αφορά την εργασία. Παράλληλα, ιδιαίτερη πρόοδος σημειώθηκε σε προγράμματα, όπως το Βοήθεια στο Σπίτι, που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν με πρακτικό τρόπο τα προβλήματα της αυτόνομης διαβίωσης και η κοινωνική ενσωμάτωση στην οικογένεια και στο ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον.

Η περίοδος του πρώτου ΕΣΔΕΝ συμπίπτει με την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης του θεσμού του **Συνηγόρου του Πολίτη**. Η διαμεσολάβηση επιχειρεί σ' ένα πρώτο επίπεδο να ενισχύσει τη δυνατότητα των πολιτών να ασκήσουν τα δικαιώματά τους αλλά, σε ένα δεύτερο επίπεδο, στοχεύει να συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας υπηρεσιών εκ μέρους της κοινωνικής διοίκησης. Η δραστηριότητα του ΣΤΠ βοήθησε όχι μόνο στην επίλυση μεμονωμένων περιπτώσεων αλλά αποτέλεσε και σημαντική είσοδο στα ευρύτερα ζητήματα και τις δυσλειτουργίες της κοινωνικής διοίκησης. Στις 5125 υποθέσεις που εξετάστηκαν το 2002⁷, ο ΣΤΠ ανέδειξε προβλήματα, πρότεινε λύσεις και έδωσε το έναυσμα για περαιτέρω πρωτοβουλίες. Ο κύκλος κοινωνικής προστασίας έγινε δέκτης γενικότερης δυσαρέσκειας των πολιτών έναντι της κοινωνικής διοίκησης, που συνδέεται άμεσα με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες ομάδες στην άσκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων τους⁸. *Η εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη επιβεβαιώνει την ανάγκη προσανατολισμού σε ζητήματα ποιότητας των υπηρεσιών και διευκόλυνσης της πρόσβασης και της άσκησης των δικαιωμάτων.*

Όσον αφορά την **Υπαιθρο**, οι δράσεις του Υπουργείου Γεωργίας για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, επικεντρώθηκαν σε μέτρα για την απασχόληση (π.χ. εγκατάσταση 8000 νέων αγροτών και κατάρτιση), αλλά και τη πρόσβαση σε πόρους, αγαθά και υπηρεσίες (εξισωτική αποζημίωση σε 180 χιλ γεωργούς και πρόωρη σύνταξη σε 42 χιλ δικαιούχους). Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί η δραστηριοποίηση στο σχεδιασμό ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων για τον αγροτικό χώρο.

Η φορολογική μεταρρύθμιση

Ολοκληρώθηκαν οι δύο φάσεις της φορολογικής μεταρρύθμισης, με στόχο την δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους, τη μείωση της συνολικής επιβάρυνσης (ειδικά των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων) αλλά και την απλούστευση. Ειδικότερα:

- Η αύξηση του αφορολόγητου και η μείωση των κλιμακίων με υψηλότερα ποσοστιαία επίπτωση στα χαμηλά εισοδήματα. Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα πρόσθετα αφορολόγητα ποσά για τα οικογενειακά βάρη.
- Η απλοποίηση των φοροαπαλλαγών. Παραμένουν δαπάνες που έχουν κοινωνικό χαρακτήρα, όπως οι τόκοι των στεγαστικών δανείων, οι δαπάνες για ενοίκιο κύριας κατοικίας, για ενοίκιο παιδιών που σπουδάζουν, οι δαπάνες για φροντιστήρια. Επίσης, αυξάνεται το όριο δαπανών για ιατρική και νοσοκομειακή περίθαλψη και για ασφάλιστρα ζωής. Διατηρούνται οι οικογενειακές δαπάνες με αποδείξεις μόνο για τους μισθωτούς και τους συνταξιούχους..
- Η κατάργηση του φόρου ιδιοκατοίκησης.
- Η κατάργηση κάποιων τεκμηρίων (π.χ. κύρια κατοικία, αυτοκίνητο <2000 κκ) και η απλοποίηση άλλων.
- Η κατάργηση του εξωλογιστικού προσδιορισμού των κερδών για μικρές επιχειρήσεις.
- Η απλοποίηση στην υποβολή των φορολογικών δηλώσεων για μισθωτούς – συνταξιούχους.
- Η διευκόλυνση της απόκτησης πρώτης κατοικίας.
- Η φορολόγηση κληρονομιάς, ή γονικής παροχής επιχειρήσεων (με στόχο την επιχειρηματική συνέχεια).

Ταυτόχρονα μια σειρά από διαπιστώσεις κατά την περίοδο 2001-3 αξιοποιούνται για τον σχεδιασμό του παρόντος ΕΣΔΕν:

Όσον αφορά το πρωτοποριακό πλέγμα **μέτρων στοχευμένης εισοδηματικής στήριξης του ΕΣΔΕν**, σχεδιάστηκε η υποδομή για τον εντοπισμό των δικαιούχων, εξακρίβωση των στοιχείων τους, και χορήγηση της στήριξης. Η επιτυχής πιλοτική εφαρμογή κατά την διάρκεια του 2003 δίδει την στρατηγική επιλογή αξιοποίησης των μέτρων αυτών ως σημαντικών εργαλείων κοινωνικής πολιτικής στο επόμενο ΕΣΔΕν.

⁷ Η συντριπτική πλειοψηφία αφορά θέματα κοινωνικής ασφάλισης (73,9%) και σε μικρότερο βαθμό θέματα υγείας (12,8%), θέματα ΑΜΕΑ (4,1%) και πρόνοιας (3,8%).

⁸ Σημαντικός αριθμός προβλημάτων ανάγονται σε ζητήματα οργάνωσης, συντονισμού και στελέχωσης των υπηρεσιών καθώς και πολυπλοκότητας της νομοθεσίας. Κρίσιμο αναδεικνύεται εξάλλου το έλλειμμα πληροφόρησης σχετικά με τις διαδικασίες για να ασκήσει ο πολίτης δικαιώματά του.

Η εμπειρία από την κινητοποίηση της ευρύτερης κοινωνίας ανέδειξε την σημασία της ύπαρξης μονίμων δομών επικοινωνίας και συναντίληψης τόσο μεταξύ του Κράτους και της ευρύτερης κοινωνίας, αλλά και μεταξύ των φορέων και οργανισμών που δραστηριοποιούνται στον χώρο. Η θεσμοθέτηση της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας την άνοιξη του 2003 έρχεται να αναπληρώσει αυτόν το κενό.

Ρόλο κλειδί στην υλοποίηση των δράσεων στην απασχόληση έχει η εξατομικευμένη προσέγγιση, η οποία ανατεθηκε στα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης. Στο πλαίσιο αυτό έχουν ως τον Οκτώβριο 2003 θα λειτουργούν 67 ΚΠΑ, ενώ έχουν προσληφθεί και εκπαιδεύονται οι εργασιακοί σύμβουλοι. Τέλος, βρίσκονται στο στάδιο της δοκιμαστικής εφαρμογής τα ανανεωμένα «εργαλεία» της εξατομικευμένης προσέγγισης.

Δ. Συμπέρασμα

Όπως είχε αναγνωρίσει το προηγούμενο σχέδιο δράσης, το σημείο εκκίνησης χαρακτηριζόταν από την θεώρηση του θέματος του κοινωνικού αποκλεισμού από την σκοπιά ενός εκάστου φορέα. Αυτό οδηγούσε σε ελλιπή εικόνα του τρόπου με τον οποίο τα προβλήματα (ασχέτως πηγής προέλευσης) συγκροτούν για τον πολίτη ένα ενιαίο κοινωνικό πρόβλημα – κοινωνικού αποκλεισμού. Η απουσία της συνολικής οπτικής σήμαινε ότι ο κάθε φορέας (όπως είναι φυσικό) περιοριζόταν στην δικαιοδοσία του, μη υπεισερχόμενος πέραν αυτής. Ο κίνδυνος έτσι ήταν υπαρκτός να μεταφέρεται μεγαλύτερο βάρος στον πολίτη, ο οποίος είναι υπεύθυνος να ζητήσει την λύση από ένα έκαστο από τους κατακερματισμένους φορείς. Στον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να προστεθεί και ένας κίνδυνος *διοικητικού αποκλεισμού*.

Το κυριότερο κεκτημένο του πρώτου ΕΣΔΕν (και της ανοικτής μεθόδου συντονισμού) είναι ακριβώς η υπέρβαση αυτής της περιορισμένης οπτικής και η απαρχή της αντιμετώπισης του προβλήματος ως ενιαίου – με την συνειδητοποίηση και την αναζήτηση θεσμών που συνθέτουν, συντονίζουν και αναζητούν την συνέργεια μεταξύ δράσεων και φορέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ – ΚΥΡΙΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Το πλέον σημαντικό σημείο στην στρατηγική είναι η συνέχιση μιας σταθερής αναπτυξιακής τροχιάς που να οδηγεί σε αυξήσεις εισοδημάτων και να μην αφήνει κανένα πίσω- **η ποιότητα της ανάπτυξης**. Με αυτόν τον τρόπο περιορίζεται η ανάγκη εκ των υστέρων διορθώσεων μέσω μεταβιβάσεων. Έτσι και μικρότερες στρεβλώσεις υπάρχουν και απαιτείται μικρότερης έκτασης διοικητική παρέμβαση. Η εξασφάλιση μιας τέτοιας αναπτυξιακής τροχιάς είναι η καλύτερη επένδυση κοινωνικής συνοχής. Όμως, η γενική πολιτική πρέπει να συνοδεύεται και από *εξειδικευμένες* παρεμβάσεις. Η ταυτότητα του προβλήματος της κοινωνικής συνοχής σημαίνει ότι η στρατηγική επιλογή ουσιαστικής προώθησης της κοινωνικής ένταξης εξειδικεύεται σε *τέσσερις* κατευθύνσεις:

Α. Υπαίθρος

Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Υπαίθρου αποτελεί την ουσιαστικότερη αν όχι μοναδική απάντηση. Ο στόχος αυτός θα έχει επιτευχθεί όταν εξαλειφθούν οι διαφορές στην ποιότητα ζωής μεταξύ των κατοίκων των πόλεων και της υπαίθρου – τμήμα των οποίων είναι η εισοδηματική στάθμη. Η συνολική προσέγγιση που προωθείται έχει τρεις διαστάσεις:

1. **Οικονομική** – ποιοτική ανάπτυξη της Υπαίθρου με βάση τις αρχές της αειφορίας και σεβασμό στο περιβάλλον. Εστιασμένες δράσεις για τις ορεινές

και μειονεκτικές περιοχές, αλλά και για τις περιοχές που πιθανόν να εισέλθουν σε μια διαδικασία προσαρμογής. Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής που επετεύχθη τον Ιούνιο του 2003 διαμορφώνει ένα ευνοϊκό πλαίσιο προστασίας του αγρότη και όχι της εκμετάλλευσής.

2. **Ασφαλιστικά** – συνέχιση της μετεξέλιξης του ΟΓΑ σε ταμείο κύριας ασφάλισης. Εισοδηματική πολιτική για τους παλαιότερους συνταξιούχους με αυξήσεις άνω του πληθωρισμού για την βασική σύνταξη του ΟΓΑ.
3. **Κοινωνικές υπηρεσίες**. Εξασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας και φροντίδας για τους κατοίκους των αγροτικών περιοχών και εξασφάλιση πρόσβασης σε ευρύτερο φάσμα υπηρεσιών, ιδίως για τα ΑμεΑ.

Β. Ηλικιωμένοι

Η ψήφιση του ασφαλιστικού νόμου 3029/2002 είναι η μεγάλη τομή που αφαιρεί μια πηγή ανασφάλειας και αβεβαιότητας μεταξύ των κοινωνικών εταίρων. Ο Ν3029, χωρίς να αγνοεί άλλες πτυχές, συνειδητά έθεσε ως θέμα προτεραιότητας το θέμα της επάρκειας ενώ προβλέπει σημαντικές ενέργειες στο πλαίσιο της απαγκίστρωσης από τις αγκυλώσεις δεκαετιών (π.χ. επαγγελματικά ταμεία, αναλογιστική αρχή, εγγύηση συντάξεων). Η αιχμή του δόρατος για τους ηλικιωμένους έχει τρεις συνιστώσες:

1. Εφαρμογή των ρυθμίσεων του νόμου ως την μακροχρόνια απάντηση.
2. Εισοδηματική στήριξη στους χαμηλοσυνταξιούχους- κύριο εργαλείο το ΕΚΑΣ.
3. Εμφαση σε θέματα υπηρεσιών προς ηλικιωμένους με στόχο να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής και να ξεπεραστούν προβλήματα πρόσβασης σε υπηρεσίες.

Συνεπώς, αποφάσεις που έχουν ήδη ληφθεί μεταξύ 1996 και 2002 στον χώρο της κοινωνικής ασφάλισης προσφέρουν την μακροχρόνια απάντηση στα διαρθρωτικά αίτια της φτώχειας των ηλικιωμένων. Αυτό που απαιτείται για τα επόμενα χρόνια είναι, αφενός, συνεπής εφαρμογή των ασφαλιστικών ρυθμίσεων και, αφετέρου, απάντηση στα προβλήματα των *παλαιότερων* γενεών για τις οποίες οι ρυθμίσεις αυτές θα έχουν μικρότερη εφαρμογή.

Γ. Υποβοήθηση πρόσβασης στην απασχόληση

Τόσο η Εκθεση Στρατηγικής για τις συντάξεις όσο και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση αναφέρουν την αύξηση της απασχόλησης ως το «αναπτυξιακό απόθεμα» στο οποίο βασίζεται η συνολική στρατηγική προσέγγιση. Αν επιτευχθούν οι στόχοι της Λισσαβόνας, τότε η κατάσταση στην απασχόληση, στην βιωσιμότητα των συντάξεων αλλά και στην αποτροπή του αποκλεισμού θα είναι πολύ καλύτερη.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού, κρίσιμα είναι δύο σημεία:

- *Πρώτον*, η ενίσχυση της αποδοτικότητας της εργασίας και η αποφυγή «παγίδων αδράνειας» (make work pay). Αν και η δομή του συστήματος παροχών απομακρύνει σχετικά με άλλες χώρες αυτόν τον κίνδυνο, περιθώρια βελτίωσης παραμένουν σε σχέση με υπηρεσίες προς εργαζομένους (π.χ. οικογενειακές φροντίδες), το φορολογικό σύστημα ή μη μισθολογικές επιβαρύνσεις.
- *Δεύτερον*, η μετατροπή της αδήλωτης εργασίας σε κανονική απασχόληση. Ο περιορισμός της «γκρίζας απασχόλησης» οδηγεί σε αύξηση κοινωνικών δικαιωμάτων όπως και την αποφυγή αντικινήτρων και στρεβλώσεων στην αγορά εργασίας, ενώ παράλληλα περιορίζει το μη μισθολογικό κόστος για το σύνολο των εργαζομένων και ιδιαίτερα των χαμηλομισθών.

Στο πλαίσιο της προώθησης της απασχόλησης, πέντε ομάδες του πληθυσμού έχουν κεντρική σημασία:

1. **Γυναίκες** Η εργασία των γυναικών και ιδιαίτερα αυτών που έχουν παιδιά αποτελεί στόχο στρατηγικής σημασίας τόσο για αναπτυξιακούς όσο και για κοινωνικούς λόγους. Και αυτό γιατί η ενεργοποίηση περισσότερων μελών της οικογένειας στην απασχόληση είναι η πλέον σίγουρη ασφάλιση κατά της επισφάλειας, ενώ η δημιουργία αυτόνομων ασφαλιστικών δικαιωμάτων για τις γυναίκες θα αποτρέψει μελλοντικά προβλήματα. Στο πλαίσιο αυτό το πρόβλημα

των μονογονεϊκών οικογενειών – των γυναικών που μεγαλώνουν μόνες τους παιδιά – αναδεικνύονται ως ιδιαίτερα έντονα δικαιολογώντας πλήρως την πολιτική προτεραιότητα που τους αποδίδεται. Οι δράσεις που προωθούνται αφορούν::

- Συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής – Παιδική φύλαξη, στήριξη στις οικογένειες.
 - Ειδικές δράσεις για γυναίκες στο πλαίσιο του ΚΠΣ.
2. **Εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας.** Παράλληλη δράση τόσο στην ζήτηση εργασίας από τους εργοδότες, όσο και στην προσφορά. Η ηλικία συμβαδίζει με προβλήματα υγείας, αλλά και αναπηρίες: Όπως απέδειξε πρόσφατη έρευνα της ΕΣΥΕ το 84% των ατόμων που περιορίζονται από την φυσική τους κατάσταση δεν αναζητούν εργασία. Ομοίως, το 35% των ατόμων άνω των 65 ετών αντιμετωπίζουν χρόνια προβλήματα υγείας ή αναπηρίας. Πέραν της ψυχολογικής σημασίας της ενεργοποίησης των ατόμων αυτών, η επανένταξή τους στην απασχόληση με τρόπο που δεν επιβαρύνει την υγεία τους θα είχε πολλαπλασιαστικά κοινωνικά οφέλη, για αυτούς και την οικογένειά τους.
 3. **Προσαρμογή Νέων στην αγορά εργασίας.** Η ανανέωση σε δεξιότητες και ανάδειξη του παραγωγικών δυνατοτήτων του εργατικού δυναμικού εξαρτάται από το πώς γίνεται η διαχείριση της εισόδου των νέων στην αγορά εργασίας – με τι εφόδια έρχονται από το σύστημα παιδείας, τι δουλειές βρίσκουν και πώς αξιοποιείται ο έμφυτος δυναμισμός των νέων εργαζομένων.
 4. **Άτομα με αναπηρίες.** Η ειδική έρευνα της ΕΣΥΕ στο πλαίσιο της ΕΕΔ το 2002 ανέδειξε την έκταση των προβλημάτων και των εμποδίων στην απασχόληση από την κατάσταση υγείας. Ενεργοποίηση ατόμων που αποκλείονται από την εργασία θα είχε, και εδώ, πολλαπλά θετικά αποτελέσματα. Παλαιότερα ο ορισμός των ΑμεΑ γινόταν με βάση το βιολογικό ή ιατρικό μοντέλο σύμφωνα με το οποίο η αναπηρία οριζόταν με ανατομοφυσιολογικά κριτήρια. Εναλλακτικά έμφαση μπορεί να δοθεί στην κοινωνική ενσωμάτωση και συμμετοχή του ατόμου τόσο στο χώρο της εργασίας όσο και στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Σήμερα, για το ορισμό ενός ατόμου με αναπηρίες αποπειράται συγκερασμός των δύο μοντέλων, με μεγαλύτερο βάρος σε κοινωνικούς παράγοντες.
 5. **Μετανάστες.** Οι οικονομικοί μετανάστες, ιδίως από γειτονικές χώρες, αναδείχθηκαν την δεκαετία που πέρασε ως σημαντικός αναπτυξιακός συντελεστής. Η συμμετοχή τους και η ανάδειξη ποιοτικών χαρακτηριστικών της απασχόλησής τους μπορεί να συνδεθεί στενότερα με τις αναπτυξιακές προοπτικές, έτσι ώστε να μην παραμείνουν απλώς διέξοδος για «φθηνό εργατικό δυναμικό».

Πέραν της ποσοτικής επέκτασης της απασχόλησης, οι αναπτυξιακοί στόχοι μπορούν να επιτευχθούν με την **Αναβάθμιση ανθρώπινων πόρων** και την τόνωση του ανθρώπινου κεφαλαίου. Τα προγράμματα και οι δράσεις του Γ' ΚΠΣ, έχουν στόχο (όπου κρίνεται αναγκαίο) την αναβάθμιση και τον αναπροσανατολισμό των ικανοτήτων του εργατικού δυναμικού, έτσι ώστε αυτό να καταστεί ικανό να προσαρμόζεται στις εκάστοτε μεταβαλλόμενες συνθήκες της ζήτησης εργασίας. Με αυτόν τον τρόπο το τέλος του ΚΠΣ θα βρεί το ανθρώπινο δυναμικό καλύτερα προετοιμασμένο να συνεισφέρει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Δ. Ποιότητα Διακυβέρνησης

Όπως προκύπτει από την απαρίθμηση των τομέων στρατηγικής σημασίας, η κοινή τους συνισταμένη είναι η αναβάθμιση στην ποιότητα της παρέμβασης – η **Ποιότητα στην Κοινωνική Πολιτική**. Το ζήτημα αυτό είναι και το κεντρικότερο ζητούμενο στην πορεία της νέας καταξίωσης του κοινωνικού κράτους.

Πιο συγκεκριμένα, το θέμα αυτό αναλύεται σε τέσσερα ζητήματα προτεραιότητας, στο καθένα εκ των οποίων έχει ήδη δρομολογηθεί απάντηση:

- **Επιτελική** παρέμβαση για αξιολόγηση και ιεράρχηση των προβλημάτων. Η εκπόνηση Κοινωνικού - Προνοιακού Χάρτη που βρίσκεται σε εξέλιξη στοχεύει να παράσχει ένα πολύτιμο εργαλείο για την ενίσχυση του επιτελικού επιπέδου διαμόρφωσης της κοινωνικής πολιτικής, σε αντιστοιχία με τις εντοπιζόμενες ανάγκες όσον αφορά τομείς ή / και γεωγραφικές ανισότητες
- Η προφανής ανάγκη για **διαρκή και δομημένο διάλογο με την κοινωνία των πολιτών** ενόψει της συμπληρωματικής και πολλαπλασιαστικής συμβολής των ενεργών δυνάμεων της στην εκπλήρωση του στόχου της κοινωνικής ενσωμάτωσης, απαιτεί θεσμικές πρωτοβουλίες. Στο πλαίσιο αυτό έχει θεσμοθετηθεί η Εθνική **Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας**, που κινητοποιεί πέραν των δημοσίων φορέων και τους κοινωνικούς εταίρους και τις ΜΚΟ. Αναλαμβάνει μάλιστα σημαντικό ρόλο στην παρακολούθηση και αξιολόγηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση.
- **Αποκέντρωση δράσεων** ώστε οι αποφάσεις να λαμβάνονται όσο το δυνατόν πλησιέστερα στην εστία του προβλήματος και να λαμβάνονται εξατομικευμένα μέτρα που να είναι σε θέση να αξιοποιούν την συνέργια μεταξύ φορέων και δράσεων. Έχει ήδη υπάρξει σημαντική **μεταφορά αρμοδιοτήτων σε επίπεδο δήμων** και συνεχίζεται, ενώ παράλληλα ενισχύεται σταδιακά η ικανότητά τους για άσκηση της κοινωνικής πολιτικής και παροχής βασικών κοινωνικών υπηρεσιών.
- **Εύρος και ποιότητα υπηρεσιών.** Ήδη το δίκτυο του Βοήθεια στο σπίτι θέτει πρότυπα ποιοτικής παρέμβασης, ενώ βρίσκεται σε εξέλιξη το μεγάλο πρόγραμμα υποδομών στις μεταφορές, επικοινωνίες, την υγεία. Το τελευταίο σημείο – ποιοτικές υπηρεσίες οι οποίες θέτουν τα πρότυπα και δεν έπονται του ιδιωτικού τομέα – είναι και το ζητούμενο για τη δεκαετία που διανύουμε και είναι το ουσιαστικό περιεχόμενο στην νέα καταξίωση του κοινωνικού κράτους.

Τόσο η βελτίωση της πρόσβασης όσο και της ποιότητας των υπηρεσιών παραπέμπουν σε *σημαντικές προσαρμογές του διοικητικού δικτύου* μέσω του οποίου διαμορφώνονται και υλοποιούνται τόσο οι πολιτικές που απευθύνονται στον γενικό πληθυσμό όσο και οι πολιτικές ενεργητικού και στοχευμένου χαρακτήρα. *Το ΕΣΔΕν (κεφ. 5) αναφέρεται στο Δίκτυο Κοινωνικών Υπηρεσιών, που έχει στόχο να αντιμετωπίσει τον κατακερματισμό των κοινωνικών υπηρεσιών στο επίπεδο του χρήστη – δηλαδή πρωτίστως στην αυτοδιοίκηση.* Το δίκτυο απαντά στην ‘οριζόντια’ ανάγκη να υπάρχει η διευθέτηση δομών και διαδικασίες διαμόρφωσης και παροχής κοινωνικών υπηρεσιών ώστε να εξασφαλίζονται οι εξής στόχοι:

- *σφαιρικότητα* στην προαγωγή της αντιμετώπισης των προβλημάτων ένταξης
- ενίσχυση της *συμπληρωματικότητας* στην παροχή των υπηρεσιών,
- ενίσχυση της *αποκέντρωσης* στην παροχή των υπηρεσιών
- *εξορθολογισμός* της κατάστασης σε επίπεδο τοπικά παρεχομένων υπηρεσιών
- βελτίωση ποιότητας *πληροφόρησης* και *εξυπηρέτησης* των αποδεκτών.

Τέτοιου τύπου βελτιώσεις αφορούν βαθύτερα χαρακτηριστικά του τρόπου λειτουργίας των κοινωνικών υπηρεσιών, που συνεπάγονται μεταβολές όχι μόνο σε επίπεδο θεσμών και περιεχομένου των ασκουμένων πολιτικών αλλά και νοοτροπίας και κατεστημένων τρόπων λειτουργίας.

Οι μεταβολές αυτές δεν εξαρτώνται, άρα, από μια κυβερνητική απόφαση – όσο πολιτικό θάρρος και να διαθέτει μια κυβέρνηση. Επειδή ακριβώς τα θέματα αυτά αφορούν τον πολίτη στην καθημερινή του επαφή με τους λειτουργούς του κοινωνικού κράτους, η προσπάθεια παρέμβασης και αλλαγής προσανατολισμού του τρόπου λειτουργίας του όλου συστήματος κοινωνικού κράτους αποτελεί το *επιστέγασμα* όλων των αλλαγών, των αποφάσεων, των προγραμμάτων σε εξέλιξη. Είναι ο καρπός πολλών φαινομενικά άσχετων μεταξύ τους πρωτοβουλιών. Η επίτευξη του στόχου αυτού θα είναι και η κορωνίδα της προσπάθειας εκσυγχρονισμού στο επίπεδο του κοινωνικού κράτους. Οι μεταβολές σε οργάνωση και λειτουργία που προτείνονται στο

ΕΣΔΕν έχουν την δυνατότητα να δώσουν μια σημαντική ώθηση στην ανταπόκριση του κοινωνικού κράτους στις ανάγκες της κοινωνίας.

Στην επιτυχία ρόλο κλειδί θα παίξει η **ενεργοποίηση του συνόλου της κοινωνίας**. Το μέσο αυτό είναι απαραίτητο για να μπορούν οι παρεμβάσεις να 'πιάνουν τόπο' και να απομακρυνθεί το ενδεχόμενο ενός «στατιστικού φετιχισμού», όπου επιδιώκονται βελτιώσεις σε δείκτες αποκομμένους από την ουσιαστική αναβάθμιση της ζωής των πολιτών. Η επιδίωξη του στόχου της ενεργοποίησης της κοινωνίας πρέπει βέβαια να υπερκεράσει την κληρονομιά δεκαετιών καχυποψίας μεταξύ Κράτους και κοινωνίας – προϊόν της ιστορικής πορείας της Ελλάδας και του ελλείμματος δημοκρατικότητας τις εποχές που άλλα κράτη οικοδομούσαν τον κράτος πρόνοιας. Σαν αποτέλεσμα η κατάσταση στην Ελλάδα έχει χαρακτηριστεί ως «υδροκεφαλική» και συγκεντρωτική, ενώ συχνά η ενεργοποίηση του κράτους γινόταν σε βάρος αυτόνομων πρωτοβουλιών.

Ενα Εθνικό Σχέδιο Δράσης δεν μπορεί να αποτελεί μόνο ένα Κυβερνητικό Σχέδιο Δράσης. Για τον σκοπό αυτό απαιτείται η εμπέδωση συνεργασίας και δομημένου διαλόγου μεταξύ του κράτους και της ευρύτερης κοινωνίας, αλλά ταυτόχρονα και η υποβοήθηση της ουσιαστικής δραστηριότητας από μη κρατικούς φορείς μέσω της αναγνώρισης της σημασίας τους. **Η διαδικασία αυτή απαιτεί δομές, χρόνο και πεδία συνεργασίας ώστε η εμπιστοσύνη να κερδηθεί.** Το ΕΣΔΕν 2001-3 με την σαφή καταγραφή των κυβερνητικών προθέσεων ήταν ένα πρώτο βήμα, που ακολουθήθηκε με την νομοθέτηση της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας ως μόνιμο και θεσμικά κατοχυρωμένο θεσμό διαλόγου.

Η ενεργοποίηση του θεσμού αυτού, στο πλαίσιο της εξειδίκευσης και υποβοήθησης υλοποίησης των μεγάλων στρατηγικών επιλογών του παρόντος ΕΣΔΕν είναι αυτοτελής και σημαντικός στρατηγικός στόχος.

Πρόταση σύνθετου δείκτη κοινωνικής ευημερίας για την ποιότητας ζωής στην Υπαιθρο

Η ποιότητα ζωής δεν μετράται μόνο με οικονομικά στοιχεία. Το πολυσύνθετο της έννοιας αυτής μπορεί να προσεγγιστεί με βάση σύνθετους δείκτες. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα:

- Εισόδημα κατά κεφαλή (ή ανεργία)
- Απασχολούμενες/Οικονομικά ενεργές γυναίκες
- Ποσοστό ηλικιών έως 45 ετών στο συνολικό πληθυσμό
- ΙΧ ανά κάτοικο
- Κατανάλωση Ηλεκτρικού Ρεύματος ανά κάτοικο
- Τηλεφωνικές συσκευές ανά κάτοικο
- Αριθμός γιατρών ανά κάτοικο
- Υποδομές υγείας (κέντρα υγείας, ιατρεία) ανά κάτοικο
- Ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι (Χλμ) ανά κάτοικο
- Ποσοστό κάλυψης αποχετευτικού δικτύου
- Σχολεία ανά αριθμό μαθητών
- Βρεφικοί και παιδικοί σταθμοί ανά αριθμό παιδιών (ηλικίας έως 5 ετών)
- ΚΑΠΗ ανά αριθμό ηλικιωμένων

Τα συστατικά στοιχεία του δείκτη μπορούν να αποφασιστούν σε διάλογο με τους ενδιαφερόμενους φορείς στο πλαίσιο της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας.

Ε. Εθνικοί Κοινωνικοί Στόχοι για το 2010

Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού είναι ζωτική επιδίωξη για την Ελληνική Κοινωνία. Ουσιαστική πρόοδος στα θέματα αυτά είναι απαραίτητη για επιτυχία στην *συνολική* στρατηγική της Λισσαβόνας. Για να γίνει αυτό, και η επιδίωξη του στόχου της συνοχής να καταστεί κάτι περισσότερο από διατύπωση ευχής, δεν αρκεί να υλοποιηθούν μια σειρά μέτρων – πρέπει να υπάρχει προσήλωση και χρόνος για να αποδώσουν. Στην τήρηση επί μακρόν μιας τέτοιας πορείας, βασικό ρόλο παίζει η ύπαρξη σημείων προσανατολισμού – μακροχρόνιων στόχων και μέσων μέτρησης της προόδου.

Συνεπώς, η προτεραιότητα που θέτει η Ελληνική Κοινωνία στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού θα προωθηθεί από την σαφή διατύπωση *ποσοτικών* στόχων στην κατεύθυνση αυτή. Οι στόχοι αυτοί, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, πρέπει να τεθούν με ορίζοντα το 2010, ώστε να συμπληρώνουν και να στηρίζουν τους στόχους των άλλων πυλώνων της Λισσαβόνας – της ανάπτυξης, της απασχόλησης, της αειφορίας. Η στοχοθέτηση με βάση το 2010 θέτει τον πήχυ ψηλά: δεν προεκτείνει απλώς τις τάσεις, αλλά ερωτά σε ποιές ρήξεις θα πρέπει να προβούμε για να επιτύχουμε τις τελικές επιδιώξεις μας. Αν ένα μέτρο δεν αποδώσει, πρέπει να βρεθεί κάποιο άλλο να το αναπληρώσει: **Δεν αρκεί να «κάνουμε ό,τι μπορούμε», αλλά πρέπει «να κάνουμε ό,τι πρέπει».**

Η διαδικασία στοχοθέτησης για το αποτέλεσμα της πολιτικής και όχι μόνο σε ένα πρόγραμμα ενεργειών, αποτελεί καινοτομία στην διακυβέρνηση στις περισσότερες χώρες της ΕΕ. Για να αποδώσει μια τέτοια πρωτοβουλία απαιτούνται περισσότερα από την απλή διατύπωση φιλόδοξων και ρεαλιστικών στόχων. Αντίθετα οι στόχοι αυτοί πρέπει να συζητηθούν στην κοινωνία, να υπάρχει προβληματισμός για τα προαπαιτούμενα για την επίτευξή τους, να εξετασθούν οι τρόποι μέτρησης για να εξασφαλισθεί ότι οι στόχοι θα αντιστοιχούν σε πραγματική κοινωνική πρόοδο. **Μόνο έτσι θα εξασφαλίσουμε ότι η προσπάθεια επίτευξης των στόχων κινητοποιεί την κοινωνία και όλες τις εφεδρείες της.** Πρώτα πρέπει να τεθούν οι στόχοι και μετά να σχεδιαστεί η λεπτομερής πορεία για το πώς θα επιτευχθούν.

Το Σχέδιο δράσης προτείνει την επιδίωξη δέκα Εθνικών Κοινωνικών Στόχων, σε επτά κρίσιμους τομείς για την κοινωνική Ενταξη⁹. Όπως προκύπτει από την μελέτη των στοιχείων του Στατιστικού Παραρτήματος, οι στόχοι αυτοί θα είναι *ανέφικτοι* αν δεν προχωρήσει το πρόγραμμα πραγματικής σύγκλισης – αν δεν συνεχιστεί η ταχεία μεγέθυνση και αν δεν υλοποιηθεί η καταπολέμηση της ανεργίας και η προώθηση της απασχόλησης των γυναικών. **Αντίστροφα, παράλληλη και συντονισμένη πρόοδος σε όλα τα μέτωπα αποτελεί την καλύτερη εγγύηση ότι όλοι οι στόχοι θα επιτευχθούν.**

1. **Έκταση Επισφάλειας.** Το συνολικό ποσοστό ατόμων σε επισφάλεια θα καλύψει την διαφορά που χωρίζει την Ελλάδα από τον μέσο όρο των ΕΕ-15, ως το 2010. Το μέσο πραγματικό εισόδημα των ατόμων σε επισφαλή κατάσταση θα αυξηθεί ως το 2010 *τουλάχιστον* κατά το ένα τρίτο.
2. **Βελτίωση θέσης επισφαλών.** Ένας στους τρεις από αυτούς που είναι *σήμερα* επισφαλείς, θα έχει διαφύγει τον κίνδυνο επισφάλειας το 2010, με βάση την σημερινή γραμμή.
3. **Επισφάλεια Ηλικιωμένων.** Θα μειωθεί στο ήμισυ η σχετική επιβάρυνση επισφάλειας για τους ηλικιωμένους άνω των 65 σε σχέση με τον μέσο όρο.
4. **Επισφάλεια Παιδιών.** Αποφασιστική αντιμετώπιση του θέματος της παιδικής φτώχειας. Ως το 2010 θα είναι καλύτερος από τον μέσο όρο των 7 καλύτερων χωρών στις ΕΕ-15.
5. **Σύγκλιση Υπαίθρου.** Θα μειωθούν αποφασιστικά οι διαφορές στο επίπεδο ζωής, λαμβάνοντας υπόψη οικονομικούς και μη παράγοντες, μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών ως το 2010, ώστε να γίνουν καλύτερες από την Μεσογειακή Ευρώπη.
6. **Παιδιά – Μητέρες.** Κάλυψη των αναγκών για παιδική προστασία για όλες τις εργαζόμενες μητέρες ως το 2008.
7. **Αποτελεσματικότητα παρεμβάσεων.** Ριζική βελτίωση της αποτελεσματικότητας των εισοδηματικών παρεμβάσεων μέσω της καλύτερης στόχευσης.

⁹ Τέσσερις στόχοι για πτυχές της επισφάλειας, και από ένα σε άλλους έξι τομείς.

8. **Μακροχρόνια ανεργία.** Το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας θα μειωθεί κατά το ένα τρίτο, και θα είναι καλύτερο από τον μέσο όρο της Μεσογειακής Ευρώπης.
9. **Προσπελασιμότητα ΑμεΑ.** Να υπάρχει ουσιαστική και *μετρήσιμη* πρόοδος στο θέμα της προσπελασιμότητας των ατόμων με αναπηρία – τόσο φυσικής πρόσβασης όσο και ψηφιακής προσπέλασης .
10. **Προαγωγή Υγείας.** Αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης κατά 2 χρόνια. Το στατιστικό παράρτημα εξετάζει σε μεγαλύτερη έκταση τους 10 στόχους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΕΤΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Οι εθνικοί κοινωνικοί στόχοι του 2010 δεν είναι ευχολόγιο. Ούτε αποτελούν απλή προέκταση των ισχυουσών τάσεων που μπορούν να εκπληρωθούν απλώς περιμένοντας. Προϋποθέτουν την ύπαρξη και επιτυχία ενός συνολικού σχεδίου οικονομικής ανάπτυξης το οποίο να εγκαθιδρύει μια ανατροφοδοτούμενη σχέση με την κοινωνική συνοχή. Απαιτούν επίσης την ύπαρξη κλιμακούμενων μέτρων *ειδικά* για την κοινωνική συνοχή.

Η *κρίσιμη* περίοδος είναι η περίοδος 2003-2006, η οποία καλύπτει την περίοδο υλοποίησης του Γ' ΚΠΣ και την θεμελίωση μιας αναπτυξιακής τροχιάς προς την πραγματική σύγκλιση. Η επίτευξη των στόχων του 2010, προϋποθέτει *τρεις* κατηγορίες δράσεων: (α) Μέτρα τα οποία *συνεχίζουν* να εκτελούνται, (β) μέτρα των οποίων η συνεισφορά αναμένεται να είναι εντονότερη. Ορόσημο για το πρόγραμμα είναι το τέλος του 2004 και η υλοποίηση των στόχων «**Ελλάδα 2004**»¹⁰ που έθεσε η Κυβέρνηση και ανακοίνωσε ο Πρωθυπουργός τον Σεπτέμβριο του 2001.

Η ολοκλήρωση του προγράμματος αυτού δημιουργεί τις προϋποθέσεις για (γ) *νέα* μέτρα που θα σχεδιαστούν στο πλαίσιο της Χάρτας πραγματικής σύγκλισης, θα συμπεριληφθούν στον προϋπολογισμό του 2004 και θα αρχίσουν να υλοποιούνται από τις αρχές του 2004.

Το κεφάλαιο που ακολουθεί αναλύει με συνοπτικό τρόπο τις στρατηγικές απαντήσεις στους κοινούς στόχους καταπολέμησης του αποκλεισμού όπως αυτοί διατυπώθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης. Αναλυτική παρουσίαση των μέτρων υπάρχει στο Παράρτημα 3. Ο Πίνακας 1 περιέχει μια μερική αντιστοίχιση των μέτρων ανά κατηγορία πληθυσμού και ανά είδος παρέμβασης.

Στόχος 1.1 Μέτρα πολιτικής για την απασχόληση

1.1. Προώθηση της συμμετοχής στην απασχόληση

«Στα πλαίσια της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση, και ειδικότερα της υλοποίησης των κατευθυντήριων γραμμών :

- α) θα ευνοηθεί η πρόσβαση σε μια απασχόληση διάρκειας και υψηλής ποιότητας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες οι οποίοι είναι σε θέση να εργασθούν, ιδίως :
 - οργανώνοντας για τα πρόσωπα που ανήκουν στις πλέον ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, πλαισίωση για την απασχόληση και κινητοποιώντας προς τούτο τις πολιτικές κατάρτισης,
 - αναπτύσσοντας πολιτικές που ευνοούν το συνδυασμό της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, συμπεριλαμβανομένης της φύλαξης των παιδιών και των εξαρτωμένων ατόμων,
 - χρησιμοποιώντας τις ευκαιρίες ενσωμάτωσης και απασχόλησης που παρέχει η κοινωνική οικονομία»

A. Τόνωση της απασχόλησης για το σύνολο του πληθυσμού

¹⁰ Το πρόγραμμα «Ελλάδα 2004» και η παρακολούθησή του αποτελείται από δράσεις όλων των υπουργείων κυρίως στον χώρο των υποδομών και της ποιότητας ζωής με χρόνο αναφοράς τα τέλη του 2003. Το πρόγραμμα μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα www.primeminister.gr.

Η απασχόληση είναι η καλύτερη πρόληψη της οικονομικής επισφάλειας. Με δεδομένο ότι η οικονομική επισφάλεια μετρείται σε επίπεδο νοικοκυριού (οικογένειας) μια αύξηση της απασχόλησης μπορεί να έχει πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις στο σύνολο της επισφάλειας. Σαν παράδειγμα, δεδομένου ότι η συγκατοίκηση ηλικιωμένων με τα παιδιά τους αποτελεί κοινό φαινόμενο, αύξηση της απασχόλησης νεότερων μελών της οικογένειας θα τονώσει τα εισοδήματα όλων των μελών – γηραιότερων αλλά και παιδιών. Στο σημείο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία το σχετικά χαμηλό ποσοστό ατόμων στην Ελλάδα που ζούν σε νοικοκυριά χωρίς πρόσβαση στην απασχόληση.

Για την επιτυχία μιας πολιτικής για την κοινωνική συνοχή με πυρήνα την απασχόληση απαιτούνται, κατά σειρά: (α) Μια **μακροοικονομική** πολιτική που οδηγεί σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, δίδοντας έμφαση στην απασχόληση. (β) Μια πολιτική **απασχόλησης** που στοχεύει στην ανάδειξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, τον περιορισμό της διαρθρωτικής ανεργίας και την ενεργοποίηση των «αποθεμάτων απασχόλησης». Και, τέλος, (γ) **ειδικά μέτρα** προσανατολισμένα στα τμήματα της αγοράς εργασίας και στα ειδικά προβλήματα των ομάδων σε κίνδυνο αποκλεισμού ή επισφάλειας.

Πίνακας 1: Δράσεις για την Καταπολέμηση του Κοινωνικού αποκλεισμού

	Ηλικιωμένοι	Προβλήματα στην αγορά εργασίας		Οικογένειες	Γεωγραφική διάσταση	Ευπαθείς ομάδες	
		Χαμηλές αποδοχές	Ανεργοί			Φυσική κατάσταση	Μειονεξία
Οικονομική κατάσταση	Συντάξεις ΚΟ ΕΚΑΣ ΟΓΑ N3029/02	Επιδότηση Μισθων (N2874) Μερική απασχόληση	Επιδόματα ανεργίας Επίδομα μακροχρόνια ανέργων	Σχολικό επίδομα Οικογενειακά επιδόματα Ισόβια σύνταξη Φορολογικά	Αναζωογόνηση Υπαίθρου Εισοδηματική ενίσχυση σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές Κύρια σύνταξη ΟΓΑ	Επίδομα βαρειάς αναπηρίας Φορολογικά Συντάξεις αναπηρίας	Ειδική επιδοματική πολιτική Αποφυλακίζόμενοι Παλινοστούντες
Ενταξη στην αγορά εργασίας	Εργασία συνταξιούχων – Επανενταξη ανέργων μεγάλης ηλικίας	Κατάρτιση	Κατάρτιση	Προστασία μητρότητας	Προγράμματα για νέους αγρότες Ολοκληρωμένα προγράμματα	Δημιουργική απασχόληση Επιχειρηματικότητα AMEA ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ	Αποκατάσταση παλινοστούντων Νομιμοποίηση μεταναστών Καταπολέμηση ξενοφοβίας
Υγεία	Αναβάθμιση ΕΣΥ Ανοικτή φροντίδα	Ασφάλιση	Ασφάλιση ανέργων	Αναβάθμιση ΕΣΥ Ασφάλιση υγείας	Περιφερειακή διάρθρωση ΕΣΥ Τηλεϊατρική ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ	Αποασυλοποίηση	ΕΚΑΚΒ
Παιδεία		Ειδικά ενισχυτικά προγράμματα	Δια βίου εκπαίδευση	Επαγγελματικός προσανατολισμός Ενισχυτική διδασκαλία	Μεταφορά μαθητών	Ειδική αγωγή - ΚΔΑΥ	ΠΔΣ Προγράμματα αλφαριθμητισμού Διαπολιτισμική εκπαίδευση Εκπαίδευση μουσουλμάνων Δ. Θράκης
Στέγη	{Υψηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης} Επίδομα θέρμανσης Επίδομα στεγαστικής συνδρομής ΟΕΚ	Επιδότηση ενοικίου ΟΕΚ Προγράμματα αγοράς κατοικίας ΟΕΚ		Επιδότηση Ενοικίου Προγράμματα ΟΕΚ Φορολογικά προνόμια	Φυσικές καταστροφές (σεισμοί)		Πρόγραμμα Τσιγγάνων Παλινοστούντες
Άλλα αγαθά	Βοήθεια στο Σπίτι ΚΑΠΗ Κοινωνικός τουρισμός	Κοινωνικός τουρισμός Εργατική εστία		Κατασκηνώσεις Εργατική εστία	Βιβλιοθήκες (βιβλιοαυτοκίνητα)	Προσπελασιμότητα	Ολοκληρωμένο πρόγραμμα για Τσιγγάνους
Προβλήματα Γυναίκων	Συντάξεις χηρείας Διακεκομμένος ασφαλιστικός βίος	Συμφιλίωση – Β/ν Σταθμοί	Αυξημένη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης	Παιδική φύλαξη Βοήθεια στο σπίτι για ηλικιωμένους	Γυναικεία επιχειρηματικότητα	Βοήθεια στην οικογένεια	
Μελλοντικές απειλές	Πολυ ηλικιωμένοι	Ψηφιακός αναλφαβητισμός					

Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
ΤΟΜΕΑΚΑ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟ ΕΣΔΕΝ (Συγχρηματοδοτούμενες δράσεις του ΕΚΤ)

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΠΟΡΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΝΤΙΜΕΙΜΕΝΟΥ (ΑΪΛΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ)						ΠΟΡΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΑΝΤΙΜΕΙΜΕΝΟΥ (ΠΟΣΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΑΠΑΝΗΣ)	
	2000 - 2002			ΣΤΟΧΟΣ: 2006			2000 - 2002	ΣΤΟΧΟΣ: 2006
	ΔΟΜΕΣ	ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΟΙ*	ΛΟΙΠΑ	ΔΟΜΕΣ	ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΟΙ*	ΛΟΙΠΑ		
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	372	51.079	0	511	138.263	0	160.447.457	980.400.000
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ & ΑΡΧΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	1.320	560.218	2.528 ΤΜΗΜΑΤΑ ΟΛΟΗΜΕΡΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ 164 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΩΓΗΣ ΥΓΕΙΑΣ 19 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ	3.247	1.162.610	3.608 ΤΜΗΜΑΤΑ ΟΛΟΗΜΕΡΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ 233 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΩΓΗΣ ΥΓΕΙΑΣ 61 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ	197.091.457	816.292.506
ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ (ΚτΠ)	0	0	ΠΑΡΑΓΩΓΗ 16 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΛΟΓΙΣΜΙΚΩΝ	0	18.000	ΠΑΡΑΓΩΓΗ 96 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΛΟΓΙΣΜΙΚΩΝ	3.424.140	275.573.333
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	0	275	0	0	5.605	0	0	29.230.000
ΥΓΕΙΑ & ΠΡΟΝΟΙΑ	9	2.361	0	245	103.360	0	6.680.944	283.440.390
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	851	40.528	0				173.718.370	8.000.000
ΣΥΝΟΛΑ	2.552	654.461	-	4.003	1.427.838	-	541.362.368	2.392.936.229

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Τα σύνολα έχουν εξαχθεί με βάση τις διαθέσιμες στοχοθετήσεις. Πχ. Στα ΠΕΠ ο στόχος για την υλοποίηση του οικονομικού αντικείμενου έως 2006 είναι γνωστός σε επίπεδο Μέτρων των ΠΕΠ. Δεν υπάρχει προς το η δυνατότητα προσδιορισμού συνολικών ποσών στη βάση των δράσεων των ΠΕΠ.

*ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΗ: Είναι δυνατόν να υπάρχει συμμετοχή σε πάνω από ένα προγράμματα

Πολιτική Ανάπτυξης. Μετά τις απογοητευτικές επιδόσεις και τα μακροοικονομικά αδιέξοδα των αρχών της δεκαετίας του 90, υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και ταχεία πραγματική σύγκλιση τείνουν να κατοχυρωθούν ως μόνιμα χαρακτηριστικά. Η πολιτική πραγματικής σύγκλισης αξιοποιεί παράγοντες όπως τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 αλλά και το ΚΠΣ για την δημιουργία υποδομών που αυξάνουν σε μόνιμη βάση τις παραγωγικές δυνατότητες και έτσι θεμελιώνουν μια συνεχιζόμενη πορεία για το σύνολο της δεκαετίας. Η σημασία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων είναι ένα ποιοτικό στοιχείο της ανάπτυξης που ευνοεί την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή. Η διατήρηση και τόνωση του δυναμισμού των ΜΜΕ αποτελεί κεντρικό στόχο της οικονομικής πολιτικής και ειδικότερα του ΚΠΣ.

Στο πλαίσιο αυτό, σημαντική πρωτοβουλία αποτελεί η τροποποίηση και προσαρμογή του **Αναπτυξιακού Νόμου 2601/98**. Στόχος να αποδώσει ένα ενιαίο, κατανοητό, εύχρηστο και αποτελεσματικό εργαλείο για την προσέλκυση νέων επενδύσεων, την ενίσχυση της απασχόλησης, την περαιτέρω άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων, συμπληρώνοντας πολλά από τα αναπτυξιακά κίνητρα των φορολογικών αλλαγών. Ειδικότερη επίπτωση σε θέματα ένταξης έχουν: Η αύξηση επιχορήγησης ανά νέα θέση εργασίας, η δυνατότητα «τεκμαρτού προσδιορισμού των κερδών, η αύξηση των πόρων του αναπτυξιακού νόμου που κατανέμονται σε περιοχές με αναπτυξιακή υστέρηση, η συντόμευση καταβολής επιχορηγήσεων, εξορθολογισμός και βελτίωση διαδικασιών.

Τα ιδιαίτερα προβλήματα της Υπαίθρου, και συγκεκριμένα τα ζητήματα αναζωογόνησης αγροτικών περιοχών απαιτούν μια ολιστική αντιμετώπιση. Ο στόχος της διαφοροποίησης του εισοδήματος των κατοίκων και της αντιστροφής σε πολλές περιοχές αρνητικών δημογραφικών τάσεων απαιτεί την αναβάθμιση της ζωής στην Υπαίθρο, και συντονισμένες αλληλοτροφοδοτούμενες δράσεις πολύ ευρύτερες της Γεωργίας. Τον συντονιστικό ρόλο παίζει το Υπουργείο Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου, βάσει προγράμματος παράλληλων δράσεων.

Μέτρα στον χώρο της Υπαίθρου

- Εγκατάσταση Νέων Αγροτών, (εφ' άπαξ αποζημίωση έναρξης της δραστηριότητας): Για το 2003-5 προβλέπεται η ένταξη 6000 αγροτών.
- Η πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών 55 – 64 ετών και η αντικατάστασή τους από νέους σε ηλικία αγρότες. Ο στόχος για τη περίοδο 2003-2005 ανέρχεται σε περίπου 40000 δικαιούχους, ενώ υπάρχουν ειδικά κίνητρα για μειονεκτικές περιοχές.
- Στο πλαίσιο **ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης των μειονεκτικών** περιοχών της ελληνικής υπαίθρου: (1)**Διαφοροποίηση** των γεωργικών δραστηριοτήτων και δημιουργία εναλλακτικών πηγών εισοδήματος. Αποσκοπεί στην υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων από γεωργούς σε δραστηριότητες του δευτερογενή και τριτογενή τομέα. (330 επενδυτικά σχέδια). (2) **Ενθάρρυνση τουριστικών και βιοτεχνικών** δραστηριοτήτων, με έμφαση στην γυναικεία απασχόληση. (430 σχέδια) (2) Παροχή βασικών υπηρεσιών προς τον αγροτικό πληθυσμό: (κατάρτιση σε παραδοσιακά επαγγέλματα, δημιουργία κέντρων πολυδραστηριότητας και αξιοποίησης ελεύθερου χρόνου –150 σχέδια)
- Προγράμματα κατάρτισης τα οποία σχεδιάζονται από τον Οργανισμό ΔΗΜΗΤΡΑ: για Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση, και για νέους αγρότες
- Αναβάθμιση των Κέντρων Εκπαίδευσης ΚΕΓΕ και ΤΕΕ καθώς και των εργαστηρίων τους: .

Πολιτική Απασχόλησης – Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση 2003. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης κατέληξε σε νέες προδιαγραφές για τα ΕΣΔΑ, που θα αρθρώνονται με βάση 3 στόχους και 10 προτεραιότητες. Στο πλαίσιο του συγχρονισμού, αυτό διασυνδέεται στενά με τις Βασικές Οικονομικές Κατευθύνσεις αλλά και το παρόν ΕΣΔΕν. Τα σημεία επαφής των δύο σχεδίων είναι πολλά: ο τρίτος στόχος των ΕΣΔΑ είναι η κοινωνική συνοχή και η ενσωμάτωση, ενώ στις προτεραιότητες εντάσσονται ειδικά θέματα που αφορούν μειονεκτούσες ομάδες, μέτρα για τους ανέργους κλπ. Το ΕΣΔΑ 2003 θα περιέχει ποσοτικούς στόχους για την απασχόληση, η ικανοποίηση των οποίων είναι προϋπόθεση της επίτευξης των

στόχων της κοινωνικής συνοχής. Τρία σημεία αιχμής χρήζουν ιδιαίτερης μνείας, ως σημεία-κλειδιά για την στρατηγική της κοινωνικής ένταξης.

Σημείο 1^ο. Οι δράσεις του **Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης** αποτελούν σωρευτικά την μεγαλύτερη παρέμβαση στην αγορά εργασίας στην μεταπολεμική οικονομική ιστορία – μια τεράστια επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό και την κοινωνική ένταξη. Οι δράσεις αυτές στοχεύουν στην αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου, τις υποδομές στην αγορά εργασίας, την αντιμετώπιση εξειδικευμένων προβλημάτων ειδικών ομάδων του πληθυσμού. Συνολικά, για επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό (για την απασχόληση, την κατάρτιση, την εκπαίδευση, την προώθηση ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες) **μέχρι το 2006** θα διατεθούν, στο πλαίσιο του **Γ' ΚΠΣ** (Επιχειρησιακά Προγράμματα Υπουργείων και ΠΕΠ) **5 δισεκατομμύρια Ευρώ**. Από αυτά δράσεις συνολικής δαπάνης € 2,3 δισεκ. από τα οποία θα ωφεληθούν άνω του 1,3 εκ. άτομα κατευθύνονται σε δράσεις που σχετίζονται άμεσα με επενδύσεις στην κοινωνική ένταξη (Πίνακας 2, αναλυτική παρουσίαση στο Παράρτημα 3).

Η εμβέλεια των επενδύσεων στην συνοχή του Γ' ΚΠΣ σημαίνει ότι η Ελλάδα θα βρεθεί το 2007 σε μια *ποιοτικά* διαφοροποιημένη κατάσταση σε σχέση με την αφετηρία των παρεμβάσεων. Στην ποιοτική αναβάθμιση αυτή θα βασίζεται και η συνέχεια της αναπτυξιακής πορείας και μετά το 2007.

Σημείο 2^ο. Η επιτυχία των παρεμβάσεων του ΚΠΣ, ιδίως όσον αφορά τις ευπαθείς ομάδες συνδέεται με την δυνατότητα **εξατομικευμένης προσέγγισης** των ατόμων όσον αφορά τα προβλήματα εργασίας. Κατά την διάρκεια του ΕΣΔΕν θα έχουν τεθεί σε λειτουργία θεσμοί και δομές που θα επιτρέψουν την μεγάλη επέκταση τέτοιας προσέγγισης: Έχει δρομολογηθεί στον ΟΑΕΔ η λειτουργία και στελέχωση 67 Κέντρων Προώθησης Απασχόλησης (ΚΠΑ) ως τον Σεπτέμβριο του 2003, σε όλη την χώρα. Βάσει του συστήματος αυτού οι εργασιακοί σύμβουλοι στον ΟΑΕΔ θα έχουν την δυνατότητα να παρακολουθούν την πορεία του κάθε ανέργου κάθε τρεις, έξι και δώδεκα μήνες, δίδοντας έτσι νέες δυνατότητες ενεργοποίησης.

Σημείο 3^ο. Αποθάρρυνση της **αδήλωτης εργασίας**. Η αδήλωτη εργασία μπορεί μεν να προσδίδει πρόσκαιρα σημεία ευελιξίας στην αγορά, αλλά συνεπάγεται τόσο ανεπαρκή προστασία και κοινωνικά δικαιώματα για τον εργαζόμενο, αλλά και αθέμιτο ανταγωνισμό για τους νομοταγείς εργαζόμενους. Η ύπαρξη ρυθμίσεων που δεν εφαρμόζονται καθιστά ακόμη και την έννοια της προστασίας της εργασίας προβληματική. Η δυνατότητα της οικονομίας να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας μεγιστοποιείται με ένα απλό και διαυγές θεσμικό πλαίσιο, το οποίο όμως τηρείται αυστηρότερα. Η καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας προχωρεί ήδη αποτελεσματικά μέσω δύο πρωτοβουλιών: *Πρώτον*, την πρόοδο της μηχανοργάνωσης του ΙΚΑ που έχει πλέον την δυνατότητα να παρακολουθεί την ροή εισφορών σε πραγματικό χρόνο και με τον τρόπο αυτό να περιορίζει ριζικά την εισφοροδιαφυγή. *Δεύτερον*, την νομιμοποίηση των μεταναστών. Σύμφωνα με στοιχεία του ΙΚΑ, έχουν ασφαλιστεί ήδη 505 χιλιάδες αλλοδαποί το 2003. *Τρίτον*, την αναβάθμιση του Σώματος Επιθεωρητών Εργασίας (ΣΕΠΕ), το οποίο μπορεί να ελέγχει συστηματικότερα την τήρηση των κανόνων για τις αμοιβές, τις συνθήκες εργασίας και τα εργατικά δικαιώματα.

(i) Πρόσβαση στην απασχόληση από τις πλέον ευάλωτες ομάδες

Ιδιαίτερης σημασίας μέτρο είναι η εφαρμογή της αρχής της ενσωμάτωσης των ειδικών ομάδων (**mainstreaming**) στα προγράμματα του ΚΠΣ (αναλυτική παρουσίαση στο Παρ. 3). Ετσι, αντί να υπάρχουν ειδικά προγράμματα για τα άτομα των ευάλωτων ομάδων (το οποίο ενέχει τον κίνδυνο 'γκετοποίησης', προβλέπεται να συμπεριλαμβάνονται κατά ένα συγκεκριμένο ποσοστό μέσα στα γενικά προγράμματα. Το μέτρο αυτό εφαρμόζεται στις γυναίκες, ενώ η εφαρμογή του στα Άτομα με αναπηρίες αποτελεί δέσμευση.

Ειδικότερα για τις ομάδες που αντιμετωπίζουν εντονότερα προβλήματα ενσωμάτωσης, προβλέπεται να παρέχεται **συνεχής στήριξη** (ψυχολογική και

κοινωνική υποστήριξη, τόνωση της αυτοπεποίθησης, ενημέρωση, ευαισθητοποίηση των εργοδοτών και της τοπικής κοινωνίας, τεχνικές εύρεσης εργασίας και επαγγελματικό προσανατολισμό). Η πρόσβαση στην απασχόληση σε δύσκολες περιπτώσεις ενθαρρύνεται και από προγράμματα **εναλλασσόμενης κατάρτισης και απασχόλησης** για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας.

Το στατιστικό παράρτημα θεμελιώνει την διαπίστωση ότι η **αυτοαπασχόληση** αποτελεί στην Ελλάδα τομέα αιχμής για την κοινωνική ένταξη. Η μικρή και πολύ μικρή επιχείρηση ή ίδια περικλείει άτομα σε κίνδυνο επισφάλειας (π.χ. μεγαλύτεροι σε ηλικία επιχειρηματίες και καταστηματάρχες), αλλά ταυτόχρονα προσφέρει απασχόληση σε άτομα και ιδίως σε γυναίκες που βρίσκονται κοντά στα όρια επισφάλειας. Για τον λόγο αυτό προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας, για ευπαθείς ομάδες και γυναίκες, έχουν κεντρική θέση στο ΚΠΣ. Παράδειγμα, οι Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας αποτελούν μοναδικό σημείο ενημέρωσης (one stop shop).

Ειδικότερα για τις **γυναίκες**, η ΓΓ Ισότητας έχει καταρτίσει «Εθνικό Πρόγραμμα Δράσης για την ισότητα των φύλων 2001-2006». Σημαντικό σημείο του προγράμματος είναι ο «Οδηγός Εφαρμογής των Πολιτικών Ισότητας των Φύλων» στα έργα του Γ' Κ.Π.Σ. . Πρόκειται για εργαλείο αξιολόγησης του βαθμού ένταξης της ισότητας στα Ε.Π.

(ii) Συμφιλίωση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής

Στην Ελλάδα ισχύει αυτό που έχει αποκληθεί το «Μεσογειακό παράδοξο», δηλαδή η συνύπαρξη χαμηλής γεννητικότητας με εξίσου χαμηλά ποσοστά απασχόλησης μητέρων. Προσεκτική ανάλυση των στοιχείων δείχνει ότι, συγκρινόμενη με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, το έλλειμμα συμμετοχής αρχίζει να εμφανίζεται στις γυναίκες με περισσότερο από ένα παιδί. Ενεργοποίηση των γυναικών στην θέση αυτή είναι απαραίτητη για την αξιοποίηση του «αποθέματος απασχόλησης» που απαιτείται τόσο από την στρατηγική για τις συντάξεις, για την αποτροπή της επισφάλειας, αλλά και συνολικότερα για την στρατηγική της Λισσαβόνας.

Η ενεργοποίηση των γυναικών σε αυτές τις ηλικίες απαιτεί προσαρμογές κοινωνικών προτύπων και νοοτροπιών. Οι ίδιες οι γυναίκες πρέπει να πεισθούν ότι οι προσφερόμενες υπηρεσίες φύλαξης είναι ποιοτικά ικανοποιητικές, ενώ εξίσου σημαντική για την δυνατότητα συνδυασμού επαγγελματικής και οικογενειακής δραστηριότητας είναι η ευελιξία στην επιλογή ωραρίου, ώστε να περιορίζονται οι διλημματικές απαιτήσεις στον χρόνο της μητέρας. Τέλος η παιδική φύλαξη, αλλά και η φροντίδα ατόμων με αναπηρίες ή ηλικιωμένων, θέτουν απαιτήσεις και στον χρόνο των μεγαλύτερων σε ηλικία γυναικών (γιαγιάδες) και πιθανώς τις ωθούν σε ενωρίτερη αποχώρηση από την αγορά εργασίας.

Η Ελληνική αγορά εργασίας όπως είναι σήμερα δεν προσφέρει θελκτικές δυνατότητες για την εργαζόμενη μητέρα. Αν και οι ρυθμίσεις για γονικές άδειες, άδειες τοκετού και λοχείας, κλπ, δεν υπολείπονται αυτών στην ΕΕ, κύριο θέμα παραμένει το ωράριο, όπου οι θέσεις μερικής απασχόλησης είναι περιορισμένες σε αριθμό και εντοπίζονται σε συγκεκριμένους κλάδους (λιανικό εμπόριο αν και η επέκταση στο Δημόσιο θα διευρύνει την επιλογή). Οσον αφορά τις προσφερόμενες υπηρεσίες παιδικής φύλαξης, αυτές προέρχονται είτε από μέσα από την οικογένεια, από κρατικούς ή δημοτικούς σταθμούς ή από την ιδιωτική αγορά. Είναι αξιοσημείωτο ότι η αύξηση συμμετοχής των γυναικών κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 90 συνέπεσε χρονικά με την άφιξη μεταναστών, πολλοί από τους οποίους προσφέρουν αυτές τις υπηρεσίες.

Είναι άδηλο κατά πόσον η χαμηλή συμμετοχή των μητέρων στην αγορά εργασίας είναι αποτέλεσμα ανεπαρκειών στις υποδομές ή οφείλεται σε προτιμήσεις των ιδίων των γυναικών οι οποίες κρίνουν ότι η προσωπική τους ενασχόληση με το μέγαλωμα

των παιδιών αξίζει τις όποιες θυσίες ή υποχωρήσεις. Με άλλα λόγια, ακόμη και αν υπήρχε πλήρης υποδομή, σε τι ποσοστό θα χρησιμοποιηθεί;

Το στοίχημα της ενεργοποίησης των γυναικών είναι συνυφασμένο με το να πεισθούν οι μητέρες ότι οι προσφερόμενες υπηρεσίες είναι τέτοιας ποιότητας ώστε να μην θέτουν διλήμματα για το πραγματικό συμφέρον των παιδιών. Ο τομέας παιδικής φύλαξης και φροντίδας, που τώρα δημιουργείται, πρέπει εξ αρχής να πείσει ότι διαφυλάσσει υψηλές ποιοτικές προδιαγραφές, ότι διατίθεται με διαφανή κριτήρια και ότι δεν αποτελεί λύση ανάγκης.

Ανάπτυξη δομών που διευκολύνουν την συμφιλίωση εργασιακής και οικογενειακής ζωής αποτέλεσαν και αποτελούν προτεραιότητα:

Το πρόγραμμα **Βοήθεια στο Σπίτι**. (βλ. Κεφ.6). **Επίσης 1)** Παιδικοί και Βρεφονηπιακοί Σταθμοί οι οποίοι υπάγονται με το Ν.2880/2001 στην εποπτεία των Δήμων και των Κοινοτήτων. Τουλάχιστον 100 σταθμοί θα δημιουργηθούν σε μειονεκτικές περιοχές της Υπαιθρου **2)** 180 Κέντρα φροντίδας οικογένειας που υπάγονται στους ΟΤΑ Α' βαθμού. **3)** Παιδικές Εξοχές (ΕΟΚΦ και Δ/ση Κοινωνικής Πρόνοιας της οικείας Νομαρχίας). **4)** Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών. **5)** Κ.Α.Π.Η., και Κ.Η.Φ.Η.. Τα ΚΗΦΗ εντάσσονται στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) του Γ' ΚΠΣ. **8)** Ιδρύματα Κοινωνικής Στήριξης και Επανάταξης ατόμων με Ειδικές Ανάγκες. **9)** Στέγες Ημιαυτόνομης Διαβίωσης. **10)** ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ.. **11)** Κ.Δ.Α.Π. – ΜΕΑ.

Ολοήμερα σχολεία. Οι μαθητές, παραμένουν στο σχολείο μετά τη λήξη του κανονικού προγράμματος, μέχρι τις 16.00. Οι σκοποί είναι παιδαγωγικοί και κοινωνικοί, όπως: 1) προετοιμασία των μαθημάτων, 2) εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων 3) προστασία και επίβλεψη των παιδιών, Το τρέχον σχολικό έτος λειτούργησαν **2.600 ολοήμερα δημοτικά**, Λειτούργησαν επίσης 1600 ολοήμερα νηπιαγωγεία, Επιπλέον αυτών λειτουργούν 28 πιλοτικά ολοήμερα σχολεία, με πρόγραμμα μέχρι τις 16.00 για το σύνολο των μαθητών τους. Για το επόμενο σχολικό έτος προγραμματίζεται η επέκταση των ολοήμερων δημοτικών σχολείων και νηπιαγωγείων, ο αριθμός των οποίων θα φτάσει συγκεντρωτικά **τα 5200 δημοτικά και νηπιαγωγεία και θα εξυπηρετηθούν 250.000 οικογένειες**.

Ο σχεδιασμός του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων περιλαμβάνει διαρκή αξιολόγηση και συνεχή επέκταση του θεσμού, η οποία εξάλλου ήδη πραγματοποιείται.

(iii) Αξιοποίηση δυνατοτήτων της κοινωνικής οικονομίας

Πρωθείται εντός του 2003 σχέδιο νόμου για τη μερική απασχόληση στο πλαίσιο ανάπτυξης **δικτύου υπηρεσιών κοινωνικού χαρακτήρα**. Με αυτό το νομοθετικό πλαίσιο εισάγεται η μερική απασχόληση στον ευρύτερο Δημόσιο Τομέα σε συνδυασμό με την καθιέρωση της κοινωνικής εργασίας. Οι εργαζόμενοι θα προέρχονται από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, όπως άνεργοι, νέοι μέχρι 30 ετών, μητέρες τέκνων έως 12 ετών, άτομα με αναπηρία. Θα καλύπτονται ανάγκες όπως η μέριμνα για υπερήλικες με χαμηλό εισόδημα, η κατ' οίκον φύλαξη παιδιών, η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών, η φύλαξη σχολικών κτιρίων κ.λπ. Επιδιώκεται τόσο η ικανοποίηση αναγκών του πολίτη όσο και η απασχόληση ατόμων που αδυνατούν για οποιονδήποτε λόγο να απασχοληθούν με πλήρες ωράριο. Παράλληλα, θα προσφερθεί οικονομική στήριξη σε αυτά τα άτομα και θα δώσει τη δυνατότητα σε όσους βρίσκονται λίγο πριν τη συνταξιοδότηση να συμπληρώσουν τα απαιτούμενα ένσημα που υπολείπονται.

iv Πρόληψη των Διακοπών στην επαγγελματική δραστηριότητα – ενεργοποίηση ανέργων, μέτρα για την αγορά εργασίας

«β) Πρόληψη των διακοπών της επαγγελματικής δραστηριότητας με την ανάπτυξη της δυνατότητας επαγγελματικής ένταξης, χάρη στη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων, την οργάνωση της εργασίας και τη δια βίου μάθηση.»

Η επαγγελματική πορεία του ατόμου δοκιμάζεται κατά την διάρκεια αλλαγών και προσαρμογών – της αρχικής εισόδου στην αγορά, σε ενδεχόμενα διαλείμματα ανεργίας, μετά από οικειοθελείς εξόδους για ενασχόληση με τα παιδιά, για την αποχώρηση από την εργασία με την συνταξιοδότηση. Είναι κατά την διάρκεια τέτοιων διακοπών όταν μια αρχική οικονομική δυσκολία μπορεί να μετατραπεί σε σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα. Στην Ελλάδα τα προβλήματα αυτά είναι ιδιαίτερα έντονα στην αρχική είσοδο, με αποτέλεσμα την συγκέντρωση της ανεργίας στις νέες ηλικίες. Ομοίως η συγκέντρωση ανεργίας στις γυναίκες και η αποχώρηση (και αποθάρρυνση) των γυναικών δείχνουν την ύπαρξη θέματος. Αντίθετα, το φαινόμενο της ανεργίας λόγω διακοπής της δραστηριότητας επιχειρήσεων ατόμων ηλικιών 25-45 ετών (που συνήθως ταυτίζεται με την ανεργία λόγω ανεπάρκειας ζήτησης) είναι σχετικά περιορισμένο – όπως αναφέρει το ΕΣΔΑ 2003 η ανεργία είναι κυρίως θέμα *προσφοράς* εργασίας. Η επέκταση νέων τεχνολογιών αλλά και η πορεία της παγκοσμιοποίησης θα οδηγούν σε καταστάσεις όπου όλο και περισσότεροι εργαζόμενοι θα αναγκάζονται να αναπροσαρμόζουν την επαγγελματική τους πορεία στην μέση της σταδιοδρομίας τους.

Η απόκριση σε τέτοια θέματα αναζητείται σε δύο κατευθύνσεις: (α) μέτρα για την βοήθεια των ατόμων σε συγκεκριμένες καταστάσεις (π.χ. νέοι, μακροχρόνια άνεργοι), δομές δια βίου μάθησης και κατάρτισης και (β) μέτρα για την αγορά εργασίας που να διευκολύνουν την απορρόφηση ατόμων σε τέτοιες κατηγορίες.

Για την προώθηση της **δια βίου μάθησης**, ολοκληρώνεται η κατάρτιση σχεδίου νόμου για τη δημιουργία εθνικού συστήματος σύνδεσης της αρχικής και της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης με την απασχόληση (ΕΣΣΕΕΚΑ). Με το σύστημα αυτό προωθείται ο συντονισμός και αίρονται τυχόν επικαλύψεις δράσεων των συναρμοδίων φορέων. Σημαντικό στοιχείο του συστήματος είναι ότι ο κάθε πολίτης αποκτά τη δυνατότητα να πιστοποιεί τα προσόντα και τις επαγγελματικές του δεξιότητες, ανεξάρτητα από τον τρόπο και τη διαδρομή που ακολούθησε για την απόκτησή τους. Η πιστοποίηση των προσόντων και των δεξιοτήτων αυτών αφενός θα διασφαλίζει την ποιότητα των παρεχομένων επαγγελματικών υπηρεσιών, αφετέρου θα αναδείξει νέα επαγγέλματα στην αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ δημιουργούνται **Κέντρα και Γραφεία Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού** σε όλη τη χώρα, εξυπηρετούνται 20.040 πρακτικά ασκούμενοι σπουδαστές των σχολών αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και 125.000 μαθητές. Στο πλαίσιο του ίδιου Μέτρου έχουν πραγματοποιηθεί 200 συνεργασίες με επιχειρήσεις, και έχουν δημιουργηθεί 10.000 νέες θέσεις Πρακτικής Άσκησης.

Για την επανένταξη των **μακροχρόνια ανέργων**, υπάρχουν σειρά μέτρων. Θα συνεχισθούν οι δράσεις όπως η επιχορήγηση από τον ΟΑΕΔ για την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ή δημιουργία νέων επιχειρήσεων, προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας και προγράμματα κατάρτισης, επανακατάρτισης ή εναλλασσόμενης κατάρτισης (παράρτημα 3)

Όσον αφορά την **αγορά εργασίας**, μεγάλο ρόλο στην μονιμοποίηση προβλημάτων μετάβασης παίζει η ύπαρξη των λεγόμενων «παγίδων φτώχειας» ή «παγίδων ανεργίας». Σε τέτοιες καταστάσεις ο συνδυασμός ρυθμίσεων του συστήματος κοινωνικής προστασίας με φορολογικές ρυθμίσεις μπορούν να οδηγήσουν σε καταστάσεις όπου η επανένταξη στην αγορά εργασίας να είναι ασύμφορη. Η έμφαση που δίδεται στην Ελλάδα σε ενεργά μέτρα μαζί με χαρακτηριστικά του συστήματος παροχών σημαίνουν ότι το πρόβλημα της αποδοτικότητας της εργασίας δεν είναι ιδιαίτερα έντονο. Οι αλλαγές στην φορολογία εισοδήματος τόνωσαν τα κίνητρα ιδιαίτερα στους χαμηλόμισθους, πράγμα που σημαίνει ότι το θέμα θα επικεντρώνεται πλέον κυρίως στο μη μισθολογικό κόστος.

Όσον αφορά την **λειτουργία της αγοράς εργασίας** η βασική θεσμική παρέμβαση παραμένει ο Ν.2874/2000, στο πλαίσιο του οποίου προωθούνται¹¹:

- 1) Περιορισμός της υποχρέωσης των εργαζομένων για πρόσθετη εργασία.
- 2) Διευθέτηση του ετήσιου χρόνου εργασίας μέσω συλλογικών συμφωνιών.
- 3) Μείωση του μη μισθολογικού κόστους εργασίας για τους χαμηλόμισθους
- 4) Κίνητρα προώθησης της μερικής απασχόλησης και επανένταξης μακροχρόνια ανέργων.
- 5) Εξορθολογισμός των ορίων των ομαδικών απολύσεων.

Ο νόμος Ν.2956/2001, προβλέπει την δυνατότητα ίδρυσης και λειτουργίας **Εταιριών Προσωρινής Απασχόλησης** (Ε.Π.Α.), με αντικείμενο την παροχή εργασίας από μισθωτούς της εταιρείας σε άλλον εργοδότη με τη μορφή της προσωρινής απασχόλησης. Ο νόμος αυτός εντάσσεται στα πλαίσια της επιδίωξης για αύξηση της κινητικότητας της εργασίας και στην συμπλήρωση του πλέγματος κινήτρων και αντικινήτρων προς τις εταιρείες ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες τους με νέο προσωπικό αντί να προσφεύγουν στην υπερωριακή απασχόληση του υφιστάμενου προσωπικού.

Τέλος ίσως μεγαλύτερη (πλήν έμμεση) επίπτωση στην λειτουργία της αγοράς εργασίας έχει η **κινητικότητα** των εργαζομένων. Ουσιαστική διευκόλυνση στο θέμα αυτό αναμένεται να έχει το κλείσιμο της εκκρεμότητας του ασφαλιστικού με την ψήφιση και εφαρμογή του Ν3029/02: η ενιαιοποίηση διατάξεων, η συγχώνευση φορέων, οι χρηματοοικονομικές εγγυήσεις σημαίνουν ότι η απώλεια συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων θα 'εγκλωβίζει' τους εργαζόμενους σε μικρότερο βαθμό. Διαχρονικά ρυθμίσεις στην αγορά κατοικίας (π.χ. μειώσεις φόρων, επιτοκίων, κινητικότητα) μπορούν να άρουν ένα από τα σημαντικότερα αντικίνητρα στην γεωγραφική κινητικότητα των εργαζομένων.

Είναι θετικό ότι στα στοιχεία του ΟΑΕΔ κατά το 2002 εμφανίζεται μια αύξηση της κινητικότητας: Οι προσλήψεις αυξήθηκαν κατά 4,6%, οι απολύσεις μειώθηκαν κατά 1,2% και οι οικειοθελείς αποχωρήσεις αυξήθηκαν κατά 8,3%. Η υπολογιζόμενη καθαρή διαφορά σε σύγκριση με το 2001 φτάνει τα 71 χιλιάδες άτομα.

Στόχος 1.2 Προώθηση της πρόσβασης όλων στους πόρους, τα δικαιώματα, τα αγαθά και τις υπηρεσίες.

α. Επιδοματική πολιτική – Το δίκτυο αλληλεγγύης

- «α) Θα οργανωθούν τα συστήματα κοινωνικής προστασίας ούτως ώστε συγκεκριμένα :
- να συμβάλλουν στην εξασφάλιση των απαιτούμενων πόρων για μια αξιοπρεπή ζωή, για όλους,
 - να βοηθούν στην υπερπήδηση των εμποδίων για την εξεύρεση απασχόλησης, ούτως ώστε η πρόσβαση στην απασχόληση να εξασφαλίζει αυξημένο εισόδημα και να ευνοεί τη δυνατότητα επαγγελματικής ενσωμάτωσης.»

(i) Γενική στρατηγική προσέγγιση.

Η εγγύηση των ελάχιστων πόρων – το λεγόμενο «**δίχτυ ασφάλειας**» ή ο «**ιστός ασφάλειας**» - αποτελεί θεμελιώδη κοινωνική επιδίωξη. Ένα τέτοιο δίχτυ δίδει μια χείρα βοήθειας σε ώρες ανάγκης έτσι ώστε μια προσωρινή ατυχία να μην έχει μόνιμες επιπτώσεις και να βοηθηθεί το άτομο να υπερνικήσει τα προβλήματα που το οδήγησαν σε δύσκολη θέση. Τον ρόλο αυτό παραδοσιακά εκπληρούν σε μεγάλο βαθμό η οικογένεια και τα άτυπα δίκτυα στήριξης. Στόχος της κοινωνικής πολιτικής είναι να στηρίξει την οικογένεια σε αυτήν την λειτουργία της, με τρόπο

¹¹ Η επίδραση του νόμου φαίνεται περιορισμένη καθώς σε δείγμα 2.016 επιχειρήσεων, από αυτές που προχώρησαν σε προσλήψεις (στο 12μηνο μεταξύ Ιουνίου 2001 και Ιουλίου 2002) μόνο 6% τις απέδωσαν στις διατάξεις του νόμου. Σύμφωνα με στοιχεία του ΙΚΑ 10.500 εργοδότες επωφελήθηκαν από το μέτρο της μείωσης των ασφαλιστικών εισφορών (Ν2874 άρθρο 6), ενώ 31000 χαμηλόμισθοι έλαβαν ενίσχυση κατά 10 χιλ. δρχ. (Ν2837 άρθρο 14)

αποτελεσματικό ο οποίος να μην δημιουργεί εξάρτηση και να μην καταπατά βασικά δικαιώματα των δικαιούχων.

Στην εκπλήρωση του στόχου της ύπαρξης και λειτουργίας αυτού του ιστού ασφάλειας υπάρχουν δύο στρατηγικές:

Η *πρώτη* στρατηγική – Η δημιουργία του **Δικτύου Αλληλεγγύης**, δηλαδή η σταδιακή προσέγγιση και προοδευτικά διευρυνόμενη εγγύηση - που ακολουθείται, προχωρεί με συγκεκριμένα και ιεραρχημένα βήματα: *Πρώτα* διοχετεύεται βοήθεια και πλήρης στήριξη εκεί όπου υπάρχει διαπιστωμένη ανάγκη και ο μηχανισμός διακρίβωσης και εξυπηρέτησής της. Παράλληλα, δημιουργείται η υποδομή πληροφόρησης και παροχής υπηρεσιών ώστε να μπορεί να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα με τρόπο εξατομικευμένο. Σημαντικό σημείο η αποκέντρωση – η μεταφορά των αποφάσεων και της διοικητικής ευθύνης όσο πιο κοντά γίνεται στην εστία του ατόμου σε ανάγκη – στον Δήμο. Έτσι, και με δεδομένη την σημασία της μεγάλης ηλικίας στην επισφάλεια, έχει δοθεί προτεραιότητα στην εισοδηματική στήριξη των ηλικιωμένων και των ΑμεΑ. *Νέα* επιδόματα που καλύπτουν άλλους θύλακες ανάγκης σχεδιάζονται και υλοποιούνται παράλληλα με την υποδομή για την χορήγησή τους. Το **Δίκτυο Κοινωνικών Υπηρεσιών** μεταφέρει στο τοπικό επίπεδο την ικανότητα και τις δεξιότητες να διαγνωσθούν τα συγκεκριμένα προβλήματα και να αντιμετωπισθούν με τον πλέον πρόσφορο τρόπο.

Η δεύτερη προσέγγιση, προχωρά με την *άμεση* θέσπιση ενός **γενικευμένου εγγυημένου εισοδήματος**, λέγοντας ότι όποιος *δηλώνει* εισόδημα κάτω από ένα χ ποσό, δικαιούται κάποιου ποσού. Η μέθοδος αυτή σίγουρα υπερέχει στον εντυπωσιασμό, αφού επιδεικνύει μεγάλη αποφασιστικότητα χάρις στην εξίσου μεγάλη εκταμίευση. Εξοικονομεί δε διοικητικούς πόρους αφού (στην απλούστερη εκδοχή της) δεν αναθέτει την χορήγηση των πόρων σε εξειδικευμένο μηχανισμό.

Βασική αρχή του ΕΣΔΕν είναι ότι μια τέτοια προσέγγιση στις σημερινές συνθήκες θα αντιστρατευόταν τα συμφέροντα των πολιτών που έχουν ανάγκη και θα δυσφήμιζε την κοινωνική αλληλεγγύη. Αυτό θα γινόταν με τρεις τρόπους: Την αστοχία, την τλαιπωρία, την απειλή σε ατομικά δικαιώματα.

- Οι πληροφορίες για την εισοδηματική κατάσταση δεν μπορεί παρά να αντλούνται από την φορολογία εισοδήματος. Αν αυτές οι πληροφορίες χορηγηθούν «τυφλά», δηλαδή δεν πλαισιωθούν με άλλες πληροφορίες (π.χ. ηλικία, ύπαρξη παιδιών, κατοικία σε μειονεκτούσα περιοχή) ή πιθανόν υποχρεώσεις είναι πιθανόν να οδηγήσουν στην επιχορήγηση μεγάλου αριθμού ατόμων των οποίων η «πραγματική» κατάσταση θα απέχει από την εμφανιζόμενη. Είναι χαρακτηριστικό ότι, *κάτω από την ίδια διαχωριστική γραμμή* προκύπτει στα φορολογικά στοιχεία *τριπλάσιος* αριθμός ατόμων σε επισφάλεια.
- Η επιδότηση μεγάλων αριθμών ατόμων (ή η διακρίβωση της πραγματικής κατάστασης), αν δεν γίνει με τον κατάλληλο τρόπο, θα οδηγούσε σε μεγάλης έκτασης τλαιπωρία – η οποία θα είχε το αποτέλεσμα να αποτρέψει αυτούς που πραγματικά έχουν ανάγκη ενώ θα συνέχιζαν να το παίρνουν πολλοί από τους 'πλασματικούς δικαιούχους'.
- Τέλος, χωρίς μεγάλη προσοχή, τα συστήματα αποτροπής καταστρατηγήσεων μπορεί να οδηγήσουν σε καταπατήσεις ατομικών δικαιωμάτων.

Συνεπώς καταλήγουμε ότι, σε μια τυχόν πρόωρα γενικευμένη τυφλή εγγύηση οι μεγάλοι χαμένοι θα είναι αυτοί που πραγματικά έχουν ανάγκη. Πλήγμα θα υποστεί και η ιδέα της οικοδόμησης ενός αποτελεσματικού και κοινωνικού κράτους.

Η εγκαθίδρυση και λειτουργία ενός *πραγματικού* ιστού ασφάλειας δεν μπορεί απλώς να νομοθετηθεί. Προχωρεί με βάση τα ήδη χορηγούμενα προγράμματα, εμπλουτίζοντάς τα σε βάθος. Ταυτόχρονα δημιουργεί την διοικητική ικανότητα, τις κοινωνικές υποδομές για την σταδιακή επέκτασή του για την αποτελεσματική κάλυψη όλο και περισσότερο αναγκών. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται συντεταγμένη πρόοδος

προς τον κοινό τελικό στόχο που είναι η ουσιαστική παροχή *λειτουργία* κοινωνικών εγγυήσεων.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ESSPROS ΓΙΑ ΠΡΟΝΟΙΑΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Τα στοιχεία από το σύστημα ESSPROS είναι αποκαλυπτικά για τις τάσεις στα προνοιακά χαρακτηριστικά επιδόματα και εισοδηματικές ενισχύσεις. Σε πραγματικούς όρους έχουν αυξηθεί κατά 66% από το 1995, με ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση στις συντάξεις προνοιακού χαρακτήρα, αλλά και στις παροχές σε είδος στις οικογένειες (B/N σταθμοί) και επαγγελματική κατάρτιση

Πίνακας : "Προνοιακές Δαπάνες" όπως καταγράφονται στο σύστημα ESSPROS

A. Σε σταθερές τιμές Μαΐου 2003 (εκατ. ευρώ)	1990	1995	1997	1999	2001	Μεταβολή 2001/1995
Επιδόματα	90	134	170	280	335	150%
Λοιπά (Ιδρύματα)	244	157	185	218	289	84%
Σύνολο Αναπηρίας	334	291	355	498	624	115%
Σύνολο Γήρας-Επιζώντες	68	101	124	137	181	80%
Οικογενειακά Επιδόματα	318	797	737	747	753	-6%
Παιδική φροντίδα	538	465	537	569	527	13%
Παροχές σε είδος	788	685	788	972	962	40%
Λοιπά	245	225	250	318	407	81%
Σύνολο Οικογένεια-Παιδιά	1,889	2,173	2,313	2,606	2,648	22%
Επιδόματα ανεργίας	461	505	571	567	524	4%
Επαγγελματική κατάρτιση	382	401	511	850	1,095	173%
Σύνολο Ανεργία	885	941	1,115	1,491	1,797	91%
Παροχές ιδιοκατοίκησης	187	264	471	467	455	72%
Λοιπά βοηθήματα ενοικίου	8	29	31	37	38	29%
Σύνολο Στέγαση	195	294	502	504	493	68%
Υπόλοιπες δράσεις	228	279	317	637	629	126%
Ανασφάλιστοι ΟΓΑ	36	46	54	63	89	93%
ΕΚΑΣ			159	347	393	
Σύνολο Προνοιακές Συντάξεις	36	46	213	410	482	944%
Γενικό Σύνολο	3,635	4,123	4,939	6,283	6,853	66%
B. Ως ποσοστό του ΑΕΠ						
Αναπηρία	0.32	0.26	0.29	0.39	0.44	40.1%
Γήρας-Επιζώντες	0.06	0.09	0.10	0.11	0.13	99.7%
Οικογένεια-Παιδιά	1.78	1.92	1.92	2.02	1.88	5.2%
Ανεργία	0.84	0.83	0.93	1.15	1.27	52.4%
Στέγαση	0.18	0.26	0.42	0.39	0.35	89.8%
Κοινωνικός Αποκλεισμός	0.21	0.25	0.26	0.49	0.45	107.2%
Προνοιακές Συντάξεις	0.03	0.04	0.18	0.32	0.34	913.5%
Γενικό Σύνολο	3.43	3.64	4.10	4.86	4.85	41.5%

Πηγή: Κοινωνικές Δαπάνες ESSPROS

(ii) . Εισοδηματικές εγγυήσεις για ηλικιωμένους – το σύστημα συντάξεων

Ο ασφαλιστικός νόμος 3029/02 έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στο θέμα της επάρκειας των συντάξεων, αποκαθιστώντας μεταξύ άλλων την προστασία των κατωτάτων ορίων σε εργαζόμενους που άρχισαν την εργασία μετά το 1993 και εγκαθιστώντας σειρά νέων θεσμών που θα προσδώσουν πνοή και δυναμισμό στο σύστημα. Όπως αναλύεται στην Εκθεση στρατηγικής για τις συντάξεις ο νόμος αυτός μαζί με την εφαρμογή της κύριας ασφάλισης στον ΟΓΑ δίδουν επαρκείς μακροχρόνιες απαντήσεις στις διαρθρωτικές αιτίες της ανεπάρκειας των συντάξεων. Συνεπώς, η προσοχή πρέπει να επικεντρωθεί στους *σημερινούς* ηλικιωμένους, οι συντάξεις των οποίων (λόγω μη

ωρίμανσης των συστημάτων, έλλειψης πρόσβασης σε ασφαλιστική κάλυψη) είναι χαμηλές.

Στο σημείο αυτό το ΕΚΑΣ έχει αποδειχθεί ένα αποτελεσματικό εργαλείο για 360 χιλιάδες δικαιούχων η πλειοψηφία των οποίων εισπράττει το πλήρες ΕΚΑΣ, ύψους σήμερα € 111,2 τον μήνα. Η εισοδηματική πολιτική για τους νύν συνταξιούχους έχει τελευταία αποδώσει πραγματικές αυξήσεις υψηλότερες από τους μισθούς, επιτρέποντας στους χαμηλοσυνταξιούχους να συμμετέχουν στην γενικότερη ευημερία. Στον ΟΓΑ, η βασική σύνταξη (η οποία εισπράττεται και από 40 χιλιάδες περίπου άπορους ανασφάλιστους) είναι σήμερα €170,8 τον μήνα Η θέση της Κυβέρνησης είναι ότι η αυξητική πορεία αυτή πρέπει να συνεχιστεί.

(iii) Λοιπές εγγυήσεις

Το ΕΣΔΕν 2001-3 περιείχε ως μείζονα παρέμβαση, την καθιέρωση τριών νέων στοχευμένων εισοδηματικών εγγυήσεων για τρεις ομάδες-στόχους: (1) Φτωχά νοικοκυριά σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. (2) Μακροχρόνια άνεργοι ηλικίας 45-65 ετών και (3) φτωχά νοικοκυριά και μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα τέκνα. Η πιλοτική εφαρμογή των μέτρων το 2002 και 2003 εντόπισε και ξεπέρασε τις δυσκολίες. Έτσι το μέτρο των μειονεκτικών περιοχών ήδη οφέλησε **47 χιλιάδες οικογένειες κατά €450 για κάθε μία**, ενώ **13 χιλιάδες οικογένειες με ανήλικα παιδιά έχουν εισπράξει κατά μέσον όρο €600** Το μέτρο του Ν2837/00 (ενίσχυση χαμηλόμισθων –«10χιλιάρο») έχει εφαρμοστεί σε **31 χιλιάδες περιπτώσεις** από το ΙΚΑ.

Για τους μακροχρόνια άνεργους η πιλοτική εφαρμογή επιτρέπει τον εμπλουτισμό και επέκταση της προστασίας, μέσω τριών σημαντικών αλλαγών. (1)Αυξάνεται κατά 33% (σε €200) το επίδομα, (2) αυξάνεται το πλαφόν του κριτηρίου εισοδήματος (από 3 σε 5 χιλιάδες ευρώ) και (3) παρέχεται η δυνατότητα ένταξης στο μέτρο όσων αποδεικνύουν συνεχόμενη επί 12μηνο ανεργία πριν την υποβολή της αίτησης επιπροσθέτως της 12μηνης τακτικής επιδότησης από τον ΟΑΕΔ και ανεξαρτήτως του χρόνου που έλαβαν την επιδότηση αυτή.

Στον χώρο της **Υπαίθρου** ιδιαίτερη κοινωνική σημασία έχει το μέτρο της **εξισωτικής αποζημίωσης**: Αφορά τη χορήγηση οικονομικής ενίσχυσης στους γεωργούς και κτηνοτρόφους των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με στόχο τη βελτίωση του εισοδήματός τους, μέσω της αντιστάθμισης των φυσικών αντιξοοτήτων των περιοχών που δραστηριοποιούνται. Ο στόχος για τη περίοδο 2003-2005 ανέρχεται σε περίπου 160000 γεωργούς κατ' έτος. Το ύψος της εξισωτικής αποζημίωσης ορίζεται από 3800 έως 5500 Ευρώ ανά έτος, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των δικαιούχων (μεγαλύτερες ενισχύσεις στις ορεινές περιοχές, στ νησιά του Αιγαίου και στους νέους γεωργούς). Για το 2003 προβλέπεται αύξηση των ποσών κατά 10%.

β. Πρόσβαση στην στέγαση

«β) Θα εφαρμοσθούν πολιτικές με στόχο την πρόσβαση όλων σε μια αξιοπρεπή και υγιεινή κατοικία, καθώς και στις απαιτούμενες βασικές υπηρεσίες, λαμβανομένου υπόψη του τοπικού πλαισίου, για μια ομαλή ζωή στην κατοικία αυτή (ηλεκτρικό ρεύμα, νερό, θέρμανση...).»

Όπως έχει αναφερθεί η κατάσταση στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μεγάλο ποσοστό ιδιοκατοίκησης, το οποίο είναι ιδιαίτερα υψηλό σε ομάδες σε κίνδυνο επισφάλειας. Ο συνυπολογισμός των στοιχείων για την χρέωση μέσω υποθηκών και στεγαστικών δανείων (Έρευνα ΤΕ) δεν αλλάζει την εικόνα ουσιαδώς γιατί αυτά αφορούν κυρίως την πρώτη απόκτηση κατοικίας και τέτοια δάνεια αξιοποιήθηκαν κυρίως από τα μέσα εισοδήματα. Για τους ιδιοκατοικούντες συνεπώς το θέμα δεν τίθεται τόσο σε στενά οικονομική βάση όσο στο κατά πόσον η κατοικία τους ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις τους για χώρο και άλλα χαρακτηριστικά, όπως και αν θέτει περιορισμούς σε άλλες αποφάσεις (π.χ. σχηματισμός νέων νοικοκυριών,

προσαρμογή της κατοικίας στις αυξανόμενες ανάγκες μιας νέας οικογένειας, κατάλληλη κατοικία για ηλικιωμένους και ΑμεΑ).

Παρά ταύτα, η λειτουργία της αγοράς για ενοικιαζόμενη κατοικία παραμένει κρίσιμη κυρίως για τους ενοικιαστές των αστικών κέντρων. Η πλήρης απελευθέρωση της αγοράς αυτής κατά την δεκαετία του 90 επετεύχθη χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα, ενώ τα εισοδήματα από ενοίκια αποτελούν σημαντική πηγή τόνωσης πολλών ατόμων που διατελούν και αυτοί σε κίνδυνο αποκλεισμού. Παράλληλα, η μεγάλη πτώση επιτοκίων μετά την είσοδο στην ΟΝΕ καθιστά προσαρμογές των κατοικιών αλλά και την απόκτηση πρώτης κατοικίας πολύ ευχερέστερη.

Προβλήματα πρόσβασης και ποιότητας στέγης αντιμετωπίζουν ειδικές ομάδες του πληθυσμού – όπως οι Τσιγγάνοι (βλ. Ειδικό πλαίσιο) αλλά και οι μετανάστες (τόσο στις πόλεις όσο και στην Υπαιθρο). Στην τελευταία περίπτωση έχει διαπιστωθεί βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης παράλληλα με βελτιώσεις του εισοδηματικού επιπέδου και την πρόοδο της διαμονής στην Ελλάδα. Ακριβείς μετρήσεις του αριθμού των αστέγων δεν υπάρχουν, αλλά κυμαίνονται σε λίγες χιλιάδες άτομα σε όλη την χώρα.

Ο **Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας** είναι το κύριο εργαλείο παρέμβασης στην αγορά κατοικίας και απευθύνεται κυρίως σε μισθωτούς ασφαλισμένους του. Ο ΟΕΚ χορηγεί επιδοτεί το ενοίκιο της κατοικίας, αλλά και την απόκτηση κατοικιών με προνομιακό επιδοτούμενο ενοίκιο, ενώ μέσω της κατασκευής κατοικιών μπορεί να επεμβαίνει με καθοριστικό στην αγορά κατοικίας και να επηρεάζει και την πολεοδομική συγκρότηση μιας περιοχής. Ειδικά προγράμματα εφαρμόζονται για ομάδες όπως οι Τσιγγάνοι, οι σεισμόπληκτοι, οι παλιννοστούντες κλπ.

Όσον αφορά την **πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες** όπως ηλεκτρισμός, θέρμανση, νερό, επικοινωνίες, η απελευθέρωση των τελευταίων ετών δεν έχει οδηγήσει σε αυξήσεις τιμών ενώ σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν μειώσεις. Η εξασφάλιση ίσης πρόσβασης στις υπηρεσίες γενικού συμφέροντος σε όλη την επικράτεια αποτελεί βασικό κριτήριο προόδου σε όλες τις διαρθρωτικές αλλαγές που βρίσκονται σε εξέλιξη. Όσον αφορά την **θέρμανση**, χορηγείται ειδικό επίδομα θέρμανσης σε συνταξιούχους, ενώ η εξάπλωση του φυσικού αερίου σε πολλές αστικές περιοχές αυξάνει τις επιλογές και δίδει μια νέα, ασφαλή και οικονομική πρωτογενή πηγή ενέργειας.

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

ως σήμερα Έχουν ενεργοποιηθεί 165εκ€, έχουν ενταχθεί 210 έργα ύψους 95 εκ €, οι δε δαπάνες ανέρχονται σε 4. εκ €. Από τις 64 Μονάδες των ΝΠΙΔ (Οικοτροφεία Χρονίων Ασθενών) έχουν αναπτυχθεί οι 19 και επίκειται η ανάπτυξη των υπολοίπων έως το τέλος του 2003 (βλ. παρακάτω Ανάπτυξη Υποδομών ΝΠΙΔ). Μονάδες Ψυχικής Υγείας ΝΠΔΔ: ο 2002 εγκρίθηκαν 643 θέσεις προσωπικού για τη στελέχωση των Μονάδων Ψυχικής Υγείας του Άξονα 2. Ανάπτυξη Υποδομών: Στην κατεύθυνση της επιτάχυνσης της ανάπτυξης υποδομών από τα ΝΠΔΔ (κατασκευή-διαρρύθμιση Ψυχιατρικών Τμημάτων στα Γενικά Νοσοκομεία), είναι σε εξέλιξη η ανάθεση η εκπόνηση μελετών για την υλοποίηση των προαπαιτούμενων έργων.

Τέλος, η προώθηση ποιότητας και συγκράτηση τιμών στις μεταφορές και ιδίως τα **μέσα μαζικής μεταφοράς**, βάζοντας τον χρήστη στο επίκεντρο, είναι μια πολιτική προτεραιότητα από την οποία επωφελούνται κυρίως άτομα σε επισφάλεια. Ιδιαίτερα προβλήματα έχουν τα ΑμεΑ. Τα τελευταία χρόνια έχει ανανεωθεί ο στόλος των αστικών λεωφορείων, λειτουργεί το Μετρό των Αθηνών, ενώ ολοκληρώνονται προγράμματα οδοποιίας σε όλη την Ελλάδα. Σαν αποτέλεσμα ο χρόνος διαδρομής έχει μειωθεί αποφασιστικά με αποτέλεσμα την αύξηση της χρήσης των ΜΜΜ. Στην Υπαιθρο και τα νησιά το θέμα των διασυνδέσεων είναι ζωτικής σημασίας, κυρίως για τις ευπαθείς ομάδες, οι οποίες στερούνται αυτοκινήτου.

γ. Πρόσβαση στην υγεία και περίθαλψη

«γ) Θα εφαρμοσθούν πολιτικές με στόχο την πρόσβαση όλων στην περίθαλψη που απαιτεί η κατάσταση της υγείας τους και σε περίπτωση εξάρτησης.»

Δύο ζητήματα **(α)** εξασφάλιση ισότιμης πρόσβασης σε υπηρεσίες **γεωγραφικά**. **(β)** εξασφάλιση μη αποκλεισμών και υψηλής ποιότητας περίθαλψης σε όλους ασχέτως οικονομικής κατάστασης

Επιτελικός Σχεδιασμός: Το Υπουργείο Υγείας – Πρόνοιας ολοκλήρωσε το Μάιο του 2002 το «ΓΕΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ για την υλοποίηση του Προγράμματος Μεταρρύθμισης 'ΥΓΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΗ' 2000-2006».

- **Χάρτης Υγείας - Πρόνοιας:** Ολοκληρώθηκε η Α'Φάση και τίθεται σε εφαρμογή το καλοκαίρι του 2003. Ο χάρτης, που βασίζεται σε τεχνολογία Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (GIS) επιτρέπει την αναζήτηση με γεωγραφικά κριτήρια μιας πληθώρας δομών όπως Νοσοκομεία, Κέντρα Υγείας, Περιφερειακά Ιατρεία, ΠεΣΥΠ, Διαγνωστικά Κέντρα, Ιδιωτικές Κλινικές, ΕΚΑΒ, Ελικοδρόμια, Αεροδρόμια, Δομές ΙΚΑ, Δομές Ψυχικής Υγείας, κλπ, ενώ συνεχίζεται η καταγραφή και άλλων φορέων υγείας. Στον χάρτη εμφανίζονται και άλλα γεωγραφικά και διοικητικά δεδομένα όπως οι οικισμοί, το οδικό δίκτυο κλπ. Ο χρήστης μπορεί να αντλήσει άμεσα πληροφορίες για κάθε αντικείμενο του χάρτη.

Απογευματινά ιατρεία. Μέχρι 31/05/2003 περισσότεροι από 280.000 πολίτες επισκέφτηκαν το γιατρό της επιλογής τους ή υπεβλήθησαν σε εργαστηριακές εξετάσεις στα δημόσια νοσοκομεία κατά τις απογευματινές ώρες. Η μέχρι τώρα λειτουργία δείχνει να έχει θετικά αποτελέσματα στο να αμβλυνθούν οι λίστες αναμονής, να αξιοποιηθεί περισσότερο και καλύτερα ο ιατρικός εξοπλισμός και να αυξηθούν τα έσοδα των νοσοκομείων

Νέες υποδομές. Σε όλη την Ελλάδα, το μεγάλο πρόγραμμα ανανέωσης της νοσοκομειακής υποδομής, που άρχισε από την δεκαετία του 90, αποδίδει καρπούς¹². Εξελίσσεται το Πρόγραμμα Αναβάθμισης Υποδομών του Ε.Σ.Υ. 2000-2006 σε 16 Νοσοκομεία Αθήνας – Θεσσαλονίκης. Επίσης, προωθούνται σημαντικές παρεμβάσεις – επεκτάσεις σε άλλα Νοσοκομεία της χώρας, ενώ, παράλληλα, εξελίσσεται το πρόγραμμα προμήθειας νέου εξοπλισμού. Συγκροτούνται αυτόνομα **Τμήματα Επείγοντων Περιστατικών** σε 68 νοσοκομεία της χώρας. Οσον αφορά τις κλίνες σε Μονάδες Εντατικής Θεραπείας μέχρι το τέλος του 2003 θα έχουν λειτουργήσει συνολικά 574 νέες κλίνες, ως επί το πλείστον στην Περιφέρεια. Προωθείται, σε όλη τη χώρα ένα ευρύτατο πρόγραμμα αναβάθμισης της υλικοτεχνικής υποδομής των **Κέντρων Υγείας**. Παράλληλα, προωθείται η κατασκευή νέων Κέντρων Υγείας Αστικού Τύπου. Προχωρά η κατασκευή της Πολυκλινικής του Ολυμπιακού Χωριού, που μετά τους Αγώνες θα λειτουργήσει ως ΚΥΑΤ.

Στελέχωση με προσωπικό. Κρίσιμη για την δυνατότητα παροχής ποιοτικών υπηρεσιών και της απόδοσης των υποδομών είναι η στελέχωση με κατάλληλο, καλά εκπαιδευμένο και αξιοκρατικά επιλεγμένο προσωπικό. Έως το Μάρτιο του 2002 προσελήφθησαν με συμβάσεις ορισμένου χρόνου πάνω από 4.500 υπάλληλοι διαφόρων κατηγοριών και πάνω από 350 γιατροί, ενώ σύντομα ολοκληρώνονται οι προσλήψεις 5.000 στελεχών που εγκρίθηκαν το 2001. Παράλληλα, έχουν χρησιμοποιηθεί 195 επικουρικοί γιατροί από την έναρξη του θεσμού για την κάλυψη κενών θέσεων σε ευαίσθητες και δυσπρόσιτες περιοχές. Καθ' όλη την διάρκεια του 2003 έχει προγραμματιστεί ενίσχυση του προσωπικού του ΕΣΥ (π.χ. Αττικό νοσοκομείο, ΕΚΑΒ, Ψυχική υγεία, stage του ΟΑΕΔ, κλπ).

Εξαιρετικά σημαντικό για τους ηλικιωμένους στην ύπαιθρο είναι το ζήτημα της πρωτοβάθμιας και μετα-νοσοκομειακής φροντίδας. Υπάρχουν ήδη τέτοια προγράμματα σε επίπεδο ΟΤΑ. Κατάλληλη παροχή τέτοιων υπηρεσιών θα διευκόλυνε την επαφή και ίσως την μετεγκατάσταση συνταξιούχων με τους τόπους καταγωγής των.

¹² . Π.χ. νέα νοσοκομεία σε Αλεξανδρούπολη, Γρεβενά και Σέρρες, Άργος, Θήβα, Αττικών στην Αθήνα και Παπαγεωργίου στην Θεσσαλονίκη. Θήβα και Πύργος ως το τέλος του 2003

Τα **Ταμεία ασφάλισης** είναι υπεύθυνα για την χρηματοδότηση των υπηρεσιών υγείας όπως και την πρωτοβάθμια φροντίδα. Πρωθείται μέχρι το 2008 το **ενιαίο σύστημα πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας** (ΠΦΥ), το οποίο θα εδράζεται στην αρχή: το υπουργείο Υγείας και ο ιδιωτικός τομέας παράγουν υπηρεσίες υγείας, τα ασφαλιστικά ταμεία αγοράζουν υπηρεσίες υγείας. Κεντρικός στόχος είναι το σύστημα ΠΦΥ να είναι πλουραλιστικό, εύκολα προσβάσιμο στον πολίτη και αποτελεσματικό. Τα πρώτα βήματα ήδη γίνονται. Το Υπουργείο Υγείας προγραμματίζει την κατασκευή Κέντρων Υγείας Αστικού Τύπου κι έτσι τα 208 Κέντρα Υγείας όλων των τύπων μαζί με τα πολυδύναμα ιατρεία, που θα δημιουργηθούν με βάση τις ανάγκες καθώς και τα 140 πολυϊατρεία του ΙΚΑ θα αποτελέσουν τους πυλώνες πάνω στους οποίους θα στηριχθεί το σύστημα. Ταυτόχρονα, προωθούνται ρυθμίσεις για τη λειτουργική διασύνδεση των υφισταμένων δομών του ευρύτερου δημόσιου τομέα και η συλλειτουργία τους όπου είναι δυνατόν.

Ιδιαίτερα σημαντικές για την συνολική εικόνα των υπηρεσιών Υγείας είναι οι υπηρεσίες του **ΙΚΑ**. Εφαρμόζεται σταδιακά το νέο Σύστημα Διαχείρισης Ζήτησης Υπηρεσιών Υγείας (τηλεφωνικό ραντεβού), που εξυπηρετεί ήδη καθημερινά 35.000 ασφαλισμένους. Με ένα τηλεφώνημα κλείνεται ραντεβού με γιατρό, ενώ Υπάρχει πρόβλεψη και για τα έκτακτα περιστατικά. Επίσης το ΙΚΑ προσφέρει πιλοτικά υπηρεσίες κατ' οίκον νοσηλείας.

Για την στήριξη της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης οι ασφαλιστικοί οργανισμοί καταβάλλουν νοσήλεια σε νέες δομές ψυχικής υγείας, (όπως μονάδες ειδικής φροντίδας ψυχικής υγείας κατ' οίκον, Κινητές μονάδες ψυχικής υγείας, προγράμματα ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης, σε κέντρα κοινωνικής επανένταξης και ειδικές μονάδες αποκατάστασης και επαγγελματικής επανένταξης).

Τέσσερις Καινοτομικές πρωτοβουλίες των ασφαλιστικών ταμείων

1. Ανάπτυξη και παροχή υπηρεσιών φροντίδας των ηλικιωμένων από τα ασφαλιστικά ταμεία για να ενισχυθεί και να διασφαλισθεί η αυτόνομη διαβίωση των ηλικιωμένων, ιδίως αυτών που αντιμετωπίζουν χρόνια προβλήματα υγείας και δεν μπορούν να μετακινηθούν στις μονάδες υγείας. Σήμερα ανάλογες υπηρεσίες παρέχονται μόνο στους ασφαλισμένους του ΙΚΑ με τη μορφή έκτακτης περίθαλψης που περιλαμβάνει κατ' οίκον επισκέψεις ιατρών, φυσικοθεραπευτών και νοσηλευτών. Έτσι θα περιοριστεί το φαινόμενο ιδιωτικά νοσηλευτικά ιδρύματα να λειτουργούν ως οιονεί μονάδες φροντίδας των ηλικιωμένων, ενώ τις δαπάνες καλύπτουν ασφαλιστικοί οργανισμοί. Σε ότι αφορά τους κλάδους υγείας των ασφαλιστικών ταμείων εκτός του ΙΚΑ την προσεχή τριετία θα προωθηθεί η διεύρυνση της **κάλυψης των δαπανών για υπηρεσίες φροντίδας** που παρέχονται κατ' οίκον σε ασφαλισμένους οι οποίοι δεν μπορούν να μετακινηθούν λόγω χρόνιων ή και σοβαρών παθήσεων και για «νέου τύπου» υπηρεσίες που αφορούν την ψυχοκοινωνική υγεία των ασφαλισμένων τους.

2. Επέκταση της εφαρμογής του θεσμού του οικογενειακού γιατρού από το ΙΚΑ σε όλη τη χώρα.

3. Αναβάθμιση και διεύρυνση της εμβέλειας του συστήματος διαχείρισης ιατρικών υπηρεσιών του ΙΚΑ σε όλες τις ιατρικές υπηρεσίες

4. Σύνδεση (σε πιλοτικό κατ' αρχήν επίπεδο) **των μονάδων υγείας του ΙΚΑ με τον ΟΓΑ**, με στόχο την αξιοποίηση τους και από τους ασφαλισμένους στον ΟΓΑ, ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση σε υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, εκτός των αστικών κέντρων. Το μέτρο αποτελεί αποφασιστικό βήμα προς τον ευρύτερο στόχο της ενοποίησης της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας για όλους τους πολίτες, ανεξάρτητα από το φορέα ασφαλιστικής κάλυψης.

Γ. Πρόσβαση ανασφαλιστών στις υπηρεσίες. Φιλοσοφία του Εθνικού Συστήματος Υγείας είναι η προσπάθεια να είναι ανοιχτό και φιλικό στο χρήστη υπηρεσιών. Οι ανασφαλιστοι και οι άποροι δικαιούνται βιβλιαρίου απορίας, με το οποίο εξυπηρετούνται κανονικά σ' όλες τις μονάδες υγείας, ενώ το κόστος το καλύπτει ο κρατικός προϋπολογισμός. Οι οικονομικοί μετανάστες, οι οποίοι ασφαρίζονται σε δημόσιο φορέα ασφάλισης, έχουν επίσης ισότιμη πρόσβαση σε όλες τις υπηρεσίες υγείας. Όσον αφορά τους πρόσφυγες, απολαμβάνουν πλήρους ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης κατά την είσοδό τους στην Ελλάδα από δομές του δημόσιου και του κοινωνικού τομέα.

Δ. Πρόληψη-Προαγωγή Υγείας. Στόχος του Ελληνικού ΕΣΥ - όπως και κάθε προηγμένου συστήματος υγείας - δεν είναι τα περισσότερα κρεβάτια ή τα περισσότερα μηχανήματα στα νοσοκομεία, αλλά οι λιγότεροι ασθενείς στα νοσοκομεία. Άλλωστε, ισχύει αξιωματικά η πρόληψη είναι πιο αποτελεσματική, λιγότερο επώδυνη και λιγότερο δαπανηρή από τη θεραπεία.

Με το νέο νόμο τίθενται οι βάσεις για να αναπτυχθεί ένα σύγχρονο σύστημα Δημόσιας Υγείας, με καινοτόμες προδιαγραφές. Η πολιτική για τη Δημόσια Υγεία αποτελεί μια διατομεακή δέσμη δραστηριοτήτων για τη διασφάλιση της υγείας του πληθυσμού και την αντιμετώπιση των παραγόντων και των συνθηκών που την απειλούν. Η φιλοσοφία του νόμου αποβλέπει στην υγεία (αντί την περίθαλψη), στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και στην αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης του πληθυσμού, στηρίζεται σε συντονισμένες ενέργειες και δραστηριότητες στο κέντρο και την περιφέρεια και επιδιώκει τη συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Παράλληλα, στο πλαίσιο της προαγωγής της υγείας και της προληπτικής ιατρικής, σε πολλά νοσοκομεία λειτουργούν Ιατρείο Διακοπής Καπνίσματος, Συμβουλευτικό Κέντρο Διατροφής, Προγράμματα για τη λογική χρήση του αλκοόλ, για τη Ψυχική Υγεία, για τον σακχαρώδη διαβήτη, για τα καρδιαγγειακά προβλήματα, Ιατρείο Πόνου, Αναπνευστικής Ανεπάρκειας, τμήματα επιμόρφωσης του πληθυσμού σε θέματα δημόσιας υγείας και πρόληψης ασθενειών κ.α.

δ . Πρόσβαση σε λοιπά αγαθά

« δ) αναπτυχθούν για τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα παροχές, υπηρεσίες ή δράσεις παιδείας που θα επιτρέπουν μια ουσιαστική πρόσβαση στην εκπαίδευση, τη δικαιοσύνη και άλλες βασικές δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες όπως ο πολιτιστικός τομέας, ο αθλητισμός, η αναψυχή.»

Πρόσβαση στην Παιδεία

Ένα από τα χαρακτηριστικά της επισφάλειας στην Ελλάδα είναι η ιδιαίτερα στενή σχέση της με το επίπεδο εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό είναι ιδιαίτερα αισιόδοξη η παρατήρηση της μεγάλης βελτίωσης της νέας γενιάς σε σχέση με τους μεγαλύτερους τους, όπως και η σχετικά καλή θέση της Ελλάδας σε δείκτες όπως η πρόωρη αποχώρηση από το σχολείο (δείκτες Laeken 8, 18). Ο συνδυασμός των δύο παρατηρήσεων μπορεί να σημαίνει ότι θα πρέπει να αναμένονται ουσιαστικές τάσεις διαχρονικής βελτίωσης, ιδίως αν σημειωθεί ουσιαστική πρόοδος στο θέμα της ανεργίας των νέων.

Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες

Η Εκπαίδευση των Ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες επιδιώκεται α) να είναι προσαρμοσμένη στις ατομικές εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε μαθητή και β) να παρέχεται σε όσο το δυνατό λιγότερο περιοριστικό ή απομονωμένο περιβάλλον εκπαίδευσης. Τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες εκπαιδεύονται: 1) ενταγμένα σε κανονικά τμήματα μέσα σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης, 2) σε ειδικά τμήματα ένταξης μέσα σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης, 3) σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής, 4) σε εξαιρετικές περιπτώσεις σε νοσοκομεία ή στο σπίτι.

Τη στήριξη της εκπαίδευσης των **ατόμων με αναπηρίες** πραγματοποιούν τα **Κ.Δ.Α.Υ. (Κέντρα Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης)** (Σήμερα υπάρχουν 22 ενώ είναι υπό στελέχωση 32). Το σχολικό έτος 2002-03 λειτούργησαν 1.074 τμήματα ένταξης, 283 ειδικά σχολεία και 50 Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Κ.).

Τα τελευταία 3 σχολικά έτη ιδρύθηκαν περί τα 600 **Τμήματα Ένταξης** σε όλη τη χώρα. Από το 2002 έχουν ιδρυθεί 46 νέες σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και 212 νέα τμήματα ένταξης. Η πρόοδος αυτή θα συνεχιστεί και κατά τα επόμενα χρόνια Ήδη για το σχολικό έτος 2003/4 έχει γίνει πρόβλεψη ίδρυσης, μεταξύ άλλων, 206 νέων Τμημάτων Ένταξης και 6 ολοήμερων Ειδικών Δημοτικών Σχολείων.

Κάθε χρόνο **μετεκπαιδεύονται** στα Τμήματα Ειδικής Αγωγής εκπαιδευτικοί Α/θμιας Εκπ/σης σε θέματα Ειδικής Αγωγής, με προοπτική σύντομα να ξεκινήσει και η μετεκπαίδευση Β/θμιας Εκπ/σης, όπου υπάρχουν σοβαρότατες ελλείψεις. Το ΥΠ.Ε.Π.Θ. μέσα από τα προγράμματα του Γ΄ Κ.Π.Σ. προβλέπει την επιμόρφωση 10.000 εκπαιδευτικών, σε θέματα εκπαίδευσης όλου του φάσματος των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με χρονικό ορίζοντα το 2004. Στο ίδιο πλαίσιο έχει αναλάβει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο την εκπόνηση **αναλυτικών προγραμμάτων** για τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού για όλες τις κατηγορίες αναπηρίας.

Τέλος, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στις μελέτες κατασκευής όλων των νέων σχολικών κτιρίων, των ΤΕΙ, ΑΕΙ, η πρόβλεψη της **προσβασιμότητας** των ατόμων με αναπηρία είναι προϋπόθεση, η οποία τηρείται απαραίτητα.

V. Πρόσβαση σε λοιπά αγαθά

Η κοινωνική ένταξη δεν είναι αποκλειστικά οικονομικό θέμα. Η πλήρης συμμετοχή του πολίτη στην ζωή της κοινωνίας εξαρτάται από την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, ενώ εξασφάλιση πρόσβασης σε πολιτισμικά αγαθά ανυψώνει το επίπεδο ζωής.

Το σημείο αυτό, η ποιότητα ζωής έχει ιδιαίτερη σημασία στην **Υπαιθρο**. Δύο νέες πρωτοβουλίες προβλέπεται να έχουν εμβέλεια:

Πρώτον, η σύσταση στον ΟΓΑ, Λογαριασμού **Αγροτικής Εστίας** (N3050/02), αντίστοιχης με την Εργατική Εστία στις πόλεις. Σκοπός του λογαριασμού αυτού είναι η δημιουργία και η διανομή οργανωμένων προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού (διακοπών και εκδρομών) ή δωρεάν παροχή εισιτηρίων για την παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων και η παροχή δωρεάν βιβλίων.

Δεύτερον, σε μικρές αγροτικές εκμεταλλεύσεις η δυνατότητα διακοπών ήταν για πολλούς αγρότες ουτοπία. Η παροχή **υπηρεσιών αντικατάστασης σε περιπτώσεις απουσίας παραγωγών από την εκμετάλλευσή τους** όταν ο αρχηγός της εκμετάλλευσής το ζητήσει, για λόγους υγείας, διακοπών ή άλλων επειγόντων αναγκών, ενώ ο αντικαταστάτης θα πρέπει να είναι εξειδικευμένος στις γεωργικές δραστηριότητες. Κατά τη περίοδο 2003-2006 αναμένεται να ωφεληθούν 5000 αγροτικές εκμεταλλεύσεις.

Στον χώρο του **Πολιτισμού** προβλέπεται η ανάπτυξη δικτύου 20 **βιβλιοθηκών** γενικού ενδιαφέροντος σε απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές. Όπου δεν είναι δυνατή η δημιουργία βιβλιοθηκών σχεδιάζεται η ενίσχυση του ρόλου των κινητών βιβλιοθηκών. 32 «**βιβλιοαυτοκίνητα**» ήδη δανείζουν βιβλία σε σχολεία απομακρυσμένων περιοχών. Ο νέος θεσμός των **Κέντρων Πληροφόρησης** μέσα στις Δημόσιες Βιβλιοθήκες παρέχει χώρους με πρόσβαση στο διαδίκτυο όπου η αναζήτηση πληροφοριών θα γίνεται με βοήθεια του προσωπικού των βιβλιοθηκών.

Τα προγράμματα **μαζικού αθλητισμού** υλοποιούνται από την ΓΓ Αθλητισμού σε συνεργασία με Δήμους. Στα προγράμματα συμμετέχουν όλοι ανεξαρτήτως ηλικίας και ικανότητας σε αθλητικές δραστηριότητες με σκοπό τη βελτίωση της υγείας και της ποιότητας ζωής. Για την περίοδο 2002-2003 έχουν εγκριθεί συνολικά 9.170 τμήματα. Ιδιαίτερη σημασία δίδεται στην ανάπτυξη ειδικών προγραμμάτων όπως: εργασιακού αθλητισμού, καταυλισμούς τσιγγάνων, σε περιοχές που διαμένουν παλιννοστούντες-μουσουλμάνοι και μετανάστες σε συνεργασία με τους φορείς τους. Ο στόχος είναι η συμμετοχή τουλάχιστον του 5% του πληθυσμού στα εν λόγω προγράμματα μέσα στην προσεχή τριετία.

Η διεξαγωγή των **Ολυμπιακών** αγώνων στην Αθήνα το 2004 αποτελεί μια τεράστια ευκαιρία για ουσιαστική πρόοδο στην ενσωμάτωση και την βελτίωση της ποιότητας ζωής σε μόνιμη βάση. Δίδεται μια μεγάλη ώθηση στον εθελοντισμό ενώ τα έργα υποδομής στην Αθήνα και τις άλλες Ολυμπιακές πόλεις θα έχουν μόνιμη επίδραση. Παρά ταύτα, η τέλεση των **Παραολυμπιακών** Αγώνων το ίδιο έτος θα έχει ίσως πολύ μεγαλύτερη ψυχολογική και συμβολική σημασία για την ένταξη των ΑμεΑ.

Ο **Οργανισμός Εργατικής Εστίας** ειδικεύεται στην εξασφάλιση πρόσβασης στους ασφαλισμένους του σε πολιτιστικά αγαθά και στην διαχείριση του ελεύθερου χρόνου. Παραδείγματα είναι: Δελτία κοινωνικού τουρισμού, εκδρομές, εισιτήρια θεάτρου, αγορά βιβλίων, δημιουργική απασχόληση. Παράλληλα, σειρά ασφαλιστικών ταμείων χρηματοδοτούν παροχές όπως παιδικές κατασκηνώσεις, λουτροθεραπεία κλπ.

Στόχος 2 Πρόληψη του κινδύνου αποκλεισμού

«α) Πλήρης αξιοποίηση του δυναμικού της κοινωνίας της γνώσης και των νέων τεχνολογιών της πληροφόρησης και της επικοινωνίας, μεριμνώντας ώστε κανείς να μην μένει στο περιθώριο και δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις ανάγκες των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

β) Υλοποίηση πολιτικών με στόχο την αποφυγή των κρίσιμων τομών στις συνθήκες διαβίωσης που μπορούν να οδηγήσουν σε καταστάσεις αποκλεισμού, ιδίως όσον αφορά τις περιπτώσεις υπερχρέωσης, το σχολικό αποκλεισμό ή την απώλεια της στέγης.

γ) Υλοποίηση δράσεων προκειμένου να διαφυλαχθεί η οικογενειακή αλληλεγγύη με κάθε της μορφή.»

A. Αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος και του ηλεκτρονικού αποκλεισμού

Οι νέες Τεχνολογίες της Πληροφορικής και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) χαρακτηρίζονται πλέον ως «τεχνολογίες υποδομής» μια και η ανάπτυξη και διάδοσή τους επηρεάζουν το σύνολο της ανθρώπινης ζωής και δραστηριότητας. Όμως, ελλοχεύει ο κίνδυνος μη ομοιογενούς χρήσης και αξιοποίησης – η εμφάνιση ενός ψηφιακού χάσματος. Το ψηφιακό χάσμα μπορεί να εκδηλωθεί σε πολλές διαστάσεις: Κρίσιμες είναι η διάσταση του φύλου, η προσβασιμότητα στα ΑμεΑ αλλά και η χρήση νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση.

4 Δράσεις e-Inclusion

A. Γυναίκες και Κοινωνία της Πληροφορίας, Η στρατηγική του Επιχειρησιακού Προγράμματος για την Κοινωνία της Πληροφορίας είναι διπλή: Περιλαμβάνονται μέτρα γενικής φύσεως που διευκολύνουν τη διάχυση τεχνολογιών και πληροφορικής (π.χ στην εκπαίδευση, στις πολύ μικρές επιχειρήσεις) όσο και μέτρα με ειδική πρόβλεψη για τις γυναίκες. Έχουν σχεδιαστεί έργα με την λογική της ποσόστωσης υπέρ των γυναικών (70/30), όπως Προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων σε νέα επαγγέλματα.

B. Για την συμμετοχή των ΑμεΑ λειτουργεί από το 2002 Ομάδα Εργασίας για την «Καθολική Πρόσβαση και Ευχρηστία στην Κοινωνία της Πληροφορίας» με σκοπό τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου. Προωθούνται: Προηγμένες ευρυζωνικές υπηρεσίες για ΑμεΑ, δημιουργία Τράπεζας Πληροφοριών Ειδικής Αγωγής, Εξοπλισμός των σχολικών μονάδων Ειδικής Αγωγής, Προώθηση της ισότητας στην πρόσβαση υπηρεσιών υγείας και ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων υγείας για ηλικιωμένα άτομα και ΑμεΑ, Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων, παροχή τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών για ΑμεΑ, συμμετοχή στη διαδικασία δημιουργίας του Εθνικού Δικτύου «e-accessibility.gr».

Γ. Ενταξη νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση. Το ΥΠΕΠΘ προχωρεί συντονισμένα ώστε να αφομοιωθούν από την καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία οι δυνατότητες των Τεχνολογιών (ΤΠΕ). Η προσπάθεια αυτή αναπτύσσεται σε τρεις άξονες: 1) Ανάπτυξη του εξοπλισμού. 2) Ανάπτυξη ψηφιακού περιεχομένου. 3) Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Δ. Για τον αγροτικό χώρο, σχεδιάζεται η επιχορήγηση των νέων αγροτών για την αγορά Η/Υ και τη σύνδεσή τους στο διαδίκτυο.

B. Αρωγή στην οικογένεια - Δράσεις για την τρίτη ηλικία και τα Αμεα

Η οικογένεια και γενικότερα οι άτυπες δομές στήριξης προσέφεραν και προσφέρουν με τρόπο αποτελεσματικό και ανθρώπινο τον πυρήνα φροντίδας και στήριξης στην Ελληνική κοινωνία. Για να συνεχίσουν να παίζουν τον ρόλο αυτό εξίσου αποτελεσματικά στο μέλλον απαιτείται στήριξη τους από επίσημες δομές. Η στήριξη αυτή πρέπει να προσφέρεται με τρόπο που να αναπληρώνει ενδεχόμενα κενά, να προσφέρει βοήθεια εκεί που χρειάζεται, αλλά να μην υποκαθιστά τον ρόλο της οικογένειας. *Η φιλοσοφία των διαρθρωτικών αλλαγών στον χώρο της πρόνοιας έχει τον ρόλο της οικογένειας ως κεντρικό της στοιχείο: η αποασυλοποίηση αναγκαστικά συμβαδίζει με ουσιαστικό ρόλο για την οικογένεια, και πολύ μικρότερο πατερναλισμό.*

Τα τελευταία χρόνια μια σειρά δομές έχουν αρχίσει να λειτουργούν και σταδιακά εξαπλώνονται για να καλύψουν όλο τον πληθυσμό:

Έναρξη λειτουργίας του **Δικτύου Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών.** Λειτουργούν ήδη 25 Υπηρεσίες σε ισάριθμους Δήμους, έχουν εγκριθεί και βρίσκονται στη διαδικασία έγκρισης και πρόσληψης προσωπικού 75 ακόμη προγράμματα. Αναμένεται άμεσα νέα προκήρυξη του έργου για την έγκριση 70 περίπου νέων προτάσεων· **Αναδιάρθρωση του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας (N.3106/2003):** Ολοκληρώνονται οι διαδικασίες υλοποίησης που αφορούν σε κανονιστικές πράξεις (έκδοση ΠΔ, κλπ) και στην αναδιοργάνωση των υπηρεσιών. **Βοήθεια στο Σπίτι.** Λειτουργούν 953 Μονάδες, Εκτιμάται ότι ο συνολικός αριθμός των μονάδων θα ξεπεράσει τις 1100 το 2004, ενώ 620 πολυμορφικά αυτοκίνητα διατέθηκαν σε ισάριθμους Δήμους. **Λειτουργούν 65 Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων και ολοκληρώνεται η διαδικασία ένταξης 20 προτάσεων.Λειτουργούν**

40 Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Ατόμων με Αναπηρία και ολοκληρώνεται η διαδικασία ένταξης 5 προτάσεων. **Λειτουργούν 298 νέες Μονάδες** (Βρεφονηπιακοί σταθμοί και Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών) και βρίσκεται σε εξέλιξη νέα προκήρυξη του προγράμματος. **Κέντρα Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης** Λειτουργούν 20 από τα 24 Κέντρα και για τα υπόλοιπα έγινε προκήρυξη για τη στελέχωσή τους. Ολοκληρώνεται η διαδικασία ένταξης για την κατασκευή 17 νέων Κέντρων σε ισάριθμους νομούς.

Γ. Γεωγραφικός Αποκλεισμός και ανασυγκρότηση της υπαίθρου

Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης (ΕΚΤ) έχουν στόχο την αντιμετώπιση κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων, όπως οι δυνατότητες για παραγωγική απασχόληση, το χαμηλό επίπεδο κοινωνικών υποδομών, η πρόσβαση σε κατάρτιση και η ένταξη των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων. Περιλαμβάνουν δράσεις συμβουλευτικής, απασχόλησης, δημιουργία β/Ν σταθμών και θα αρχίσουν να υλοποιούνται το 2003.

Μεταρρύθμιση της ΚΑΠ και Κοινωνικός Αποκλεισμός

Η πρόσφατη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ αλλάζει ριζικά τον τρόπο στήριξης του αγροτικού τομέα, αφού εισάγει την χορήγηση ενιαίας ενίσχυσης μερικώς ανεξάρτητης από τον όγκο και το είδος της παραγωγής, υπό την προϋπόθεση όμως τήρησης προϋποθέσεων στο τομέα του περιβάλλοντος, της ασφάλειας και της ποιότητας των τροφίμων. Επίσης προβλέπεται μείωση της στήριξης για συγκεκριμένα προϊόντα όπως τα σιτηρά, το βόειο κρέας, το ελαιόλαδο και το καπνό. Σημαντικό στοιχείο της νέας ΚΑΠ συνιστά η προοδευτική μείωση των ενισχύσεων για τις εκμεταλλεύσεις που δέχονται ετήσιες ενισχύσεις παραπάνω από €5000, ενώ μέρος των εξοικονομούμενων πόρων διατίθεται για μέτρα αγροτικής ανάπτυξης, με έμφαση στη ποιότητα των τροφίμων και τη βελτίωση των συνθηκών παραγωγής.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις, οι παραπάνω αποφάσεις, σε συνδυασμό με την αναμενόμενη αναθεώρηση των καθεστώτων στήριξης των μεσογειακών προϊόντων και του βαμβακιού, ίσως οδηγήσουν στη μείωση του επιπέδου βιωσιμότητας ορισμένων αγροτικών εκμεταλλεύσεων, ιδιαίτερα δε αυτών που ευρίσκονται σε πεδινές περιοχές. Αντίθετα, οι μικρές, οικογενειακού-χαρακτήρα εκμεταλλεύσεις οι οποίες κυρίως ευρίσκονται στις ορεινές-μειονεκτικές περιοχές δεν αναμένεται να θιγούν σημαντικά και πιθανότατα να ωφεληθούν εάν βέβαια αξιοποιήσουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα και παράγουν προϊόντα ποιότητας.

Με βάση τα παραπάνω, αλλά και τις επιπτώσεις περιορισμού της αγροτικής παραγωγής στο τομέα της μεταποίησης, είναι πιθανόν ορισμένες αγροτικές περιοχές που εξειδικεύονται στη παραγωγή προϊόντων που επιδοτούνται σε σημαντικό βαθμό να αντιμετωπίσουν μια διαδικασία προσαρμογής της οικονομίας τους. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται αναγκαία η προώθηση στις συγκεκριμένες περιοχές, πολιτικών διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας, αλλά και συνεκτικών μέτρων αντιμετώπισης φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού, που ενδέχεται να προκύψουν για όσους πιθανόν αδυνατούν να προσαρμοσθούν στη νέα κατάσταση.

Τοπικές ολοκληρωμένες παρεμβάσεις για την ανάπτυξη της υπαίθρου υλοποιούνται **Ολοκληρωμένα Προγράμματα για την Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου** (Άξονας 7 – ΕΠΑΑΥ –) όσο και της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader plus προωθεί βελτίωση της κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας του πληθυσμού των ορεινών και μειονεκτικών αγροτικών περιοχών.

Δ. Ειδικά θέματα - Υπερχρέωση, στρατευμένοι, ασφάλιση διαζευγμένων

Υπερχρέωση νοικοκυριών. Η ταχύτατη άνοδος των καταναλωτικών και στεγαστικών δανείων (32% το 2002, 40% το 2001) έχει οδηγήσει σε ανησυχία για τον απειλή της υπερχρέωσης στην επισφάλεια των νοικοκυριών. Για τον σκοπό αυτό η Τράπεζα της Ελλάδος διενήργησε έρευνα το 2002/3 με αντικείμενο τα ανεξόφλητα δάνεια των νοικοκυριών. Τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά (αναμενόμενο αν ληφθεί υπόψη ότι το 'άνοιγμα' της αγοράς είναι σχετικά πρόσφατο): 48% δεν είχαν κανένα δάνειο, ένα ποσοστό που είναι υψηλότερο (65%) στα χαμηλά εισοδήματα κάτω των 15 χιλ. € τον χρόνο. Αντίθετα τα δάνεια είναι υψηλότερα στα υψηλά εισοδήματα, ενώ το μέσο ύψος δανεισμού για αυτούς που έχουν δανειστεί δεν υπερβαίνει το μέσο ετήσιο εισόδημα. Σε γενικές γραμμές ο δανεισμός που καταγράφηκε φαίνεται να προσομοιάζει μάλλον με «καταναλωτικό αγαθό», παρά με

«λύση απελπισμένων». Η Τράπεζα καταλήγει ότι δεν υφίσταται σοβαρό πρόβλημα υπερχρέωσης αν και σημειώνει ότι για μια μειοψηφία ατόμων μεσαίου εισοδήματος τίθεται θέμα για *καταναλωτικά δάνεια*¹³.

Στο αμέσως επόμενο διάστημα θα ληφθεί νομοθετική πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση της **Ασφαλιστικής κάλυψης των διαζευγμένων γυναικών**, οι οποίες λόγω διαζυγίου στερούνται την ασφαλιστική κάλυψη που δικαιούνταν κατά τη διάρκεια του γάμου. Το προωθούμενο πλέγμα διατάξεων στοχεύει να κατοχυρώσει τη συμμετοχή των διαζευγμένων γυναικών στο ασφαλιστικό απόκτημα του πρώην συζύγου. Έτσι θα δοθεί τέλος στο ιδιαίτερα σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα που οδηγεί είτε στον αναγκαστικό εγκλωβισμό των γυναικών είτε σε δυσεπίλυτα προβλήματα οικονομικής επισφάλειας.

Κοινωνική πολιτική για τους στρατευμένους

Οι στρατευμένοι αποτελούν μια νευραλγική ομάδα. Το ότι η στράτευση είναι υποχρεωτική δίδει την δυνατότητα εντοπισμού και έγκαιρης αντιμετώπισης σειράς κοινωνικών προβλημάτων. Το **Υπουργείο Εθνικής Άμυνας** έχει εισάγει σειρά δράσεων, που στοχεύουν να αξιοποιήσουν τον χρόνο της θητείας για μόνιμο κοινωνικό όφελος:

- **Οικονομική ενίσχυση ευπαθών ομάδων:** Διατίθενται περίπου €6 εκ. ετησίως για εισοδηματική στήριξη στρατευμένων που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (σε παιδιά μακροχρονίων ανέργων και νέους που κατοικούν σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές). Το ύψος της ενίσχυσης είναι 100 € το μήνα και οι δικαιούχοι υπολογίζονται σε 5000 περίπου. Η δράση αυτή συμπληρώνει άλλες δράσεις που ενισχύουν παιδιά από πολύτεκνες οικογένειες ή παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών.
- **Επαγγελματικός προσανατολισμός και κατάρτιση:** βασικές δεξιότητες Η/Υ για 2000 στρατευμένους σε διάφορα ΙΕΚ της χώρας. Ένταξη στρατευμένων σε προγράμματα του Υπουργείου Εργασίας.
- Αντιμετώπιση του αναλφαριθμητισμού με συμμετοχή στρατευμένων στο Πρόγραμμα «Δια βίου μάθηση» της ΓΓ Εκπαίδευσης Ενηλίκων του Υπουργείου Παιδείας.
- Βιβλιοθήκες: Δημιουργία 40 βιβλιοθηκών σε παραμεθόριες μονάδες.
- 45 Internet Centers και 56 γυμναστήρια..
- Ανοικτή γραμμή ψυχολογικής υποστήριξης: Λειτουργεί τηλεφωνική γραμμή επικοινωνίας και υποστήριξης σε 24ωρη βάση. Η έδρα της είναι στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Πεντέλης.
- Ναρκωτικά: Γεωγραφικής αντιστοιχίας των στρατιωτικών μονάδων και των κέντρων πρόληψης του ΟΚΑΝΑ. Μνημόνιο Συνεργασίας για έρευνες σε κέντρα εκπαίδευσης νεοσύλλεκτων.

Φυσικές καταστροφές. Επιχειρησιακή αναβάθμιση της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών με τον Ν3013/2002. Στόχος η αναβάθμιση των δράσεων της ΓΓ Πολιτικής Προστασίας, με σειρά ενεργειών όπως ανάπτυξη βάσεων δεδομένων σχετικών με καταστροφικά φαινόμενα και διαθέσιμα μέσα προστασίας, χρήση γεωγραφικού συστήματος πληροφοριών στη διαχείριση καταστροφών, Έκδοση του νέου Γενικού Σχεδίου Πολιτικής Προστασίας «ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ», καλύτερη επικοινωνία με τους πολίτες και παροχή πληροφοριών και αναλυτικών οδηγιών αυτοπροστασίας ανά κατηγορία κινδύνου.

Στόχος 3 Δράσεις για τους πλέον ευάλωτους.

- «α) Προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ανδρών και των γυναικών οι οποίοι κινδυνεύουν, ιδίως λόγω της αναπηρίας τους ή του γεγονότος ότι ανήκουν σε μια κοινωνική ομάδα που αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες ένταξης, όπως αυτές που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες.
- β) Πορεία προς την εξάλειψη των καταστάσεων κοινωνικού αποκλεισμού που πλήττουν τα παιδιά και παροχή κάθε δυνατότητας για μια επιτυχή κοινωνική ένταξη.
- γ) Ανάπτυξη γενικών δράσεων οι οποίες θα απευθύνονται σε περιοχές αντιμετώπισης με τον αποκλεισμό.»

α. Θεσμικά μέτρα για τα Άτομα με Αναπηρίες

Το 2003 είναι το Ευρωπαϊκό έτος των ατόμων με αναπηρίες. Το γεγονός αυτό αξιοποιήθηκε από την Ελληνική Προεδρία της ΕΕ κατά το πρώτο εξάμηνο για να σημειωθεί ουσιαστική πρόοδος στον τρόπο εξασφάλισης ισότητας ευκαιριών για τους ευρωπαίους με αναπηρίες. Το λεπτομερές ειδικό ψήφισμα (10244/03) που εισηγήθηκε η Προεδρία τον Ιούνιο 2003 καλεί

¹³ Οι ρυθμίσεις για τα λεγόμενα 'πανωτόκια' – τον ανατοκισμό παλαιών δανείων παρά ταύτα θα ελαφρύνουν τα βάρη αυτών με παλαιά δάνεια.

τα Κράτη Μέλη να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την εφαρμογή και υλοποίηση ρυθμίσεων που αίρουν την αναπηρία ως παράγοντα μειονεξίας. Μεταξύ άλλων καλούνται να εφαρμόσουν την ενσωμάτωση (Mainstreaming) σε σχέδια δράσης, να δώσουν έμφαση στην προσβασιμότητα τόσο φυσική όσο και ψηφιακή, κλπ. Υλοποιώντας τις κατευθύνσεις αυτές σε εθνικό επίπεδο, στο πλαίσιο του ΕΣΔΕν θα προωθηθούν **6 νέα θεσμικά μέτρα**:

1. Θεσμοθέτηση εθνικής νομοθεσίας κατά των διακρίσεων και προώθηση ίσων ευκαιριών
2. Λειτουργία Εθνικού Παρατηρητηρίου ΑμεΑ, (άρθρο 10 Ν3106/2003).
3. Προεργασία για ρύθμιση για την προσβασιμότητα, με προθεσμίες και έλεγχο εφαρμογής. Σημαντική θα είναι η αξιοποίηση της εμπειρίας του Ν. 3057/02 που εφαρμόζεται σήμερα στις Ολυμπιακές πόλεις.
4. Προεργασία για ρύθμιση για την προσβασιμότητα των ιστοσελίδων καθώς και για την προσβασιμότητα των νέων τεχνολογιών, ιδίως αυτών που χρηματοδοτούνται από το Ε.Π. ΚιΠ και από άλλα ΠΕΠ του Γ΄ ΚΠΣ ή από δημόσιους πόρους.
5. Σχέδιο Δράσης, με συναρμόδια Υπουργεία, ΚΕΔΚΕ και ΕΝΑΕ για την εφαρμογή των Πρότυπων Κανόνων του ΟΗΕ για την εξίσωση των ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία.
6. Έμφαση στην αντιμετώπιση προβλημάτων με την διοίκηση αναδεικνύοντας λειτουργίες του Συνηγόρου του Πολίτη για τα ΑμεΑ (εφαρμογή υφιστάμενης νομοθεσίας, αντιμετώπιση προβλημάτων αρνητικών διακρίσεων και παρατυπιών).

Τέλος αναγνωρίζεται η στρατηγική σημασία της εφαρμογής της αρχής του mainstreaming στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των ΑμεΑ.

β. Μετανάστες – Πολυπολιτισμικότητα

Το θέμα της μετανάστευσης είναι νευραλγικής σημασίας για την Ελλάδα αλλά και ευρύτερα την ΕΕ. Η Ελληνική προεδρία της ΕΕ έδωσε έμφαση στο θέμα αυτό με την επίτευξη πολιτικής συμφωνίας επί του Σχεδίου Οδηγίας σχετικά με το δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης. Η ομαλή ένταξη των μεταναστών και η προώθηση της διαπολιτισμικότητας, δεν είναι μόνο αυταξίες αλλά έχουν σημασία για την οικονομική ανάπτυξη και τις σχέσεις της χώρας με τους γείτονές της.

Με το Ν. **2910/2001**, επιχειρείται ολοκληρωμένη ρύθμιση των θεμάτων της εισόδου και παραμονής των αλλοδαπών. Μετά την πρώτη απογραφή των μεταναστών ζήτησαν άδεια παραμονής περίπου 715.000 αλλοδαποί υπήκοοι τρίτων χωρών. Το ΥΠΕΣΔΔΑ προχωρά στη δημιουργία μητρώου μεταναστών και ολοκληρώνεται έως το τέλος του έτους η καταχώρηση του συνόλου των νομίμων αλλοδαπών που διαβιούν στη χώρα. Σε οργανωτικό επίπεδο έχουν συσταθεί οι Δ/νσεις Αλλοδαπών και Μετανάστευσης στο Υπουργείο και στις Περιφέρειες, ενώ ολοκληρώνεται η διαδικασία στελέχωσής τους.

Το μητρώο μεταναστών και η οργανωτική δομή, κάνει εφικτό το σχεδιασμό ενός **επιχειρησιακού προγράμματος για τους μετανάστες** για την ομαλή ένταξη τους στην κοινωνία, που θα χειρίζεται πόρους ύψους € 260 εκ (2003-6). Έχει ολοκληρωθεί η μελέτη: α) Υπηρεσίες πληροφορικής, συμβουλευτικής και υποστήριξης των μεταναστών β) Ανάπτυξη και προώθηση ευκαιριών επαγγελματικής ένταξής τους στην αγορά εργασίας γ) Πολιτισμική ένταξη δ) Αναβάθμιση της παροχής υπηρεσιών υγείας και προληπτικής ιατρικής σε συγκεκριμένες ομάδες μεταναστών ε) δημιουργία υποστηρικτικών δομών αντιμετώπισης εκτάκτων αναγκών για την υποδοχή και την προσωρινή στέγαση μεταναστών. Ένας νέος θεσμός, το **Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής** έχει αρχίσει να λειτουργεί με ευρεία εκπροσώπηση και διυπουργικό συντονισμό.

Αντίστοιχα προβλήματα πολιτισμικής προσαρμογής αντιμετωπίζουν και οι παλιννοστούντες. Ειδικότερα, για την **εκπαίδευση** των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών σε κοινά σχολεία το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων παρέχει 1) διευκολύνσεις κατά την εγγραφή στα σχολεία, 2) τάξεις υποδοχής, που λειτουργούν μέσα στο σχολείο στο κανονικό ωράριο, για τους μαθητές που δε γνωρίζουν καλά την ελληνική γλώσσα, 3) φροντιστηριακά τμήματα για τη στήριξη των μαθητών σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα επιπλέον του κανονικού ωραρίου λειτουργίας του σχολείου, 4) τη δυνατότητα παρουσίας δεύτερου,

δίγλωσσου κατά περίπτωση, εκπαιδευτικού μέσα στην τάξη, 5) τη δυνατότητα χρήσης προσαρμοσμένου διδακτικού υλικού, σε κάποιες περιπτώσεις δίγλωσσου.

Κατά την τρέχουσα σχολική χρονιά λειτούργησαν στην Α/θμια εκπαίδευση 426 τάξεις υποδοχής και 231 φροντιστηριακά τμήματα και στη Β/θμια και 47 τάξεις υποδοχής και 44 φροντιστηριακά τμήματα. Στο πλαίσιο του Β' ΕΠΕΑΕΚ υλοποιείται από το Πανεπιστήμιο Αθηνών Πρόγραμμα «Εκπαίδευση Παλιννοστούτων και Αλλοδαπών Μαθητών». που στοχεύει στην αρμονική ένταξη των παιδιών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα, στη διασφάλιση της αποδοχής των παιδιών αυτών από την εκπαιδευτική κοινότητα, στην παροχή στους εκπαιδευτικούς γνώσεων, εκπαιδευτικού υλικού και τεχνικών μέσων, στην ψυχοκοινωνική υποστήριξη των οικογενειών των μαθητών και στην ευαισθητοποίηση των στελεχών της εκπαίδευσης.

Μουσουλμανική μειονότητα

Συμπληρωματικά στα μέτρα του 1ου ΕΣΔΕν, υλοποιείται το 2002-03 το Πρόγραμμα «Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων», από το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Στόχος του προγράμματος η συνέχιση της θεαματικής βελτίωσης των δεικτών εκπαίδευσης:

- 1.την παραγωγή υλικού για τη Β/θμια εκπαίδευση Το σύνολο του ήδη εν χρήσει πειραματικού υλικού ανέρχεται σε περίπου 2.900 σελίδες.
2. Επιμορφωτικό υλικό για εκπαιδευτικούς
3. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης.
4. Πρόγραμμα διευρυμένου ωραρίου γυμνασίων με στόχο την γλωσσομάθεια και τη γενικότερη βελτίωση της επίδοσης.
- 5.Εντοπισμός αιτιών της σχολικής επίδοσης (μελέτη των επιπέδων γλωσσομάθειας, απογραφή της σχολικής πορείας του συνόλου των μαθητών της Μειονότητας στα γυμνάσια των Νομών Ξάνθης και Ροδόπης, με στόχο τα αίτια της διαρροής από την υποχρεωτική τριετή φοίτηση, και μελέτη των αιτιών που επιδρούν ανασταλτικά στην καλή σχολική επίδοση

γ. Ολοκληρωμένο πρόγραμμα για τους Τσιγγάνους

Συνεχίζεται η υλοποίηση του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων, την ευθύνη του οποίου έχει Διυπουργική Επιτροπή που συντονίζεται από τον Υπουργό Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Βασικές αρχές είναι Ο σεβασμός στις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, η ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής, η προώθηση της συνεργασίας σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, ο σεβασμός και η κατανόηση των αντιλήψεων των τοπικών κοινωνιών. Το πρόγραμμα κινείται σε δυο άξονες. Τη δημιουργία υποδομών, για την αντιμετώπιση του στεγαστικού προβλήματος των Τσιγγάνων και τη παροχή υπηρεσιών στους τομείς της κατάρτισης – προώθησης της απασχόλησης, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού - αθλητισμού, και της υγείας – πρόνοιας.

α. **Στέγαση** Βασικός στόχος είναι η διαμονή σε μόνιμες κατοικίες όλων των Ελλήνων Τσιγγάνων. Στο πλαίσιο αυτό προβλέπεται ότι μέχρι το τέλος του 2005 δεν θα διαβιέι καμία οικογένεια Ελλήνων Τσιγγάνων σε παράγκα ή σκηνή.

- Έχουν διατεθεί 1.510 λυόμενες κατοικίες σε 33 περιοχές και έχουν εγκατασταθεί οι οικογένειες. Επιπλέον, κατασκευάστηκαν και έχουν παραχωρηθεί 187 μόνιμες κατοικίες σε 4 Δήμους όλης της επικράτειας. Έχει εγκριθεί η διάθεση 850 επιπλέον λυόμενων κατοικιών και η χρηματοδότηση των υποδομών για άλλες 17 περιοχές
- Έχει ξεκινήσει η διαδικασία διάθεσης 3.500 στεγαστικών δανείων. Μέχρι σήμερα έχουν κατατεθεί στην Επιτροπή δανείων (ΥΠΕΣΣΔΔΑ) 2.160 αιτήσεις δανείων. Με απλούστευση διαδικασιών.
- Προωθείται νομοθετική ρύθμιση για μεταβίβαση οικοπέδων στους τσιγγάνους κατά κυριότητα.
- Προχωρά η πολεοδόμηση εκτάσεων του Δημοσίου σε δύο περιοχές.

β. **Εκπαίδευση. Δράσεις που υλοποιήθηκαν**

- Το πρόγραμμα Τσιγγανοπαίδων οδήγησε σε πτώση της διαρροής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από 75%, πριν πέντε χρόνια, σε 25% .
- Η κάρτα μετακινούμενου μαθητή, εφαρμόστηκε σε 3.500 μαθητές.

Το πρόγραμμα συνεχίζεται στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ. Στόχος η εφαρμογή του σε όλες τις περιοχές που διαβιούν τσιγγάνοι - και ιδιαίτερα σε καταυλισμούς..

γ. **Υγεία περίθαλψη.** Βασικός στόχος είναι η υλοποίηση προγραμμάτων προληπτικής ιατρικής και εμβολιασμών για τους διαβιούντες σε καταυλισμούς. Έχουν γίνει παρεμβάσεις υγείας -προληπτικές εξετάσεις, παραπομπές σε νοσοκομεία και εμβολιασμοί σε 15 περιοχές που ζουν τσιγγάνοι. Σε φάση προκήρυξης η δημιουργία 50 Κέντρων ιατροκοινωνικής υποστήριξης ιατρός, νοσηλεύτρια, κοινωνική λειτουργός κ.ά που θα λειτουργούν σε περιοχές που διαβιούν τσιγγάνοι σε καταυλισμούς.

d. **Πολιτισμικά.** Κύριος στόχος είναι η καταγραφή και η προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς των τσιγγάνων. Ταυτόχρονα όμως είναι αναγκαία η γνωριμία και η εξοικείωσή τους με τον πολιτισμό της χώρας. Το ΥΠΠΟ (Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού) εφαρμόζει σε 2 Δήμους προγράμματα Δημιουργικής απασχόλησης, Θεατρικό εργαστήρι, Εργαστήρι φωτογραφίας. Πρόκειται να ενταχθούν στο ΕΠ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» η δημιουργία 80 Σπιτιών Πολιτισμού και Εντευκτηρίων.

δ. Ανήλικοι παραβάτες.

Κρίσιμη ομάδα για γενικότερα θέματα καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού είναι οι ανήλικοι παραβάτες. Οι δράσεις εστιάζονται σε τρεις διαστάσεις:

1) **Πρόληψη εγκληματικότητας.** (α) **Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων (ΕΠΑ)** έχουν ως σκοπό την ίδρυση στεγών φιλοξενίας ανηλίκων. (β) **Οι υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων** των δικαστηρίων ανηλίκων αποτελούν τον κυριότερο φορέα εξωϊδρυματικής μεταχείρισης ανηλίκων. Επιπλέον, στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων παρακολουθούνται δείκτες που σχετίζονται με την πρόληψη και της καταστολής της εγκληματικότητας ανηλίκων της περιφέρειας του Δικαστηρίου.

2) **Καταστολή Εγκληματικότητας.** Το Ίδρυμα Αγωγής Αρρένων Βόλου, φιλοξενεί τους ανηλίκους οι οποίοι έχουν αναπτύξει παραβατική συμπεριφορά ή αντιμετωπίζουν δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής Θα λειτουργήσουν δύο **Ειδικά Θεραπευτικά Καταστήματα** για χρήστες.

3) **Μετασφραγιστική μέριμνα.** Το Υπουργείο Δικαιοσύνης σε συνεργασία με τον Ο.Α.Ε.Δ. εφαρμόζει προγράμματα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας και νέων ελευθέρων επαγγελματιών σε αποφυλακιζόμενα άτομα και νεαρά παραβατικά άτομα ή νεαρά άτομα που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο.

Ε. Ναρκωτικά.

Τον Δεκέμβριο του 2001 εγκρίθηκε το **Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Αντιμετώπιση της Εξάρτησης από Ουσίες 2002 – 2006**. Έχουν ανακοινωθεί οι εξής κατευθύνσεις.

- Ευνοϊκότερη αντιμετώπιση των χρηστών από το ποινικό σύστημα
- Ανάπτυξη δράσεων πρόληψης και σύνδεσής τους με τη σχολική κοινότητα. με στόχο την ευαισθητοποίηση 20.000 εκπαιδευτικών σε θέματα πρόληψης.

ΟΚΑΝΑ (Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών)

- **Κέντρα Πρόληψης:** Λειτουργούν 8 νέα **Κέντρα**, ενώ προωθείται η λειτουργία άλλων 8.
- προγράμματα Υποκατάστασης αυτόνομα και σε συνεργασία με τα Πε.Σ.Υ.Π.

ΚΕ.Θ.Ε.Α. (Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων)

- **Ανάπτυξη προγραμμάτων:** Από το 2002 λειτουργούν 5 νέα προγράμματα:
- Υλοποιείται Πρόγραμμα για την αντιμετώπιση του **αλκοόλ** στην Αθήνα .
- Πραγματοποιείται ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών και διερευνάται η καλύτερη γεωγραφική λύση για την ανάπτυξη περιφερειακών προγραμμάτων

Ανάπτυξη μονάδων και στο 18 ΑΝΩ και πρόγραμμα ΑΡΓΩ (Αθήνα και Θεσσαλονίκη)

Δέση μέτρων για την κατάχρηση αλκοόλ και τον αλκοολισμό:

- Συμφωνία μεταξύ παραγωγών, διαφημιστών και διαφημιζομένων με τα Υπουργεία Υγείας και Τύπου για ένα **σχέδιο αρχών διακήρυξης και αυτοδέσμευσης** σχετικά με τη διαφήμιση αλκοολούχων προϊόντων.
- Νομοθετική ρύθμιση από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας για τη **δομή των υπηρεσιών αντιμετώπισης του αλκοολισμού στο Ε.Σ.Υ.**

Η επισφάλεια που πλήττει τα **παιδιά** υποσκάπτει και υποθηκεύει το μέλλον. Η επισφάλεια στην παιδική ηλικία μεταφέρει κοινωνικά αλλά και οικονομικά προβλήματα από την μια γενιά στην άλλη. Η αποτροπή της αποτελεί κοινωνική επένδυση. Στην Ελλάδα, η παιδική επισφάλεια είναι το πεδίο όπου η οικογενειακή έχει την μεγαλύτερη επίπτωση: Η αλληλεγγύη σημαίνει ότι ο μετρούμενος δείκτης επισφάλειας είναι πολύ μικρότερος αν χρησιμοποιηθεί η κατανάλωση αντί το εισόδημα, ενώ σε αντίθεση με άλλες χώρες, η ύπαρξη παιδιών αποτελεί παράγοντα σχετικής μείωσης αντί αύξησης της επισφάλειας. Οι παρατηρήσεις αυτές, όμως δεν συντελούν λόγω εφησυχασμού. Πέραν από εισοδηματικά και μέτρα που εγγυώνται πρόσβαση σε αγαθά όπως η παιδεία, η υγεία ή ο πολιτισμός, απαιτείται και ειδική μεταχείριση σε στιγμές κρίσιμες για την πορεία και τα δικαιώματα των παιδιών. Μια

σημαντική κίνηση στην κατεύθυνση αυτή είναι η καθιέρωση εξειδικευμένου «Συνηγόρου του Παιδιού».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΕΙΣ

5.1 Παρακολούθηση – συντονισμός

α. Σε τοπικό επίπεδο

Το μείζον πρόβλημα στην υλοποίηση δράσεων κατά του αποκλεισμού αφορά τα σημεία επαφής μεταξύ του ατόμου σε κίνδυνο αποκλεισμό και των φορέων που αναλαμβάνουν την χορήγηση των υπηρεσιών. Μια άκαμπτη γραφειοκρατική θεώρηση, η οποία εμμένει στους τύπους διατρέχει τον κίνδυνο να απωθήσει και να αποξενώσει ακόμη περισσότερο τον πολίτη σε μια στιγμή που αυτός είναι πλέον ευάλωτος. Συνέχιση μιας τέτοιας κατάστασης δυνατόν να έχει διπλό αποτέλεσμα (α) να μην προσέρχονται οι πραγματικοί δικαιούχοι και (β) να παραμένουν αυτοί οι οποίοι είναι ικανοί να «εκμεταλλεύονται» τον σύστημα. Έτσι μειώνεται η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων ενώ ταυτόχρονα υποσκάπτεται η κοινωνική αποδοχή και η νομιμοποίηση της επίσημης αλληλεγγύης.

Εκσυγχρονισμός της Διοίκησης

Ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης, μέσω των παρεμβάσεων που σχεδιάζονται και υλοποιούνται με την εισαγωγή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης όσο και της μέτρησης της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας, προκειμένου να αναβαθμισθεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών στον πολίτη, αλλά και να βελτιωθεί η προσβασιμότητα των πολιτών στις παρεχόμενες από τη διοίκηση υπηρεσίες.

A. Ηλεκτρονική διακυβέρνηση Έχουν δρομολογηθεί τα δράσεις με έμφαση στην κατάρτιση, τη δικτύωση των υπηρεσιών. Έχει ολοκληρωθεί η εκπόνηση του Επιχειρησιακού Σχεδίου του ΥΠΕΣΔΔΑ, ενώ ολοκληρώθηκε η διαδικασία προμήθειας εξοπλισμού για τη λειτουργία των ΚΕΠ, και είναι σε φάση εξέλιξης η Ανάπτυξη και Λειτουργία Κεντρικού Συστήματος πληροφόρησης, των ΚΕΠ. Ήδη έχουν συγκροτηθεί και λειτουργούν 700 ΚΕΠ στη χώρα και προχωρούμε στην επίτευξη του στόχου για τη συγκρότηση των 1000 ΚΕΠ για τη πλήρη γεωγραφική κάλυψη των αναγκών της χώρας. Είναι σε εξέλιξη το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό σύστημα των Περιφερειών.

B. Προώθηση νομοσχεδίου για τη μέτρηση της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας στη Διοίκηση. Σκοπός του η διαρκής αξιολόγηση των υπηρεσιών με στόχο την εξυπηρέτηση του πολίτη, την επαύξηση της εμπιστοσύνης του και του βαθμού ικανοποίησης των αναγκών, την ενίσχυση της διαφάνειας, την πληρέστερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων και γενικότερα την άσκηση της διοίκησης προς όφελος του πολίτη.

Για τον λόγο αυτό είναι κρίσιμης σημασίας η κοινωνική υποδομή σε τοπικό επίπεδο η οποία θα έρχεται σε επαφή με τα άτομα σε αποκλεισμό, θα έχει την δυνατότητα να αντιμετωπίσει τα προβλήματά τους με εξατομικευμένο τρόπο, να διαγνώσει την ρίζα του προβλήματος και να κατευθύνει τον ενδιαφερόμενο εκεί όπου θα υπάρξει το μέγιστο αποτέλεσμα.

Β. Σε επιτελικό επίπεδο

A. Στατιστική πληροφόρηση. Ήδη η ΕΣΥΕ έχει προβεί σε σημαντικές ενέργειες αναβάθμισης της στατιστικής πληροφόρησης, βελτιώνοντας το σύστημα ESSPROS και προβαίνοντας σε ειδικές έρευνες. Ο ρόλος της στο μέλλον θα είναι ουσιαστικός, δεδομένου ότι η Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού απαιτεί συνεχή ροή βελτιωμένων και συγκρίσιμων στατιστικών πληροφοριών για να μπορεί να αποδώσει. Ο συνδυασμός πληροφοριών από την ΕΣΥΕ για την ζήτηση υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο (π.χ. δημογραφική διάρθρωση δήμων, οικονομικά περιφέρειας, κλπ) με στοιχεία για τις υποδομές (π.χ. από δήμους, ιδρύματα, δομές υγείας) στο πλαίσιο Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών θα προσφέρει ένα ιδιαίτερο χρήσιμο εργαλείο.

Απάντηση στην άρθρωση πολιτικής και δικτύωση σε όλα τα επίπεδα Το δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών

A. Δημιουργία Κοινωνικής Υπηρεσίας σε επίπεδο Δήμου (ΚΥΔ) ή *διαδημοτικής* συνεργασίας, με βάση πληθυσμιακά κριτήρια (δήμοι άνω των 10.000 κατοίκων, σε πρωτεύουσες νομών, και περιοχές με οξύτερα κοινωνικά προβλήματα. Η Υπηρεσία αυτή θα αποτελεί σημείο αναφοράς για την ενεργοποίηση του δικτύου του ΕΚΑΚΒ.

Ο **Κοινωνικός-Προνοιακός Χάρτης** θα αποτελέσει μια σημαντική βάση σ' αυτή την κατεύθυνση για τη δημιουργία της κατάλληλης δομής ανά περίπτωση.

Η ΚΥΔ θα έχει κάνει *ανίχνευση* τοπικών αναγκών και *τοπικό σχεδιασμό – προγραμματισμό* με συμμετοχή των μονάδων παροχής υπηρεσιών του δήμου (βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί, ΚΑΠΗ κλπ.) των οποίων θα στηρίζει τη λειτουργία αλλά και με τη συνεργασία τοπικών παραρτημάτων δημοσίων φορέων και νομαρχιακών υπηρεσιών και ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται τοπικά. Κατ' αυτόν τον τρόπο ενθαρρύνονται οι εταιρικές σχέσεις σε τοπικό επίπεδο. Στόχος είναι η αλληλοενθέρωση, η συνεργασία και η συμπληρωματικότητα.

Η ΚΥΔ θα παρέχει υπηρεσίες συμβουλευτικής υποστήριξης, πληροφόρησης για δικαιώματα και δυνατότητες, προώθησης και παρακολούθησης αιτημάτων για παροχές και υπηρεσίες σε άλλα διοικητικά επίπεδα ή εξειδικευμένους οργανισμούς. Όσον αφορά την τελευταία αποστολή της θα συνεργάζεται με τα Κέντρα Εξυπηρέτησης πολιτών που έχουν ήδη δημιουργηθεί σε επίπεδο δήμων και νομαρχιών.

Οι κοινωνικές δράσεις των δήμων θα πλαισιώνεται από *ελάχιστες προδιαγραφές και υποχρεωτικές υπηρεσίες* που θα προσδιορίζονται κεντρικά. Περαιτέρω όμως, η ΤΑ θα μπορεί να αναλάβει τις πρωτοβουλίες που επιθυμεί.

Προκειμένου να λειτουργήσει η συνεργασία θα υπάρξει *προετοιμασία του ανθρώπινου δυναμικού* με σχετική κατάρτιση και ευαισθητοποίηση σε τοπικό επίπεδο.

B. Το επίπεδο του **νομού** όπου βρίσκονται κατά κύριο λόγο οι κρατικές υποδομές, και οι αποσυγκεντρωμένες και αποκεντρωμένες δημόσιες υπηρεσίες καθώς και παραρτήματα μεγάλων οργανισμών θα αποτελέσει ένα περαιτέρω **επίπεδο εισαγωγής συνοχής και σφαιρικότητας** όσον αφορά την παροχή των υπηρεσιών. Το επίπεδο αυτό θα καταγράφει την συνολική εικόνα της κατάστασης ως βάση για προγραμματισμό και συμπληρωματικότητας σε περίπτωση που υπάρχουν σημαντικές **ανισότητες** μεταξύ των μονάδων τοπικής αυτοδιοίκησης του νομού (ως προς το μέγεθος, τα διαθέσιμα μέσα και τις υπηρεσίες κλπ.). Θα μεριμνά για τη δημιουργία και αναβάθμιση του δικτύου κοινωνικών υπηρεσιών που να καλύπτει όλη τη γεωγραφική περιοχή του νομού με βάση ελάχιστες προδιαγραφές που θα διαμορφώνονται κεντρικά, για τη συνεργασία μεταξύ νομαρχιακών και τοπικών υπηρεσιών, μεταξύ νομαρχιακών υπηρεσιών και, όπου είναι δυνατόν, ειδικότερα για ένα πρόγραμμα συστέγασης υπηρεσιών.

Στη διαδικασία αυτή θα συμβάλλουν μέσω συμβουλευτικού συλλογικού οργάνου για θέματα κοινωνικής πολιτικής υπό την προεδρία του Νομάρχη οι υπηρεσίες και οργανισμοί που βρίσκονται σε επίπεδο νομού και εκπρόσωποι πιστοποιημένων ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε αντίστοιχα πεδία

Γ. Η **Περιφέρεια** θα αναλάβει ρόλο χρηματοδότησης, εποπτείας, ελέγχου και αξιολόγησης για λογαριασμό του κράτους (π.χ. τήρηση προδιαγραφών, νομιμότητα αποφάσεων κλπ.). Αυτό περιλαμβάνει παρακολούθηση της κατάστασης σε επίπεδο περιφέρειας, σχεδιασμό, με έμφαση στον εντοπισμό κενών και επικαλύψεων και την αντιμετώπιση πιθανών ανισοτήτων μεταξύ νομών ως προς τις παρεχόμενες κοινωνικές υπηρεσίες. Ο κοινωνικός σχεδιασμός θα εντάσσεται στο πλαίσιο του περιφερειακού σχεδίου και θα κινητοποιεί τη συμμετοχή όλων των φορέων κοινωνικής πολιτικής, της ΤΑ και των ΜΚΟ. Στο πλαίσιο του ήδη υπάρχοντος περιφερειακού συμβουλίου θα υπάρξει ως ειδικότερος σχηματισμός με διευρυμένη εκπροσώπηση το Περιφερειακό Συμβούλιο Κοινωνικής Προστασίας υπό τον ΓΓ της περιφέρειας.

Οι αποφάσεις της περιφέρειας θα στηρίζονται στις προδιαγραφές και κατευθύνσεις που διατυπώνονται κεντρικά και στην πληροφόρηση και ανάλυση της κατάστασης που θα προέρχεται από τις υπηρεσίες σε επίπεδο νομού και δήμων.

Δ. Σε **κεντρικό** επίπεδο όπου βρίσκεται το μεγαλύτερο μέρος της επιτελικής λειτουργίας διαμόρφωσης πολιτικής και της τεχνογνωσίας για τη στήριξή της. Θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις σφαιρικής διαμόρφωσης και διασύνδεσης των επιμέρους πολιτικών και κατευθύνσεων και διατύπωσης ενιαίων ελάχιστων προδιαγραφών, μέσω της αντίστοιχης διεύρυνσης των αρμοδιοτήτων ήδη υπάρχοντων οργανισμών. Πέραν των ήδη θεσμοθετημένων **Εθνικών Επιτροπών Απασχόλησης και της Κοινωνικής προστασίας**

Για τη σφαιρική αντιμετώπιση της πολιτικής κατά του κοινωνικού αποκλεισμού αξιοποιείται *οριζόντια συντονιστική δομή* σε πολιτικό επίπεδο, αντίστοιχη με την Εθνική Επιτροπή Κοινωνικής προστασίας, στην οποία θα μετέχουν οι υπουργοί των κοινωνικών και ευρύτερα των εμπλεκόμενων υπουργείων. Θα γίνεται ο προσδιορισμός των πολιτικών προτεραιοτήτων της κοινωνικής πολιτικής δίνεται η ώθηση για τη συνοχή στις δράσεις των υπουργείων.

5.2 Κινητοποίηση του συνόλου της κοινωνίας --- Η Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας

Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 3, η συστράτευση του συνόλου της κοινωνίας είναι νευραλγικό σημείο στο στοίχημα της διαμόρφωσης μιας συνεκτικής πολιτικής κατά του αποκλεισμού. Ένα τέτοιο εγχείρημα πρέπει πρωτίστως να δημιουργήσει σχέσεις αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ κρατικών και τοπικών φορέων αλλά και της κοινωνίας πολιτών – να δημιουργήσει μια κουλτούρα εταιρικής συνεργασίας. Στο παρελθόν οι σχέσεις αυτές (για πολιτικούς και ιστορικούς λόγους) χαρακτηρίζονταν μερικά από καχυποψία και αντιπαλότητα. Οσο και αν αυτό, σιγά – σιγά, έχει υπερνικηθεί, η συμμετοχή και η συνέργεια της κοινωνίας πολιτών στην καταπολέμηση του αποκλεισμού μπορεί ακόμη να βελτιωθεί κατά πολύ. Για να επιτύχει αυτό το εγχείρημα απαιτείται μια συνεργασία η οποία να προχωρεί με συγκεκριμένα και προσεκτικά βήματα και να είναι, πάνω από όλα, **δομημένη**. Κύριο εργαλείο στην κατεύθυνση αυτή είναι η Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας, η οποία θεσμοθετήθηκε από τον Ν3144 μαζί με την Επιτροπή Απασχόλησης.

Η Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας

Θεσμοθετήθηκε με τον Νόμο 3144 /2003–«Κοινωνικός Διάλογος για την προώθηση της Απασχόλησης και την Κοινωνική Προστασία και άλλες διατάξεις». Σκοπός της Επιτροπής είναι η προώθηση του Κοινωνικού Διαλόγου για την καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού, την Ανάπτυξη του Δικτύου για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ενσωμάτωση και η γνωμοδότηση για την διαμόρφωση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση

Η Εθνική Επιτροπή συγκροτείται από τον Υπουργό Εργασίας με αναπληρωτή τον Υφυπουργό Υγείας και Πρόνοιας και τους Γενικούς Γραμματείς των Υπουργείων Οικονομίας και Οικονομικών, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης, Ανάπτυξης, Εθνικής Παιδείας, Εργασίας, Υγείας και Πρόνοιας, Ισότητας και της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας. Στην Επιτροπή συμμετέχουν 1 εκπρόσωπος από κάθε Κοινωνικό Φορέα (Κ.Ε.Δ.Κ.Ε., Ένωση Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, Εκκλησία της Ελλάδας, Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία Γ.Σ.Ε.Ε., Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε., Π.Α.Σ.Ε.Γ.Ε.Σ., Σ.Ε.Β και της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ελληνικού Εμπορίου καθώς και των ΜΚΟ. Τα μέλη της Επιτροπής έχουν διετή θητεία.

Η Επιτροπή αφιέρωσε την πρώτη της συνάντηση τον Ιούλιο 2003 σε διεξοδική συζήτηση των κατευθύνσεων και στοχοθετήσεων του παρόντος ΕΣΔΕν. Η υλοποίηση του προϋποθέτει την ενεργοποίηση και συμμετοχή της ΕΚΠ ως του κυριότερου μοχλού κινητοποίησης τοπικών φορέων αλλά και της κοινωνίας πολιτών στην από κοινού αντιμετώπιση του θέματος του αποκλεισμού. Στο επόμενο Εξάμηνο, στο πλαίσιο της ΕΚΠ θα γίνουν τα εξής:

- Συγκεκριμενοποίηση των δράσεων και γενικών κατευθύνσεων που περιέχονται στο παρόν κείμενο, ανά φορέα και αρμοδιότητα.
- Συζήτηση των γενικών κατευθύνσεων, ενημέρωσή τους, εισήγηση δομών παρακολούθησης, ενημέρωσης, επικοινωνίας.
 - ο Ειδικότερα με την τοπική αυτοδιοίκηση, σε συνεργασία με την ΕΕΤΑΑ, αναζήτηση μεθόδων μετάδοσης καλών εμπειριών μεταξύ δήμων αλλά και διεθνώς. Εξέταση εφαρμογής εκδοχών της ανοικτής μεθόδου συντονισμού μεταξύ Δήμων ή Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων.

- Εξειδίκευση των γενικών κατευθύνσεων στις οποίες διατυπώθηκαν στόχοι, σχετικά με το πώς αποτυπώνονται σε στατιστικούς δείκτες.
- Συζήτηση με την Εκκλησία για την μεγιστοποίηση της συνέργειας με το κοινωνικό της έργο.
- Αρχή ενός γόνιμου και δομημένου διαλόγου με τις ΜΚΟ.
 - Συζήτηση επί της διαδικασίας με τις οργανώσεις που είναι αναγνωρισμένες από την ΕΕ
 - Αποστολή Επεξεργασία ερωτηματολογίου για την καταγραφή των απόψεων και του έργου των ΜΚΟ στον τομέα της κοινωνικής αλληλεγγύης.
 - Συζήτηση για την μορφή και δομή μόνιμης συνεργασίας με ΜΚΟ.
- Διοργάνωση ημερίδων και εκδηλώσεων για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και το ΕΣΔΕν. Η επιτυχία της ΕΚΠ θα δώσει την δυνατότητα συγκρότησης ανάλογων επιτροπών σε επίπεδο νομού ή δήμου.

Επιστέγασμα της προσπάθειας αυτής θα είναι η διαμόρφωση μιας «Χάρτας Κοινωνικής Προστασίας» ως τα τέλη του 2003.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΟΡΘΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

1. Τοπική Ανάπτυξη και Κοινωνική Πολιτική: Η Περίπτωση του Δήμου Αρχανών

Η περίπτωση του Δήμου Αρχανών (νομός Ηρακλείου) αποτελεί μια αξιοσημείωτη ορθή πρακτική τόσο για τα ελληνικά όσο και για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, η οποία διέπεται από τη φιλοσοφία της δημιουργίας μιας ισχυρής τοπικής οικονομίας, μέσω όμως τόσο της αξιοποίησης του ανθρώπινου κεφαλαίου όσο και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής.

Αναλυτικότερα, μέσω ενός συνεκτικού αναπτυξιακού σχεδιασμού που βασίζεται στη συνεργασία του Δήμου, της Αναπτυξιακής Ηρακλείου και των υπόλοιπων φορέων της περιοχής, έχει προωθηθεί η προσπάθεια διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας και η δημιουργία ανταγωνιστικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Σαν αποτέλεσμα, τη τελευταία δεκαετία, η συγκεκριμένη αγροτική περιοχή γνωρίζει σημαντικούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και αύξησης της απασχόλησης. Παράλληλα όμως ο Δήμος έχει προχωρήσει στην υλοποίηση ενός συνεκτικού και ολοκληρωμένου σχεδίου κοινωνικών παρεμβάσεων, με στόχο την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Το συγκεκριμένο σχέδιο αφορά:

Μέτρα πολιτικής για την απασχόληση:

- Μέσω του προγράμματος «Τοπικό Κοινωνικό Κεφάλαιο» έχουν προωθηθεί δράσεις υποστήριξης της επιχειρηματικότητας και της αυτοαπασχόλησης για ευπαθείς ομάδες που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας (ΑΜΕΑ, μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, νέοι, μετανάστες, κλπ.).
- Μέσω του Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών προωθείται τόσο η απασχόληση ανέργων που μπορούν να απασχοληθούν στις συγκεκριμένες ειδικότητες, αλλά και η δημιουργική απασχόληση των παιδιών του Δήμου.
- Μέσω της δημιουργίας ενός βρεφικού και ενός νηπιακού-παιδικού σταθμού ενισχύεται η συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής για τις γυναίκες.
- Μέσω του τοπικού Γραφείου Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών παρέχονται προς ευπαθείς ομάδες υπηρεσίες προώθησης στην αγορά εργασίας, υπηρεσίες αναζήτησης αναγκών εκπαίδευσης, καθώς και συμβουλευτικές υπηρεσίες

Μέτρα για τη πρόσβαση στους πόρους, τα αγαθά και τις υπηρεσίες:

- Μέσω ενός άρθρα εξοπλισμένου και στελεχωμένου περιφερειακού ιατρείου.
- Μέσω του υπό ολοκλήρωση Κέντρου Φροντίδας Ηλικιωμένων το οποίο θα παρέχει υπηρεσίες προ-νοσοκομειακής και μετα-νοσοκομειακής φροντίδας.
- Μέσω της διεξαγωγής τοπικών πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Μέσω της δημιουργίας δημοτικού θερινού κινηματογράφου, ο οποίος προσφέρει δυνατότητες αναψυχής στο τοπικό πληθυσμό με ελάχιστο γι' αυτούς κόστος.

Μέτρα για τη πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού:

- Μέσω του τοπικού ΚΑΠΗ και ειδικότερα της Δράσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης παρέχονται υπηρεσίες οικονομικής, ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης στους ηλικιωμένους.
- Μέσω του προγράμματος ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ παρέχεται βοήθεια (κοινωνική, ιατρική, ψυχολογική) σε ηλικιωμένους που είναι περιορισμένοι στο σπίτι τους.
- Μέσω του τοπικού Κέντρου Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών υλοποιούνται δράσεις καλλιέργειας του ομαδικού πνεύματος, ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης, ψυχοκοινωνικής και συμβουλευτικής υποστήριξης για άνεργους 45-64 ετών.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί, ότι με στόχο τον καλύτερο συντονισμό των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής φροντίδας και την διασφάλιση της προσθετικότητας των δράσεων, ο Δήμος Αρχανών έχει προχωρήσει στην ίδρυση Οργανισμού Κοινωνικής και Επικοινωνιακής Πολιτικής.

2. Τα Κέντρα Ενημέρωσης Πολιτών: Πρόσβαση στην διοίκηση για τον Πολίτη

Τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών είναι οργανικές μονάδες των φορέων στους οποίους συστήνονται (Περιφέρειες, Νομαρχίες, Δήμοι και Κοινότητες) και έχουν ως αρμοδιότητες τόσο την παροχή διοικητικών πληροφοριών στους πολίτες, όσο και τη διεκπεραίωση υποθέσεών τους. Τα ΚΕΠ ενημερώνουν και πληροφορούν τους πολίτες, αντλώντας στοιχεία από :

- τις βάσεις δεδομένων που έχει καταρτίσει κεντρικά το ΥΠΕΣΔΔΑ – ΓΓΔΔ, ή
- από άλλες τοπικές ή μη βάσεις δεδομένων και πηγές.

Ο κεντρικός δικτυακός τόπος www.kep.gov.gr που έχει καταρτίσει το ΥΠΕΣΔΔΑ τόσο για την επίτευξη του σκοπού της πληροφόρησης μέσω ΚΕΠ, αλλά και για την άμεση πληροφόρηση των πολιτών που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο περιέχει πληροφορίες που αφορούν κυρίως στις διοικητικές διαδικασίες που διεκπεραιώνονται και μέσω ΚΕΠ. Η καταγραφή είναι πλήρης και αναφέρεται στα απαιτούμενα δικαιολογητικά, στον απαιτούμενο χρόνο και κόστος κ.λ.π. Για κάθε μια από τις υποθέσεις αυτές υπάρχει και το αντίστοιχο ψηφιοποιημένο έντυπο αίτησης με όλα τα απαραίτητα στοιχεία και οδηγίες για τη συμπλήρωσή του. Στο δικτυακό τόπο εντάσσονται συνεχώς νέες πληροφορίες και έντυπα αιτήσεων για διοικητικές υποθέσεις που ενδιαφέρουν τους πολίτες.

Περαιτέρω τα ΚΕΠ μέσω της χρήσης του διαδικτύου έχουν τη δυνατότητα να αντλούν πληροφορίες από τις ιστοσελίδες των φορέων της διοίκησης και να τις παρέχουν προς τους ενδιαφερόμενους πολίτες. Έτσι μέσω της πρόσβασης των ΚΕΠ στις ιστοσελίδες του Εθνικού Τυπογραφείου, του ΑΣΕΠ κλπ, διευκολύνεται η πρόσβαση των πολιτών στα δημοσιεύματα του Εθνικού Τυπογραφείου, τις προκηρύξεις και τα έντυπα αίτησης για τη συμμετοχή στις διαδικασίες πρόσληψης μέσω ΑΣΕΠ.

Επίσης τα ΚΕΠ μπορούν να παρέχουν και κατά το δυνατόν εξατομικευμένη διοικητική πληροφόρηση στον πολίτη στοιχεία επικοινωνίας με τον υπάλληλο που χειρίζεται την υπόθεση του πολίτη, σε ποιο στάδιο επεξεργασίας είναι, τότε θα έχει οριστική απάντηση, αν χρειάζονται πρόσθετα στοιχεία και ποια κ.λ.π. Τα στοιχεία αυτά αναζητά ο υπάλληλος του ΚΕΠ από την αρμόδια υπηρεσία, με κάθε πρόσφορο τρόπο.

Έως σήμερα έχουν υπογραφεί αποφάσεις έναρξης για 756 ΚΕΠ, σε Δήμους Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, Επαρχεία και Περιφέρειες. Ήδη μέσω των ΚΕΠ διεκπεραιώνονται 791 πιστοποιημένες διαδικασίες με στόχο έως το τέλος του έτους να έχουν ανέλθει σε 1000. Επίσης σημειώνεται ότι μέσω 14 Κοινών Υπουργικών Αποφάσεων που έχουν δημοσιευτεί, απλουστεύονται, ανασχεδιάζονται και συντέμνονται οι χρόνοι σε τριακόσιες είκοσι έξι (326) κρίσιμες για την εξυπηρέτηση του πολίτη και των επιχειρήσεων διοικητικές διαδικασίες.

3. Επενδύοντας σε υπηρεσίες: Το πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι

Σκοπός είναι «*Η παραμονή των ηλικιωμένων και των ατόμων με αναπηρίες στο οικείο φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον, η διατήρηση της συνοχής της οικογένειάς τους, η αποφυγή χρήσης ιδρυματικής φροντίδας ή καταστάσεων κοινωνικού αποκλεισμού, η εξασφάλιση αξιοπρεπούς και υγιούς διαβίωσης και η βελτίωση της ποιότητας ζωής τους*».

Η κάθε μονάδα παροχής υπηρεσιών του προγράμματος αποτελείται από ένα κοινωνικό λειτουργό, ο οποίος είναι υπεύθυνος του συντονισμού του προγράμματος, ένα έως δύο νοσηλεύτριες ή νοσηλεύτριες και Ένα έως τρεις οικογενειακούς βοηθούς ή κοινωνικούς φροντιστές. Η ομάδα εφαρμόζει τις αρχές της ομαδικής εργασίας και του κοινωνικού σχεδιασμού. Στα πλαίσια αυτά μεταξύ άλλων, ορίζεται σταθερή ημέρα και ώρα για τον μηνιαίο και εβδομαδιαίο προγραμματισμό και απολογισμό της ομάδας. Τα μέλη της ομάδας υποχρεούνται να τηρούν αρχείο με τα καθημερινά στατιστικά στοιχεία των υπηρεσιών τις οποίες παρέχουν και σε εβδομαδιαίο δελτίο θα τα παραδίδουν στο συντονιστή του προγράμματος για την ενημέρωση του συστήματος παρακολούθησης. Το σύστημα παρακολούθησης της πορείας και των αποτελεσμάτων του έργου ορίζεται από την Ο.Δ.Ε.

Το πρόγραμμα εντάσσεται στις πρωτοβάθμιες υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας. Με την δράση αυτή διευρύνονται ποσοτικά και ποιοτικά οι υπηρεσίες πρωτοβάθμιας κοινωνικής φροντίδας που παρέχονται στους πολίτες. Παρέχονται υπηρεσίες Κοινωνικής Εργασίας, Νοσηλευτικής Φροντίδας και ο Οικογενειακής-Οικιακής Βοήθειας για την κάλυψη βασικών αναγκών. Δίδεται προτεραιότητα στη φροντίδα των ηλικιωμένων που ζουν μόνοι τους μόνιμα ή ορισμένες ώρες της ημέρας και δεν αυτοεξυπηρετούνται σε ικανοποιητικό βαθμό και των ΑμεΑ που ζουν αυτόνομα ή με την οικογένειά τους και αντιμετωπίζουν κινδύνους, απομόνωσης, αποκλεισμού, επιβίωσης, υπερβολικής επιβάρυνσης και κρίσης της οικογένειάς τους, και κινδυνεύουν πρώιμα ή σε υπέρμετρο βαθμό να κάνουν χρήση ιδρυματικής φροντίδας και να υποστούν επιδείνωση της ποιότητας της ζωής τους.

Το πρόγραμμα στο στάδιο της προετοιμασίας και εκτέλεσης περιλαμβάνει: Εκπαίδευση προσωπικού, προσαρμογή του σχεδίου στις τοπικές ιδιαιτερότητες του προγράμματος κατά φάση ανάπτυξης, καθορισμός χρονοδιαγράμματος, επιλογή εργαλείων και τεχνικών, προμήθεια αναγκαίου υλικού και εξοπλισμού, επιλογή τρόπου εσωτερικής αξιολόγησης και στατική επεξεργασία για τις ανάγκες παρακολούθησης και εξωτερικής αξιολόγησης, και υποβολή εκθέσεων εκτέλεσης του προγράμματος.

Κύριες φάσεις ενεργειών

1. Κοινωνική χαρτογράφηση της περιοχής ευθύνης και της ευρύτερης κοινότητας.
2. Διερεύνηση, των αναγκών των ηλικιωμένων που εξυπηρετούνται από το πρόγραμμα..
3. Ιεράρχηση αναγκών ηλικιωμένων και ΑμεΑ του πληθυσμού προς εξυπηρέτηση (καθορισμός προτεραιοτήτων).
4. Συνεργασία με τους τοπικούς φορείς ή δίκτυα, με προτεραιότητα τις υγειονομικές και προνοιακές υπηρεσίες του δημοσίου, ιδιωτικού τομέα όπως και τα προγράμματα πρόνοιας της εκκλησίας και των ΜΚΟ, για την ενημέρωση τους και διερεύνηση των δυνατοτήτων συνεργασίας και συντονισμού των παρεχομένων υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας προς τους εξυπηρετούμενους από το πρόγραμμα.
5. Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και προετοιμασία της κοινότητας για τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες των ηλικιωμένων και των ΑμεΑ και το περιεχόμενο του προγράμματος.
6. Ανάπτυξη και ενίσχυση εθελοντικών δραστηριοτήτων των πολιτών.

7. Παροχή υπηρεσιών πρωτοβάθμιας κοινωνικής φροντίδας στους ηλικιωμένους και τα άτομα με αναπηρία, σε τομείς όπως: Συμβουλευτικής και ψυχοσυναισθηματικής υποστήριξης, Νοσηλευτικής πρωτοβάθμιας φροντίδας, Οικογενειακής-Οικιακής βοηθητικής φροντίδας και ικανοποίησης πρακτικών αναγκών διαβίωσης, Φροντίδας της ατομικής υγιεινής και καθαριότητας, Αγωγής Υγείας και Πρόληψης, Προσαρμογής και βελτίωσης της χρήσης και προσπέλασης των χώρων και εξοπλισμού στο σπίτι και το εξωτερικό περιβάλλον, Διευκόλυνσης των αναγκών μετακίνησης, ενημέρωσης και επικοινωνίας.

8. Ανάπτυξη ασφαλούς και απόρρητου συστήματος καταγραφής και παρακολούθησης των εξυπηρετούμενων του προγράμματος και συστήματος συγκέντρωσης στατιστικών δεδομένων για τις ανάγκες ενημέρωσης της αρμόδιας Ομάδας Διοίκησης Έργου, αρμόδιας Διεύθυνσης του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, της Διαχειριστικής Επιτροπής της αντίστοιχης Περιφερειακής Διοίκησης, του Δημάρχου ή του εξουσιοδοτημένου Αντιδημάρχου για τις κοινωνικές υποθέσεις και τέλος τις ανάγκες αυτό-αξιολόγησης και σχεδιασμού της ομάδας των στελεχών του προγράμματος.

Το πρόγραμμα υλοποιείται από τους φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης μέσω των Δημοτικών Επιχειρήσεων. Ο Δήμος υποχρεούται να εξασφαλίσει χώρο στέγασης κατά προτίμηση εντός ή πλησίον του κτιρίου του ΚΑΠΗ εφ' όσον διαθέτει, τον αναγκαίο εξοπλισμό του, τα απαραίτητα μέσα και κάθε διευκόλυνση στην ομάδα των στελεχών του προγράμματος, για την απρόσκοπτη παροχή των υπηρεσιών προς τους εξυπηρετούμενους πολίτες.

Ηδη σήμερα:

- Λειτουργούν πάνω από 800 μονάδες στους Δήμους της Χώρας μας.
- Απασχολούνται 3000 περίπου άτομα ως στελέχη του Προγράμματος.
- Για τις ανάγκες του Προγράμματος δόθηκαν απο το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας στους Δήμους που διαθέτουν το Πρόγραμμα 500 πολυμορφικά αυτοκίνητα και προωθούνται άλλα 250.